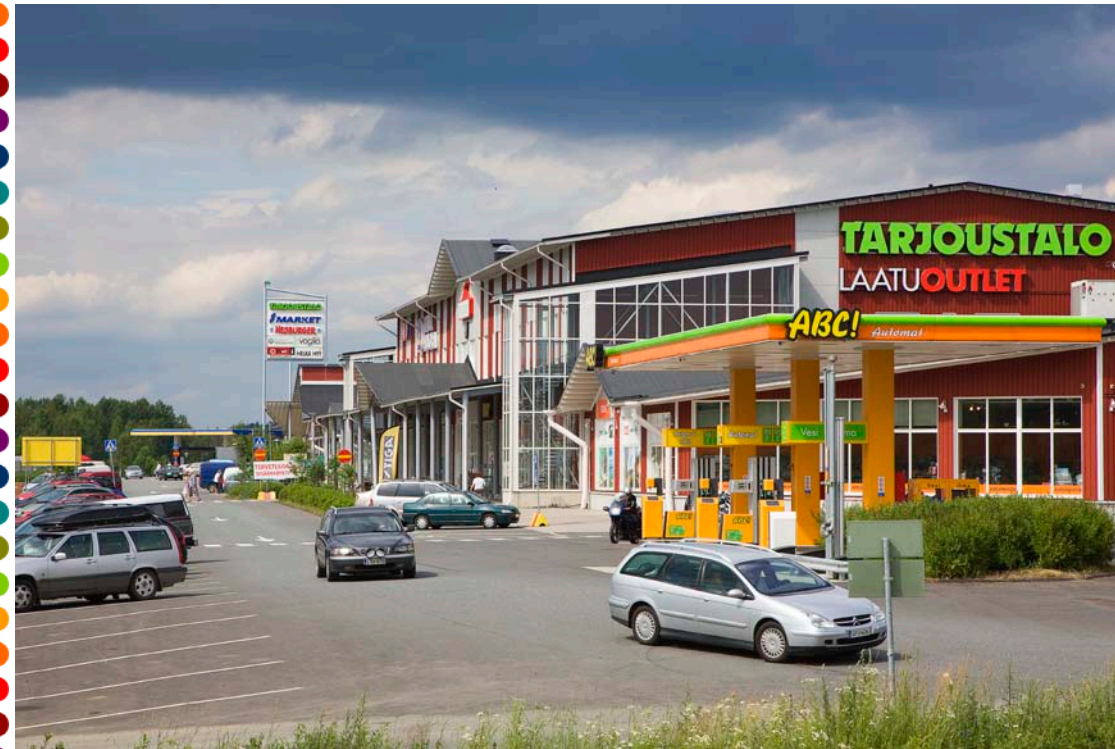

KYLÄT & MAANKÄYTÖN SUUNNITTELU muuttuvassa maailmassa

Hämeenlinnan seudun kyläkaavoitushankkeen pohdintoja

teksti, ulkoasu & taitto
Satu Huuhka, Toni Husu, Jenna Taajamo

kannet Jenna Taajamo & Satu Huuhka
kuvat Satu Huuhka, ellei toisin mainita
kannen kuvat Kehittämiskeskus Oy Häme

Pohjakartat (c) Maanmittauslaitos 2012.
Kopiointi ilman MML:n lupaa kielletty.
Julkaisulupa MML/VIR/HÄME/611/08.

ISBN 978-952-6625-20-1 (pdf)

Hanke ja julkaisu ovat saaneet rahoitusta EU:n
maaseuturahastosta Linnaseutu ry:n kautta.

Maaseutukyliä maankäytön suunnittelu on kuntien ja kaupunkien kaavoitukselle verrattain vierasta aluetta. Yksittäisen maaseutukylän rakentamisvolyyymi on niin pientä, ettei kylien suunnittelu näyttäydy niukkojen resurssien kuntaorganisaatioissa olennaisena kysymyksenä. Kun laajaa ja harvaa maaseutua tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena, huomataan, ettei volyyymi olekaan mitätön. Maaseudun suunnittelun haasteena on löytää uudenlaisia, kustannustehokkaita ja tuloksellisia suunnittelukeinoja laajoille alueille. Kaavoitus ei ole kylien kehittämisväline vaan rakentamisen säätelyväline. Maaseutualueiden kaavoitus voikin lähinnä olla perusteltua silloin, kun on tarve turvata olemassa olevia arvoja. Kaavoitus voi vastata myös olemassa oleviin rakentamistarpeisiin tai luoda uusia mahdollisuuksia, mutta pääsääntöisesti maaseutukyliä kehittämiseen olisi löydettävä muita keinoja, joista tulevaisuuden vihreän talouden tarjoamat mahdollisuudet eivät ole vähäisimpiä.

Tämä raportti on laadittu osana EU:n maaseuturahaston rahoittamaa Kehittämiskeskus Oy Hämeen kyläkaavahanketta, joka toimi vuosina 2010-2012 seitsemällä maaseutukylällä Hattulassa, Hämeenlinnassa ja Janakkalassa. Sen lisäksi, että hankkeessa laadittiin epäviralliset ”kyläkaavat” näihin kyliin, tarkasteltiin maaseudun suunnittelua käytettävissä olevien kaavavälineiden soveltuvuuden näkökulmasta, tutkittiin maaseudun rakennetta sen olennaisten suunnittelukysymysten paremmaksi tunnistamiseksi ja kartoitettiin toisaalta maaseutuun kohdistuvia suuria yhteiskunnallisia muutosvoimia ja toisaalta uusia nousevia mahdollisuuksia, joita taitavasti hyödyntämällä kantahämäläinen maaseutu voisi vahvistaa paitsi itseään, myös keskuskaupunkiaan Hämeenlinnaa globaalissa alueiden välisessä kilpailussa. Maaseudun ja kaupungin välinen suhde on symbioottinen: kumpikaan ei pärjää ilman toista. Hämäläisen maaseudun täysi potentiaali on vielä hyödyntämättä kestävä kehityksen mukaisen yhteiskunnan rakentamisessa.

Hämeenlinnassa 30.8.2012

Satu Huuhka,
kyläkaava-arkkitehti
Kehittämiskeskus Oy Häme

SISÄLLYS

1. Satu Huuhka: Kylien kaavoituksesta Hämeenlinnan maaseudulla	2	3. Jenna Taajamo: Maaseutu ja muutosvoimat	32
1.1. Asemakaava	2	3.1. Globalisaatio yltää Hämeeseen - vastavoimana lokalisaatio	32
1.2. Kyläyleiskaava	5	3.2. Väestö- ja yhdyskuntarakenteen muutokset liikuttavat kaupungin ja maaseudun rajapintaa	41
1.3. "Tavanomainen" yleiskaava	6	3.3. Maaseudun tulevaisuuden talous on muutakin kuin maataloutta	52
1.4. Suunnittelutarveratkaisu	7	3.4. Muutostekijöiden, maaseutukehittämisen ja maankäytön suhde	58
1.5. Rakennusjärjestys eli suorat rakennusluvut	8	3.5. Yhteenveto	61
1.6. Vapaa-ajanasuntojen käyttötarkoituksen muutokset	8	3.6. Lähteet	62
1.7. Epävirallinen suunnittelu eli ns. kyläkaavat	10		
1.8. Kehitysehdotukset	11		
Kaavoitus	11		
Suunnittelutarveratkaisu ja rakennuslupa	12		
Epävirallinen suunnittelu / rakennemallityö	13		
1.9. Lopuksi			
2. Toni Husu: "Automatkan päässä" - Hämeenlinnan maaseutu paikkatiedon valossa	16		
2.1. Saavutettavuus	18		
2.2. Yhdyskuntarakenne	20		
2.3. Autonomistus	22		
2.4. Työmatkojen pituus	24		
2.5. Väestö	26		
2.6. Suuret asutuskunnat	28		
2.7. Työpaikkojen sijoittuminen	30		

Yllä ja oikealla sivulla: Otteita Hauhon vanha raitin ja Tuuloksen Syrjäntaan asemakaavoista.

1 KYLIEN KAAVOITUKSESTA HÄMEENLINNAN MAASEUDULLA

Käsittelen tässä kappaleessa olemassa olevien kaavoitusinstrumenttien käyttöä maaseudulla. Olen tutustunut aiheeseen Kyläkaavahankkeessa mukana olleiden, jo kaavoitettujen kylien kautta, mikä onkin tarjonnut mahdollisuuden arvioida kaavavälineiden soveltuvuutta kyliin. Koska maaseutu on laaja mutta harva, tarvitaan kustannustehokkaita tapoja ohjata toisistaan erillisiä mutta ominaisuuksiltaan samankaltaisia maaseutualueita. Teen siis kehittämisehdotuksen maaseutualueiden omista rakentamistapaohjeista uudenaikaisena säätelymuotona sekä perinteisen kaavoitus-rakennusvalvonta -hallintorajojen lieventämisestä maaseudun rakentamisen ohjaamisessa.

1.1. Asemakaava

Asemakaavoituksen historia on

kaupunkien suunnittelun historiaa, ja asemakaava onkin luonteeltaan kaupunkimainen suunnitteluväline. Asemakaavoitus on verrattain raskas prosessi, jonka hyödyt voivat jäädä maaseudulla vähäisiksi sen vaatimiin resursseihin nähden.

Kylien keskeisten alueiden maanomistus on laajalti yksityisissä käsissä. Kyläkaavahankkeen havainnot kylien asemakaavoista osoittavat, että maaseutukuntien asemakaavoitus on ollut ylimitoitettua ja että yksityisten maalle, joskus jopa maanomistajien tahdon vastaisesti, asemakaavoitetut tontit voivat jäädä rakentamattomiksi vuosikymmenten ajaksi. Osasyynä kylläkin on ollut menneiden vuosikymmenten kaavoittajien tapa jättää mm. maaperä- ja maanomistusolot sekä olemassa olevat rakennukset huomiotta.

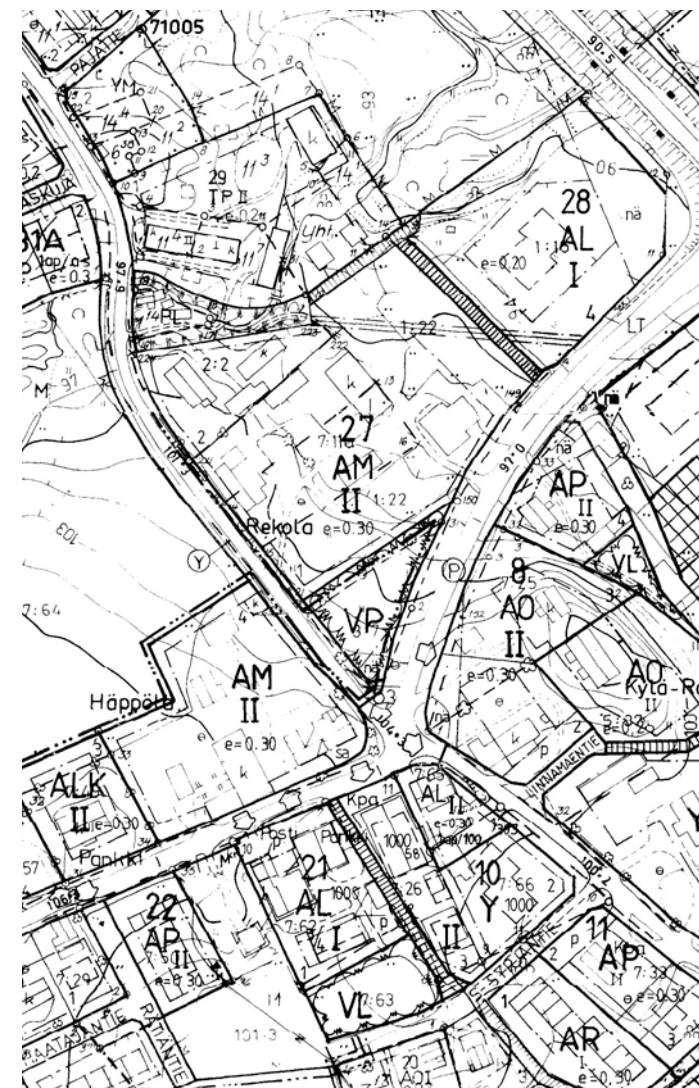
Kolikon toinen puoli on kylien van-

hojen maanomistajien haluttomuus myydä tontteja. Maaseututaajamien tonttien hintataso on Hämeenlinnan kuntaliitosta edeltäneiden kuntien jäljiltä ollut matala - jopa niin matala, ettei se liene kattanut lohkomiskustanuksia. Tontista saatava alle 10 000 euron hinta ei motivoi kahden vierekkäisen asemakaavatontin omistajaa halkaisemaan pihapiiriään kahtia. Tässä mielessä pyrkimys nostaa maaseututonttien hintatasoa olisikin sekä kuntien että yksityisten maanomistajien etu. On vielä huomattava, että maanomistajan kannalta tonttien varaaminen asemakaavaan ei kannata, jos todellisia rakentamis- tai myyntiaikeita ei ole, sillä kunta voi periä rakentamattomista tonteista korotettua kiinteistöveroä. Myös kunnan kannalta asemakaavoitus on turhaa, jos siihen panostettua rahaa ei saada takaisin tonttien rakentamisen ja uusien asukkaiden kautta kunnallis- ja kiinteistöverojen muodossa. Maanomistajan tahto saattaa kuitenkin muuttua maan siirtyessä esimerkiksi perinnön kautta eteenpäin seuraavalle sukupolvelle.

Myös muutostarpeisiin vastaaminen on vaikeaa, jos maaseudulla on käytetty suunnitteluvälineenä asemakaavaa. Asemakaava kattaa tietyn, tiukasti rajatun alueen, jonka sisällä se määrää kaikista alueiden käytöstä samalla yksityiskohtaisella tarkkuudella. Kyläalueet ovat verrattain laajoja ja uusi rakentaminen tapahtuu

luontevimmin kylän orgaanisena täydentymisenä ja laajentumisena eri puolilla kylää. Tällaisen kasvun huomioiminen asemakaavapäivityksin on vaikeaa, ellei mahdotonta. Asemakaavaa ei voida päivittää maakunta- tai yleiskaavan tapaan vaihteittain sieltä täältä, vaan koko alue on kaavoitettava kerralla. Näin ollen kaavan päivitys muodostuu tavattoman raskaaksi ja hitaaksi prosessiksi, tehdään se sitten koko kylää koskien tai yksittäisten tonttien kaavamuuksina.

Kaavamuuksien raskaus lieneekin syynä siihen, että asemakaavat laahaavat tyypillisesti 20–30 vuotta jäljessä ja edustavat sen aikaisia suunnittelukäsityksiä. Vanhoilla suunnitteluideoilla on ollut taipumusta siirtyä myös myöhemmin tehtyihin kaavapäivityksiin, jopa kaavajärjestelmässä ylöspäin (asemakaavasta yleiskaavaan, yleiskaavasta maakuntakaavaan). Kerran kaavoitetuilla alueilla ei ole mielekästä edes pitäytyä aikoinaan valitun kaavatyyppin päivittämisessä, vaan myös suunnitteluvälineen valintaa tulisi olla rohkeutta arvioida uudelleen muuttuneen tilanteen perusteella. Esimerkiksi kyläyleiskaavan käyttö suorien rakennuslupien perusteena ilman asemakaavaa tai suunnittelutarveratkaisua tuli mahdolliseksi vasta vuonna 2009, ja tätä ennen kunnilla ei ollut käytettävissään muita välineitä rakennuspaikkojen kaavoitukseen kuin asemakaava-

va. Vuonna 2000 voimaan tulleen uuden Maankäyttö- ja rakennuslain pitäisi tuoda ensi vuonna vauhtia suunnitteluratkaisujen ja -välineiden uudelleenarviointiin, jos kunnissa lain kirjainta vain noudatetaan niin kuin on tarkoitettu. Nimittäin yli 13 vuotta voimassa olleiden asemakaavojen ajanmukaisuutta täytyy alkaa arvioida vuonna 2013 (MRL 209§). Jos asemakaava on merkittäviltä osin edelleen toteuttamatta, kuten Hämeenlinnan seudullakin on ainakin Tuuloksessa ja litalassa, ei uusia rakennuslupia saa myöntää ennen kaavan ajanmukaisuuden arviointia (MRL 60§). Maankäyttö- ja rakennusasetuksen mukaan rakennusvalvonnan on pyydettävä kaavoittajalta asemakaavan ajanmukaisuuden arviointia rakennuslupahakemuksen tullessa vireille, jolloin lupahakemuksen käsittely lykkääntyy, kunnes ajanmukaisuus on käsitelty (MRA 68§). Mikäli kaava todetaan vanhentuneeksi, alueella tulee voimaan rakennuskielto asemakaavan muuttamista varten (MRL 61§). Muuttamisen hyvänä vaihtoehtona olisi asemakaavan kumoaminen niillä alueilla, jolla kylärakenne sekä rakentamisen määrä ja tiheys huomioon ottaen asemakaavaa ei enää tarvita - tai olisi ehkä koskaan tarvittu. Asemakaavan sijasta voitaisiin laatia kyläyleiskaavoja, ja myös kaavoittamattomuus voi paikoin olla perusteltua.

Asemakaavoitus voi olla menette-

lytapana perusteltavissa maaseutukylissä lähinnä silloin, kun halutaan erityisesti säilyttää ja suojella jotakin olemassa olevaa tilannetta, ja alueen tiiviys (esim. ryhmäkylä) edellyttää asemakaavaa. Hauhon vanha kirkonkylä, Vanha raitti, on hyvä esimerkki maaseutukylästä, jolle asemakaava on ainoa oikea suunnitteluväline. Asemakaava voi olla maaseudulla käyttökelpoinen väline myös erityishankkeiden, esimerkiksi eko- tai hevoskylän, suunnitteluvälineenä. Kunnan maanhankintaa ja tonttimyyntiä varten asemakaavoitus on tietysti ainoa soveltuva kaavaväline. Merkillepantavaa on, ettei kunta kykene tällä tavoin tuottamaan maaseutumaista ympäristöä, vaan lopputuloks on tonttikoosta riippumatta aina kaupunkimainen - tähän vaikuttaa valmistaloineen ja materiaalikirjoineen myös nykyinen rakentamistapamme, joka ei enää tee eroa maaseutu- ja kaupunkirakentamisen välille. Tällainen omakotialue on maaseutukyläli rakentumisperiaatteiden vastainen, ja laakealle pellolle sijoitettuna maalaismaaisemalle täysin vieras. Asemakaava-alue on mahdollista myös "piilottaa" olemassa olevan kylänraitin taakse metsäisempään maastoon, mutta tällaisella asuinalueella ei juuri ole vetovoimatekijöitä, jolla se eroaisi kaupunkien vastaavista. Tästä Tuuloksen Mäntynummi on hyvä esimerkki. On mahdollista, ettei kunnan maanhankinnalla ja asemakaavoituksella pystytäkään lainkaan

tarjoamaan sitä kylämaista ympäristöä, mitä ihmiset tänä päivänä toivovat maaseutuasumiselta. Kylien yksityisillä maanomistajilla on siis usein suuri vastuu uuden asutuksen syntymisestä kylään.

1.2. Kyläyleiskaava

Suoriin rakennuslupiin ilman asemakaavaa tai suunnittelutarveratkaisua oikeuttava kyläyleiskaava tuli Maankäyttö- ja rakennuslakiin vuoden 2009 alusta (44§). Sitä edelsi samankaltainen säädös (137§ 3. momentti), joka kuitenkin oli määritelmältään epätasemmampi. Yksi vanhan pykälän yleiskaavojen haasteista oli se, että ns. kuivan maan kyläalueilla ei yleensä sovellettu ranta-alueiden maanomistajien tasapuolista kohtelua tarkastelevaa ns. emätilaperiaatetta rakennuspaikkojen jyvitykseen eri maanomistajille. Toisaalta yleisesti tunnustettiin, että jyvitykseen perustuva rakennuspaikkojen jako tuotti harvoin maiseman ja kylärakenteen kannalta hyvää ympäristöä. Jyvityksen haasteena on myös, että kylien keskeisten osien maanomistus on usein muutamalla vanhalla suvulla, jotka saavat jyvityksessä eniten rakennuspaikkoja mutta jotka ovat myös haluttomimpia niitä myymään. Tällöin suorien rakennuslupan paikkojen olemassaolokaan ei välttämättä edistä kylärakentamista, vaan uusi rakentaminen saattaa käytännössä tapahtua esimerkiksi kaavan maa- ja met-

sätalousalueilla, jos niille on kaavassa osoitettu hajarakennusoikeutta. Tästä osviittaa antaa Lammin Sankolan kylässä voimassa oleva Ormajärven osayleiskaava, joka tosin on laadittu vanhan lain aikana.

Nykyistä 44§:n mukaista kyläyleiskaavaa voidaan soveltaa kyläalueilla, joihin ei kohdistu merkittävää rakentamisen painetta. Kyläalue ei tässä tarkoita rekisterikylää vaan kylämaista asutuksen tihentymää, sillä kaikki maa-alueet, myös asumattomat erämaat, kuuluvat rekisterikyliin. Rakentamisen painetta saa kuitenkin olla jonkin verran - muutenhan kaavoitus olisi tarpeetonta. Rakentamisen painetta on arvioitava suhteessa koko seutuun. Vaikka koko Hämeenlinnan maaseutualueet määritellään nykyään kaupunkien läheiseksi maaseuduksi, vähäisen rakentamispaineen alueita on käytännössä runsaasti. Kaavoituksella itsellään voi olla rakentamispaineita lisääviä vaikutuksia. Edellytyksenä on lisäksi, että alueen ominaispiirteet ovat sellaiset, että yleiskaavalla pystytään ohjaamaan maankäyttöä ja rakentamista riittävällä tavalla. Tämä rajannee esimerkiksi perinteiset hämäläiset ryhmäkylät kyläyleiskaavoituksen suorien rakennuslupien ulkopuolelle. Kaavoitettavan kylän on siis oltava riittävän tiivis ja kehittyvä, mutta ei kuitenkaan liian taajamamainen ja voimakkaasti kasvava.

Maaseutualueilla rakennuspaikat

rakentuvat hitaasti ja kaikki rakennuspaikat eivät toteudu koskaan. Ympäristöministeriön oppaan mukaan sellaisissa kylissä, joissa kyläyleiskaavaa ylipäätään voidaan käyttää, rakennuspaikkojen määrän ylitystoimitus ei tuota riskiä haitallisesta yhteiskuntakehityksestä, koska kasvun potentiaali puuttuu. Tuo potentiaali voi puuttua paitsi kysynnän puutteen vuoksi, myös tarjonnan puutteen vuoksi. Ympäristöministeriön oppaan mukaan ylitystoimitus voi olla perusteltua myös, jos maisemaan soveltuvia rakennuspaikkoja löytyy keskeiseltä kyläalueelta runsaasti, ja jopa maanomistajien tahtoa saada rakennuspaikkoja voidaan pitää yhtenä lähtökohdana. Mahdollisuus suoraan rakennuslupa on voimassa enintään 10 vuotta kerrallaan. Ero asemakaavan ajanmukaisuuden arvioinnin intervalliin - 13 vuoteen - ei ole merkittävä. Kyläyleiskaavan määräyksen suorista rakennusluvista voi uusia - kuitenkin käytännössä ei vielä tiedetä, miten se tapahtuu.

Kyläyleiskaavoitus on vielä verrattain nuori menettely, jonka soveltamisen rajat ja tavat eivät ole ehtineet vakiintua. Sen käyttömahdollisuuksia on luodattu Ympäristöministeriön kehittämishankkeessa, jossa mukana oli seitsemän kylää eri puolilta Suomea. Kehittämishankkeen kokemuksiin perustuva opas kyläyleiskaavoituksesta ilmestyi vasta helmikuussa 2012 (Suomen ympäristö 3/2012). Hyväk-

syttävän rakentamispaineen ja uusien rakennuspaikkojen määrän rajoja on haettu mm. Jyväskylän lähikylä Tikkanen kyläyleiskaavassa vuodelta 2011, jossa 250 asukkaan kylään osoitettiin 185 uutta kuivan maan kylärakennuspaikkaa, kun olemassa olevien rakennuspaikkojen määrä oli 85. Hämeenlinnan seudun kunnat ovat arastelleet kyläyleiskaavoituksen kokeilemisessa, sillä esimerkiksi Hattula jätti Eteläisten osien osayleiskaavan pöydälle vuonna 2009, kyläyleiskaavoituksen ollessa aivan uutta. Muualla toteutettujen esimerkkien tutkiminen onkin hyödyllistä, jos kyläyleiskaavaa haluttaisiin toteuttaa esimerkiksi asemakaavan korvaavana kaavana vaikkapa Tuuloksen vanhassa kuntakeskuksessa, Syrjäntaan kylässä, jossa se soveltuisi kylälle ominaisen rakenteen tuottamiseen paremmin kuin nykyinen, suureellisilta tavoitteiltaan vanhentunut asemakaava.

1.3. ”Tavanomainen” yleiskaava

Koska suoriin rakennuslupiin oikeuttavan kyläyleiskaavan pohjaksi on laadittava raskas ja rakentamista rajoittava emätilatarkastelu, on rakentamisen ohjaaminen suunnittelutarveratkaisuilla usein kunnalle kustannustehokkaampaa ja maanomistajalle joustavampaa. Jotta suunnittelutarveratkaisun myöntäjällä olisi myös ”kättä pidempää” rakentamisen ohjaamiseksi pois maiseman herkimmil-

tä kohdilta, maaseudulle voitaisiin laatia kyläyleiskaavojen sijasta myös perinteisiä alueiden käyttötarkoituksia osoittavia osayleiskaavoja. Kyläkaavahankkeen kokemuksen mukaan kaikkien mahdollisten rakentumisvyöhykkeiden tai jokaisen hyvän rakennuspaikan tunnistaminen laajoilta kyläalueilta on kuitenkin mahdotonta. Tämän ongelman käsittely yleiskaavassa voisi tapahtua siten, että ilmiselvien rakennuspaikkojen lisäksi jo rakennettujen rakennusryhmien ja rakentamattomiksi tarkoitettujen alueiden, esimerkiksi maisemapeltojen, väliin voisikin osoittaa riittävän laajan ”puskurivyöhykkeen”, jolla rakentaminen on mahdollista mikäli pihapiiri ja rakennus sovitetaan maisemaan istuvaksi suunnittelutarveratkaisun yhteydessä. Kyläkaavahankkeen kokemuksen mukaan monet maanomistajat ovat joko haluttomia tai kykenemättömiä ennakoimaan tulevaisuuden tarvettaan rakennuspaikoille, ja niiden suhteen eletäänkin ikään kuin ”kädestä suuhun”. Kaavoittajalle olisikin jossain määrin ongelmallista kieltäytyä merkitsemästä jollekin kiinteistölle emätilatarkastelun mukaan kuuluvia rakennuspaikkoja kyläyleiskaavaan, vaikka maanomistaja ei niitä juuri sillä hetkellä tahtoisi, sillä tällaisesta ratkaisusta voi seurata ongelmia maanomistuksen vaihtuessa. Toisaalta maanomistajankin näkökulma on ymmärrettävä, sillä myös kyläyleiskaavan

mukaisista rakentamattomista rakennuspaikoista saattaa Ympäristöministeriön mukaan olla mahdollista periä korotettua kiinteistövero - käytäntöä ei tosin vielä ole. Yleiskaava, joka ei lyö lukkoon rakentamiseen määrää vaan ainoastaan ohjaa sen sijoittumista, voisi palvella maanomistajia suoriin rakennuslupiin oikeuttavaa kyläyleiskaavaa paremmin, vaikka rakentaminen sitten edellyttäisikin yhtä lupavaihetta enemmän.

1.4. Suunnittelutarveratkaisu

Suunnittelutarvealuetta on suoraan lain perusteella alueet, joiden käyttöön liittyvien tarpeiden tyydyttämiseksi on syytä ryhtyä erityisiin toimenpiteisiin. Infrarakentamista vaativan asutuksen tihentymisen lisäksi myös rakentamattomien vapaa-alueiden järjestäminen voi olla syy, miksi maaseutualue olisi suunnittelutarvealuetta suoraan lain perusteella. Rakentamisen pitäminen pois ruoantuotantoon tarvittavilta pelloilta on nähdäkseni lain tarkoittamaa vapaa-alueiden järjestämistä. Suunnittelutarvealueeksi voidaan lisäksi rakennusjärjestyksessä tai yleiskaavassa osoittaa alue, jolla on erityisten ympäristöarvojen vuoksi syytä suunnitella maankäyttöä. Arvokkaat maisema-alueet täyttävät mielestäni tämän määritelmän. Vaikka suunnittelutarveratkaisulla saattaa maanomistajien keskuudessa olla huono maine, se lienee

käytännössä kevein ja edullisin menettely, jolla voidaan varmistaa riittävä suunnittelun taso säilyttäen kuitenkin samalla maanomistajalle tärkeä joustavuus.

1.5. Rakennusjärjestys eli suorat rakennusluvat

Maanomistajan kannalta kaikkein joustavin vaihtoehto on rakentaminen suoraan rakennusjärjestyksen perusteella kaava-alueiden ja suunnittelutarvealueen ulkopuolella, jolloin luvan myöntää rakennustarkastaja suoraan. Menettelyä voidaan kuitenkin kritisoida niin maanomistajan oikeusturvan kuin yleisen edun toteutumisenkin kannalta siitä, että luvan myöntämisestä vastaa yksittäinen henkilö. Voidaan myös kysyä, missä määrin rakennustarkastajilla riittää motivaatiota tai ammatillista osaamista ohjata rakennuspaikan valintaa ja rakennuksen sijoittamista maisemakuvan näkökulmasta tai ohjata rakennuksen tyyllillistä sopivuutta kylämiljööseen, sillä rakennusmestari- tai insinööritaustaisten rakennustarkastajien osaaminen keskittyy lähinnä rakentamisen tekniseen näkökulmaan. Oletamus siitä, että arkkitehtisuunnittelua edellyttävät suunnittelukohteet sijaitsisivat yksinomaan kaupungeissa, on väärä. Arvokkaille maisema-alueille rakennettaessa ja perinteistä rakennuskantaa korjattaessa maaseudun rakennuslupien käsittelyyn tarvitaan myös rakennusvalvon-

nan lupa-arkkitehtien osaamista. Hämeäläisen maaseudun rakennuskulttuuri on samankaltaista eri puolilla Hämeenlinnan seutua. Kustannustehokas tapa ohjata rakentamista olisi laatia arvokkaita maisema-alueita varten maaseudun rakentamisperinteeseen pohjaavat maaseudun omat rakentamistapaohjeet, joiden asema virallistettaisiin kytkemällä ne suunnittelutarvealueeseen ja rakennusjärjestykseen. Rakennusjärjestyksessä esimerkiksi todettaisiin, että maaseudun rakennustapaohjeita noudatetaan suunnittelutarvealueilla, ja suunnittelutarvealueeksi määriteltäisiin maakunnallisesti ja valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet sekä rakennetut kulttuuriympäristöt. Näin ohjeet toimisivat rakentajien sekä rakennusvalvonnan tukena rakennuslupaprosessissa.

1.6. Vapaa-ajan asuntojen käyttö-tarkoituksen muutokset

Maankäyttö- ja rakennuslaissa on asetettu erilaiset vaatimukset vakituiseen asumisen ja vapaa-ajan asumisen suunnittelulle. Vakituista asutusta voidaan suunnitella rannoille, mutta se edellyttää mm. laajempia selvityksiä. Vakituista asutusta ei saa laajassa mittakaavassa muodostaa yksittäispäätöksillä eli esimerkiksi poikkeamalla vapaa-ajan asutuksen muodostamista varten tehdystä kaavasta. Koska maanomistajia tulee kohdella tasapuolisesti,

yksittäispäätöksillä on myös laajat heijastusvaikutukset. Rantakaavan mukaisesta käyttötarkoituksesta poikkeamiselle tulee aina olla erityiset perusteet, jotka liittyvät kunnan maankäytön tavoitteisiin. Omistajan henkilökohtaisiin tavoitteisiin liittyvät perusteet ja/tai loma-asunnon talviasuttavuus eivät ole lain mukaan riittäviä perusteita.

Olisi lain järjestelmällistä kiertämistä kaavoittaa ensin vapaa-ajan asuntoja rannoille ja sitten sallia käyttötarkoituksen muutokset laajassa mittakaavassa. Korkeimman hallinto-oikeuden kaikki tuoreet ennakkotapaukset (esim. KHO 2008:39, 2004:105 tai 2004:57) ovat kielteisiä loma-asunnon muuttamiselle vakituiseksi asunoksi. Perusteluina korkein hallinto-oikeus on käyttänyt pysyvän asutuksen laajempaa tarvetta kunnallistekniikan rakentamiseen ja maankäytön suunnitteluun, etäisyyttä kyläkeskuksesta ja palveluista, maanomistajien tasapuolisen kohtelun johtamista suunnittelemattoman asutuksen hallitsemattomaan lisääntymiseen sekä pysyvän asutuksen edellyttämän kaavatarkastelun puutetta tai vastaavasti sen olemassaoloa silloin, kun ko. paikkaa ei kaavassa ollut suunniteltu vakituiseen asunnon rakennuspaikaksi.

Hämeenlinnan kaupungin maaseutalueilla on n. 7600 vakituiseen asumiseen tarkoitettua omakotitaloa ja n. 8100 loma-

asuntoa. Loma-asuntojen määrä siis ylittää omakotitalojen määrän. Siinä missä vakituista asunnoista 60% sijaitsee asutustiivistymissä (taajamissa, kylissä tai pienkylissä), loma-asunnoista niissä on vain 15%. Mökeistä 75% on haja-alueella vesistöjen rannoilla, vakituista asunnoista taas ainoastaan 20%. Vakituinen asutus ja loma-asutus on siis sijoittunut toisiinsa nähden varsin poikkeavasti. Kuitenkin haja-alueen kuivan maan mökeistä lähes 70% sijaitsee jo olemassa olevan vakituisen asutuksen lähistöllä. Mikäli vakituisen asutuksen tavoin sijoittuneen loma-asuntokannan eli asutustiivistymissä ja haja-alueella kuivalla maalla vakituisen asutuksen läheisyydessä sijaitsevat loma-asunnot saisi muuttaa vakituiseksi, tarkoittaisi se 1700 rakennusta, mikä vastaa n. 20% loma-asuntokannasta. Hämeenlinnan maaseututaajamien asukasluku on tällä hetkellä 8700 henkilöä ja taajamien ulkopuolisen väestön määrä 8800 henkeä. Jos 1700 loma-asunnon potentiaalinen asukasmäärä lasketaan esimerkiksi kertomalla asuntojen määrä neljällä, mahdollisten uusien asukkaiden määrä olisi lähes 7000 eli lähes 80% taajamien ulkopuolisten asukkaiden tämän hetkisestä määrästä. Loma-asunnoissa on siis huomattava potentiaali vakituiseen maaseutuasumisen kannalta, vaikka ranta-asutusta ei jatkossakaan saa muuttaa vakituiseksi.

1.7. Epävirallinen suunnittelu eli ns. kyläkaavat

Kuntavetoista epävirallista suunnittelua kokeiltiin Hämeenlinnan seudun kyläkaavahankkeessa kahden vuoden ajan. Hankkeen kokemuksen mukaan kunnan rooli epävirallisen suunnittelun käynnistäjänä ei ollut luonteva. Maanomistajien oli vaikea käsittää kunnan motiivia. Kylien maanomistajatkään eivät olleet motivoituneet rakennuspaikkojen yhteiseen kartoittamiseen. Kylät valittiin mukaan hankkeeseen perinteisenä virka- ja luottamusmiestyöskentelynä ilman etukäteisneuvotteluja kylien kanssa, mikä ei menettelytapana sopinut yhteen suunnittelun epävirallisuuden kanssa. Toisaalta kunnalta myös odotettiin kylissä viranomaistoimintaa, virallista kaavoitusta ja sitovia kannanottoja, eikä kyläkaavahankkeen epämuodollisuus sopinut tähän mielikuvaan. Hankkeeseen valituissa kylissä oli lisäksi useimmissa voimassa virallisia kaavoja, mikä vähensi epävirallisen suunnittelun merkitystä verrattuna tilanteeseen, jos kaavoja ei olisi ollut.

Epäviralliset rakennuspaikkakartoitukset ovatkin luontevimmillaan ollessaan lähtöisin kylätoimijoista itsestään, kylän oman kehittämistahdon ilmaisuina. Kyläyhdistystenkin laatimina kyläkaavat tai rakennuspaikkakartoitukset tarvitsevat maankäytön suunnittelun ammatillista osaamista ja tiivistä dialogia kuntaan.

Ilman yhteistyötä kaavoittajan kanssa rakennuspaikkakartoitukset voivat herättää maanomistajissa ylimitoitettuja toiveita esimerkiksi rakentamisen määrästä, jolloin ne eivät palvele tarkoitustaan. Epävirallinen maankäytön suunnittelu onkin tuloksellisinta, jos sekä kylä että kunta ovat asialle myönteisiä. Parhaimmillaan rakennuspaikkakartoitukset, joista on etukäteen sovittu kunnan kanssa, toimivat kylän oman, aktiivisen tonttimarkkinoinnin apuna. Kylän oma kehittämistähto on välttämätöntä suunnittelun onnistumiseksi, sillä kylästä tarvitaan olemassa oleva yhteistyöorganisaatio yhteyshenkilöineen (esimerkiksi kyläyhdistys ja sen jäsenistö muodostettava hanketyöryhmä), joka hoitaa rakennuspaikkaehdotusten keruuta maanomistajilta henkilökohtaisin kontaktein. Maanomistajien tahto täytyykin kartoittaa etukäteen tai heti suunnittelutyön aluksi sen lähtökohdaksi.

Ammattimaisessa suunnittelussa käytettävät työvälineet (esim. kartat), menetelmät (esim. paikkatieto) ja reunehdot (esim. maankäyttö ja rakennuslaki) ovat varsinkin vanhemmille kyläläisille, joita aktiiviset kylätoimijat pääsääntöisesti ovat, usein haastavia ymmärrettäviksi. Kommunikaation ja suunnittelun apuna tarvitaan luultavasti esimerkiksi yhdessä maastossa liikkumista. Vain vanhemman polven osallistuksessa kylän näkökulma saattaa näyt-

täytyä yksipuolisena. Myös nuorempien kyläläisten osallistumista tarvitaan, sillä suunnittelua tehdään tulevaisuutta varten. Kylä voi hyötyä myös sosiaalisesti, jos historian tunteva vanhempi polvi ja tietotekniikan taitava nuoriso työskentelee yhdessä kyläympäristön suunnittelemiseksi. Nuorten näkökulman mukaan saamiseksi kyläympäristön suunnittelun voisi kytkeä projektimuotoisesti osaksi kylän koululaisten opiskelua. Epävirallisen suunnittelun kommunikaatio- ja työmenetelmät vaativat vielä kehittämistä, mutta parhaimmillaan niistä voisi olla apua myös viralliselle suunnittelulle esimerkiksi kaupunkien jo rakennettujen alueiden vaikeissa kaavamuutoksissa.

Mikäli jossain kylissä on kehittämis- tahtoa ja kykyä epävirallisten kyläkaavojen eli rakennuspaikkakartoitusten tekemiseen kylälähtöisesti, kunnan kannattaa mielestäni tukea kylää osallistumalla prosessiin kaavoittajan työpanoksella. Kunnan tulee siis etukäteen ilmaista selkeästi hankkeen jälkeen viralliseen kaavoitukseen käytettävissä olevat resurssit ja hyväksyttävissä olevat kaavavälineet. Kyläkaavahankkeen kokemuksen mukaan kyläläisten ehdotukset rakennuspaikoiksi ovat usein rakennettavuudeltaan ja maisemalliselta sijainniltaan hyviä. Suunnittelijan roolina on tarkastaa kyläläisten keräämien rakennuspaikkojen rakentamisedellytykset yhdessä

maanomistajien kanssa. Suunnittelija voi tehdä myös omia ehdotuksiaan, ja joutua neuvottelemaan maanomistajan ehdottamien maisemallisesti huonojen rakennuspaikkojen siirtämisestä toiseen kohtaan saman maanomistajan maille. Kunnan täytyy ottaa kantaa rakentamisen volyymiin sekä muihin reunaehtoihin, esimerkiksi kunnallistekniikan tarpeeseen. Kunnan täytyy myös varmistaa maanomistajien tasapuolinen kohtelu. Käytännössä tasapuolisuustarkastelujen tekeminen saattaa olla liian raskas työvaihe rakennuspaikkakartoituksen yhteydessä tehtäväksi. Se tulee kuitenkin tarkasteltavaksi viimeistään suunnittelutarveratkaisuja käsiteltäessä.

1.8. Kehitysehdotukset

Kaavoitus

Maaseudun maanomistajat ovat melko säännönmukaisesti haluttomia enakoimaan tarvettaan rakennuspaikoille, ja asian ajatellaan ikään kuin ratkeavan itsestään, jos tarvetta rakentamiseen tai tonttien myyntiin ilmeneekin. Tarpeet voivat olla myös tempoilevia: vanhempi väki ei myisi mistään hinnasta, mutta perikunnat haluavatkin realisoida maaomaisuuden rakennuspaikkojen muodossa. Maaseudun kaavojen vanhentuneisuus lisää paineita poikkeuslupien myöntämiseen, ja poikkeuslupia hölläkätisesti myöntämällä saadaan kyläläiset uskomaan, etteivät kaavat

ole sitovia. Tällainen toiminta ei liene tarkoituksenmukaista, vaan tulisi rohkeasti pohtia, missä ja minkä muotoiset kaavat ylipäättään ovat maaseudulla tarpeellisia. Vanhentuneet kaavat täytyy voida kumota ja korvata tarkoituksenmukaisemmalla menettelyllä.

Asemakaava ei pääsääntöisesti palvele maaseuturakentamista parhaalla mahdollisella tavalla. Ryhmäkylissä asemakaavoitus voi olla perusteltua erityisesti arvojen säilymisen turvaamiseksi. Jotkut kylät toivovat kunnalta asemakaavoitusta, jotta kylään saataisiin uusia asukkaita esimerkiksi kyläkoulun säilymiseksi. Juuri asemakaavaa toivotaan luultavasti vain siksi, että se on kaavajärjestelmän tutuin osa. Kaavoitusta toivovat eivät useinkaan omista itse merkittävää määrää maata, vaan heitä motivoi koulun säilymisen kaltainen yhteinen etu. Kaavoitus ei kuitenkaan ratkaise maanomistajien haluttomuutta myydä rakennuspaikkoja. Kyläyleiskaavoitus soveltuu välineenä laajojen kyläalueiden käsittelyyn, mutta vaatii maanomistajilta ennakkointikykyä ja saattaa jopa johtaa kylän rakentumista hillitsevään lopputulokseen. Perinteinen yleiskaavoitus voi lopulta suunnittelutarveratkaisuihin yhdistettynä olla käyttökelpoisin väline kylien kaavoitukseen.

Jos kaavoitus todetaan kylän maankäytön suunnittelun kannalta parhaaksi

välineeksi, tarvitaan kyläkaavahankkeen kokemusten mukaan yksityisten maanomistajien kanssa välitöntä henkilökohtaista dialogia heidän maidensa kaavoituksesta, mikäli kaavoitus ei ole luonteeltaan ainoastaan nykytilan toteavaa. Maanomistajat eivät välttämättä tuo näkemyksiään esille julkisesti perinteisissä yleisötilaisuuksissa, ja kommunikointi kirjallisten mielipiteiden ja vastineiden kautta on kankeaa. Paikallisen välittäjän, esimerkiksi kyläydistyksen, panos olisi korvaamaton, joskaan ei virallisen kaavoituksen ollessa kyseessä välttämätön. Kaavoitus soveltuukin maaseudulla erityisesti erilaisten rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen turvaamiseen.

Suunnittelutarveratkaisu ja rakennuslupa

Suunnittelutarveratkaisu on nimihirviö, jonka sisältö aukeaa lähinnä suunnittelun ammattilaisille. Sillä on lisäksi huono imago sellaisten maaseudun asukkaiden keskuudessa, joilla ei itsellään ole kokemusta ko. luvan hakemisesta. Kun menettelyä on vaikea ymmärtää, huhumylly pyörii ja vastoin parempaa tietoa kuvitellaan, että lupia ei saa. Maaseudun rakennusluvan hakuprosessia tulisi kehittää kohti yhden luukun periaatetta siten, että asiakkaan ei tarvitsisi tietää asioidako maankäytön suunnittelun kanssa suunnittelutarveratkaisuasioissa vai rakennusvalvonnan kanssa rakennuslupa-asioissa.

Lupaprosessin alkuvaiheeseen tulisi panostaa nykyistä enemmän ja kehittää prosessia neuvovampaan ja neuvottelevampaan suuntaan. Mallia toimintaan voisi ottaa tavasta, jolla Oulun kaupungin rakennusvalvonta on tuonut energiatehokkuusneuvonnan luonnolliseksi osaksi rakennuslupaprosessia. Suunnittelutarvealueella ja arvokkailla maisema-alueilla voitaisiinkin alkaa puhua kylärakennusluvasta, joka kattaisi suunnittelutarveratkaisun ja rakennusluvan, ja jonka hinta muodostuisi vastaavasti. Maaseutualueille nimitettävä vastuualuearkkitehti voisi maaseutukaavojen laatimisen ohella käsitellä poikkihallinnollisesti sekä suunnittelutarveratkaisuja että rakennuslupia arvokkailla maisema- ja kulttuuriympäristöalueilla. Suunnittelutarvealueen ulkopuolella, jossa säätely on vapaampaa, voitaisiin taas käyttää käsitettä hajarakennuslupa, jolloin hinta muodostuisi pelkästään rakennuslupamaksusta ja sen käsittelee teknisen koulutuksen saanut rakennustarkastaja.

Epävirallinen suunnittelu / rakennemallityö

Kyläkaavahankkeesta saatujen kokemusten mukaan epävirallisen suunnittelun käynnistämistä kunnan aloitteesta kannattaa jatkossa harkita tarkkaan. Koska hankkeen käynnistämisen olosuhteet ja menettelytavat eivät olleet parhaat mahdolliset, ei voida suoraan päätellä, ettei

kunnan kannattaisi ollenkaan osallistua epäviralliseen suunnitteluun kylissä. Toisaalta kunnan kaavoituksessa täytyisi voida tehdä myös alustavaa suunnittelutyötä, jonka lopputuloksena voidaan esimerkiksi todeta, ettei virallista kaavoitusta ole tarvetta käynnistää jollakin kyläalueella. Tässä mielessä epävirallinen suunnittelu on normaali osa hyvin toimivaa kunnallista maankäytön suunnittelua, joskin se on luonteeltaan erilaista kuin kylien omat rakennuspaikkakartoitukset.

Kyläkaavahankkeen sisältöön lisättiin Hämeenlinnan maaseudun tutkiminen paikkatietojen avulla hankkeen ollessa jo käynnissä, sillä ilman maaseudun rakenteen laajempaa tarkastelua valittujen kylien asemaa seudulla oli mahdotonta ymmärtää. Käytettävissä olleiden resurssien puitteissa tarkastelua ei kuitenkaan ollut mahdollista viedä niin syvälle kuin sillä olisi ollut potentiaalia. Kokeilu kuitenkin osoitti, että maaseudun paikkatietojen tarkastelu piste- tai YKR-ruututasolla ei volyymien pienuudesta johtuen tuo esiin kylien erilaisuutta, vaan tieto tulee yhdistää ensin suurempiin kyläaluerajauksiin. Kyläaluerajauksien valintaa tulee niin ikään kehittää, sillä Tilastokeskuksen pienalueetkin ovat kylien mittakaavaan nähden suuria ja pitävät sisällään hyvin eriluonteisia alueita. Suomen ympäristökeskuksen taajama-, kylä- ja pienkylärajaukset voisivat toimia

Oikealla sivulla:

Hauhon kirkonkylä on hyvä esimerkki perinteisestä ryhmäkylästä, joka sijaitsee sen verran etäällä lähimpien kaupunkien - Hämeenlinnan, Lahden ja Tampereen - keskustoista, ettei se saa niiden kasvusta itselleen vetovoimaa.

Hauhon kirkonkylän asukkaiden elämä on esimerkiksi työssäkäynnin suuntautumisessa paikallispää kuin monien muiden kylien. Taajaman palvelutarjonta ja kulttuurielämä on väkilukuun nähden monipuolista. Valitettavasti vain paikallisuudesta ei vielä ole ollut voimistavaksi kasvutekijäksi, sillä asukasmäärä vähenee ja ikärakenne vanhennee hälyyttävää tahtia. Tuoko tulevaisuus tähän muutoksen?

(Kuva Kehittämiskeskus Oy Hämeen kuvapankki)

paremmin, vaikka niissä toisaalta eriytyy kyläläisten toiminnallisiksi kyliksi käsittämiä alueita ja yhdistyy historiallisista syistä erillisinä pidettyjä kyliä. Näiden alueiden määrä on riittävän suuri ja raja-alueiden pieni, jotta kylien välisiä mahdollisia eroja voitaisiin saada näkyviin ja hyödyntää esimerkiksi seudun markkinoinnissa ja kehitystyössä. Paikkatietojen mahdollisuuksien testaaminen tästä näkökulmasta olisi vielä paikallaan, joskaan lopputulosta ei voita. Toni Husu käsittelee Kyläkaavahankkeen paikkatietotarkastelujen tuloksia tarkemmin artikkelissaan luvussa 2.

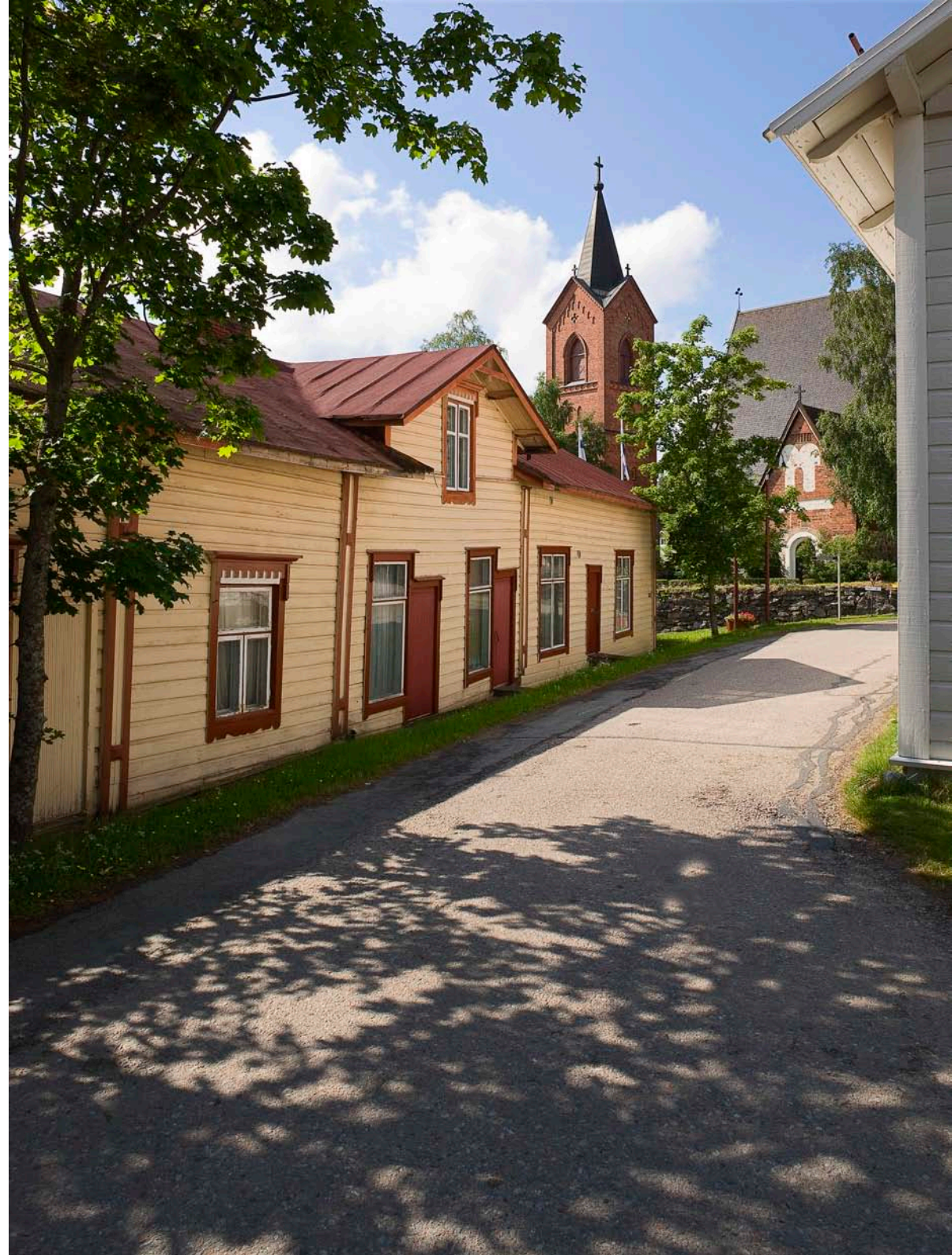
1.9. Lopuksi

Kyläkaavahankkeessa kävi ilmi, että maaseudun elinvoimaisuuden kehittäminen ja maankäytön suunnittelu tai kaavoitus eivät ole yksi sama asia, vaikka sekä kylissä että kunnissa näin ehkä oletetaan. Kaavoitus on säätelyväline, ei kehittämisväline. Kaavoitus ei yksin luo rakennuspaikkojen kysyntää tai tarjontaa, eikä vastuuta kylien asuttuna pysymisestä voi siirtää kaavoittajalle. Kaavoituksella voidaan kylläkin vastata johonkin olemassa olevaan tarpeeseen tai luoda mahdollisuuksia, mutta tuota tarvetta ei voida suunnittelussa luoda tyhjästä eikä pelkkä kaavoitus takaa mahdollisuuksien toteutumista. Toisaalta, jos aitoa tarvetta tai kehittymispotentiaalia on, on yhteiskunnan velvollisuus osallistua kaavoituspanok-

sellaan maaseudun tukemiseen. On selvää, että esimerkiksi asukkaiden volyymissä mitattuna maaseudun suunnittelukysymykset eivät näyttäyty yhtä merkittävinä kuin kaupunkien tarpeet. Väljältä maaseudulta ei nouse yksittäisiä paikkoja, joiden volyymi voisi vertautua kaupunkeihin. Kokonaisuutena maaseudun volyymi ei kuitenkaan olekaan enää mitätön - se vain levittäytyy laajalle alalle, mistä syystä sen suunnittelu on vaikeaa. Kaupungit ja maaseutu ovat kuitenkin yhtä, symbioottista yhteiskuntaa. Kaupungit eivät tänäkään päivänä kykene tuottamaan niissä tarvittavaa puhdasta vettä, ruokaa tai polttoainetta, vaan muun muassa näihin tarvitaan harvemmin asuttua maaseutua. Harva asutus ei kuitenkaan tarkoita, etteikö maaseudulla olisi suunnittelua edellyttäviä kysymyksiä: säilytettäviä arvoja ja mahdollisuuksia elinkeinotoimintaan. Esimerkiksi bioenergiaan ja lähiruokaan liittyvät maaseudun tulevaisuuden mahdollisuudet ovat mahdollisuuksia myös kaupungeille. Maaseudun ja kaupunkien erilaisuuden tunnustaminen, vaaliminen ja vahvistaminen sekä symbioottisuuden tunnistaminen, näkyväksi tuominen ja nykyistä voimakkaampi hyödyntäminen luovat menestymisen edellytyksiä molemmille.

Maaseutuasumisen lisääntyminen perustuu tällä hetkellä voimakkaasti yleistyneen henkilöautoilun mahdollistamaan yksilölliseen liikkuvuuteen. Maaseutukylät ovat

Hämeenlinnan seudulla muuttumassa kokonaisvaltaisen elämän näyttämöistä kaupungin nukkumalähiöiksi. Maaseutusasukkaiden liikkuvan elämäntavan ympäristövaikutuksista on ristiriitaista tutkimustietoa. Joidenkin tutkimusten mukaan autoiluun perustuva työssäkäynti kompensoituisi muuten vaatimattomammalla elämäntavalla. Öljyn on arveltu loppuvan vuoteen 2050 mennessä, ja polttoaineiden hinnat ovat jatkuvassa nousussa. On mahdollista, ettei auton tai ainakaan kahden ylläpito ole enää tavallisten perheiden ulottuvilla edes lähitulevaisuudessa. Liikkumiskustannusten nousu ja autoilumahdollisuuksien vähentyminen voi heijastua myös maaseutusasuntojen jälleenmyyntihintoihin. Valtion asettamiin valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin onkin otettu henkilöautoriippuvuuden vähentäminen. Yksi tapa vähentää henkilöautoriippuvuutta maaseudulla on pyrkiä sijoittamaan uusi rakentaminen olemassa oleviin kyliin siten, että joukkoliikenne mahdollistuisi tulevaisuudessa. Toinen, ja mielestäni yhtä olennainen näkökulma on maaseutuelinkeinojen kehittäminen ja työpaikkojen lisääminen maaseudulle, jotta toimeentulon ei tarvitsisi perustua työskentelemiseen kaupungissa. Paljon maaseudun elinkeinollista potentiaalia on vielä hyödyntämättä. Muun muassa tätä aluetieteilijä Jenna Taa-jamo käsittelee artikkelissaan luvussa 3.

Toni Husu:

2 ”AUTOMATKAN PÄÄSSÄ” - HÄMEENLINNAN MAASEUTU PAIKKATIEDON VALOSSA

*Johdanto lukuun
Satu Huuhka:*

Kuva oikealla sivulla:

Kaupan rakennemuutoksen ja yksityisautoistumisen liitto muo-
vaa maaseutuympäristöjä, jotka
muuttuvat yhä kaupunkimaisem-
miksi. Saako romantisoituneen
Suomi-filmi -mielikuvan idyllisestä
maaseudusta jo heittää romukop-
paan? (Pieni kuva MMM / Mavi,
isossa kuvassa kauppakeskus Tuu-
lonen, Kehittämiskeskus Oy Hä-
meen kuvapankki)

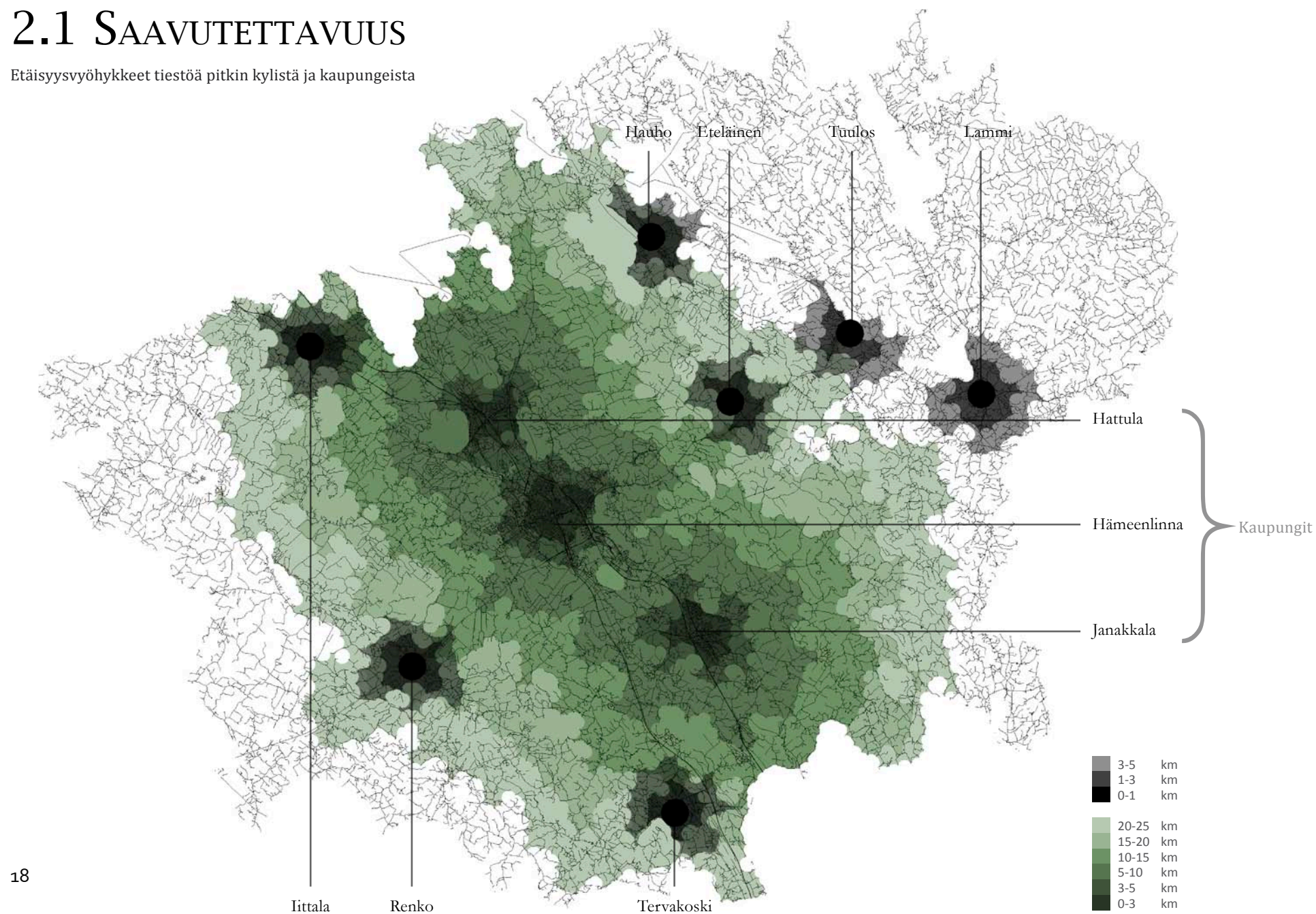
Kyläkaavahankkeen käynnistyessä
maankäytön rakennemallityö oli vasta alka-
massa Hämeenlinnan kaupungin yleissuun-
nittelussa. Hankekyliä ei ollut valittu mukaan
strategisesti yleissuunnittelussa tunnistet-
tujen tarpeiden perusteella, koska tuota tar-
kastelua ei ollut vielä tehty. Hanketta käyn-
nistäessä kuitenkin toivottiin, että valitut
kylät osoittautuisivat profiileiltaan erilaisiksi.
Käytännössä kuitenkin filispohjalta valikoi-
tuneissa kylissä oli paljon samankaltaisuutta
ja samoja kylätyyppejä: oli entisiä kuntakes-
kuksia tai niiden osia, kirkonkylien eli taaja-
mien lähikylä ja Hämeenlinnan kaupunkiin
voimakkaasti suuntautuvia naapurikuntien
reunakylä. Toisaalta joukosta myös puuttui
kylätyyppejä, sillä esimerkiksi väylistä kau-
empana sijaitsevien metsäisten alueiden
edustajia ei ollut kelpuutettu mukaan, vaikka
tällaiset kylät olisivat saattaneet hyötyä epä-
virallisesta suunnittelusta eniten. Profili tai
brändi voi muodostua vain tunnistamalla ja

vahvistamalla olemassa olevaa. Väestötilas-
totarkastelujen perusteella Kyläkaavahank-
keen kylistä oli tunnistettavissa eroja, mutta
mitään radikaaleja, odottamattomia erityis-
piirteitä ei noussut pintaan. Pikemminkin kylät
kehittämistoiveineen vaikuttivat yllättävän
samanlaisilta. Nämä seitsemän kyläaluetta
edustivat kuitenkin vain satunnaisesti valit-
tua murto-osaa Hämeenlinnan maaseudusta.
Emme voineet tietää, oliko otos perusjoukkoa
edustava vai poikkeuksellinen. Syntyi tarve
selvittää Hämeenlinnan maaseudun ominai-
suuksia hieman laajemmin kuin vain seitse-
män kylän osalta. Pyysin arkkitehtiylloppilas
Toni Husua tutkimaan maaseutua paikkatie-
don avulla. Lähestymistapamme paikkatie-
don käyttöön ei kuitenkaan tuottanut merkit-
tävää uutta näkökulmaa. Kokemuksestamme
on opittavissa, että YKR-ruutujen sijasta paik-
katietoa olisikin yhdisteltävä ruuduista suu-
remmiksi kyläalueiksi, jotta eri alueiden välisiä
eroja saataisiin esiin.

2.1 SAAVUTETTAVUUS

Etäisyysvyöhykkeet tiestöä pitkin kylistä ja kaupungeista

YKR-aineistoa on tässä katsauksessa tarkasteltu alueittain joiden rajaukset on esitetty oheisessa kuvassa. Tarkasteluun valituista kylistä on tiestöä pitkin piirretty yhden, kolmen ja viiden kilometrin säteet ja tutkittu niiden sisään jääviä vyöhykkeitä. Tapa vastaa likimain sitä jos kylien keskustasta olisi piirretty ympyröitä edellä mainituilla säteillä. Tiestön kautta päästään kuitenkin lähemmäksi todellista tilannetta ja voidaan paremmin vertailla esimerkiksi asukastiheyttä.

Taustalla on Hattulasta, Hämeenlinnasta ja Janakkalasta lähtien piirretyt etäisyysvyöhykkeet 3, 5, 10, 15, 20 ja 25 kilometrin säteillä. Tätä rajausta käyttäen on mahdollista tutkia kaupunkien muuttumista maaseuduksi. Tällä sivulla olevasta kartasta voidaan lukea, että vaikka esimerkiksi Lammilta on pitkä matka Hämeenlinnaan niin Lahti on hyvinkin lähellä

Merkitys

Vertaamalla eri vyöhykkeitä toisiinsa on mahdollista tehdä päätelmiä esimerkiksi siitä, miten eri kylät poikkeavat toisistaan tai mitkä ovat kuntatalouden, ekologisen kestävyyden tai liikenteen kannalta kaikista houkuttelevimpia vyöhykkeitä.

Kenties yhtä tärkeää on huomata, mitkä vyöhykkeet epäonnistuvat näissä kriteereissä eli tulevat kunnalle kalliiksi ja kuormittavat ympäristöä ja liikenneverkkoa.

On myös pysähdyttävä pohtimaan miltä oheinen kartta näyttää 20, 50 tai vaikka 100 vuoden kuluttua ja mitä asialle olisi tehtävä. Yhdyskuntarakenteen muutos siirtää ihmisiä paitsi kylistä kaupunkeihin niin myös toisiin toisiin kyliin. Kuinka tehokasta tällainen liike on ja minne rakentaminen ja muu panostus tulisi tulevaisuudessa suunnata?

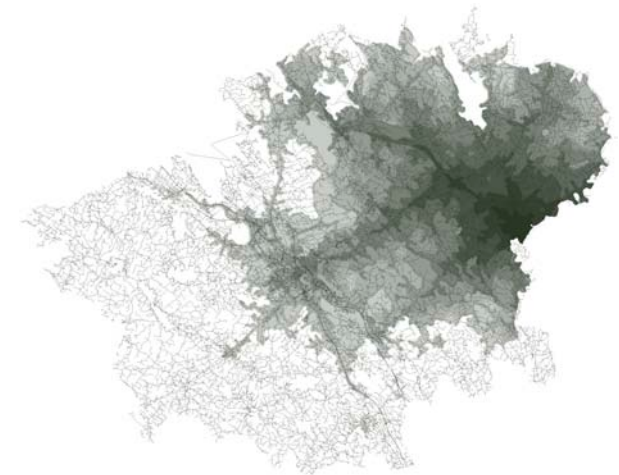
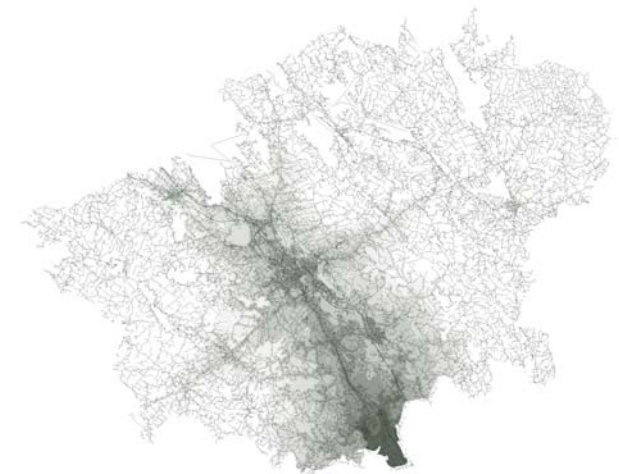
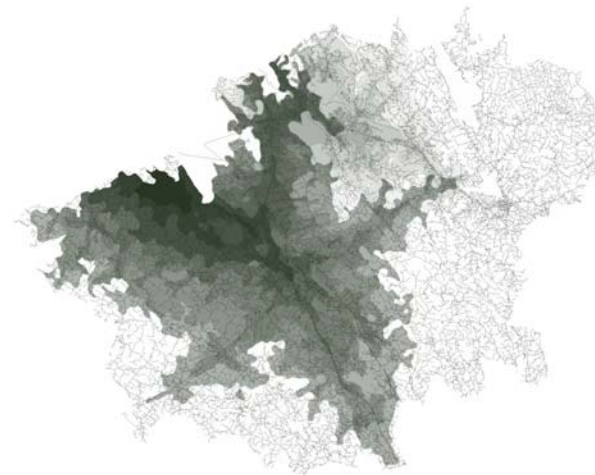
Suosituks

Saavutettavuusvyöhykkeet yksinään antavat hyvin puutteellisen kuvan alueiden soveltuvuudesta asumiselle tai

muulle rakentamiselle. Yksittäisen kylän tai kaupungin kohdalla tietysti pätee, että mitä lähemmäksi keskustaa rakentaa niin sen suotuisimmat edellytykset on luoda kestävä elinympäristöä.

Mitä suuremmalle alueelle tarkastelu ulotetaan niin sitä enemmän korostuu auton ja erityisesti henkilöauton saavutettavuus. Vaikka Eteläinen näyttää kartassa hyvinkin saavutettavalta niin silti sieltä käydään kaikista pisimmällä töissä ja myös monet muista kylistä löytyvät palvelut puuttuvat sieltä eikä joukkoliikenne pysty tarjoamaan kilpailukykyistä vaihtoehtoa.

Ylisuuri mittakaava saattaakin ohjata suunnittelua kohti vähemmän kestäviä ratkaisuja ja jokaisen suunniteltavan yhteydessä kaikista tärkeimmät saavutettavuuteen liittyvät päätökset liittyvät jalankulkuihin, pyöräilyyn ja joukkoliikenteeseen. Nämä tulee ottaa tulevaisuudessa entistä paremmin huomioon. Seudun mittakaavassa merkittäviksi voimapeikiksi voisikin nostaa rautatieasemat ja -seisakkeet.

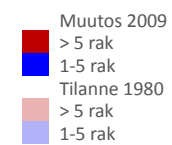

Ajallinen saavutettavuus tiestöä pitkin Tampereen (vasemmalla), Helsingin (oikealla ylhäällä) ja Lahden (oikealla alhaalla) suunnasta. Saavutettavuusvyöhykkeet verrattavissa toisiinsa (mutta ei viereisen sivun kuvaan).

2.2 YHDYSKUNTARAKENNE

Rakennettujen alueiden lisäys 1980-2009
(ei sisällä vapaa-ajan rakennuksia)

Kasvu
+24 %

Nykytila

Hämeenlinnan seudulla on viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana siirtynyt ihmisen haltuun merkittävän kokoinen alue aikaisemmin rakentamatonta ympäristöä. YKR:n ruuduissa laskettuna rakennetun pinta-alan kasvu on ollut reilu neljännes verrattuna vuoteen 1980.

Merkittävintä on, että kasvu on suuntautunut lähes homogeenisesti ympäri seutua ja suurin osa koostuu ruuduista, jossa on vain yksi rakennus tai muutama (vapaa-ajan rakennukset eivät ole näissä luvuissa läsnä). Näiden ruutujen suhteen ei ole mielekästä puhua tiivistymistä, eivätkä edes kaupunkien ja kylien lieve-alueet nouse kovinkaan voimakkaasti esille.

Oheisiin karttoihin on punaisella merkitty ruudut, joissa ei aikaisemmin ole ollut rakennuksia, mutta joihin niitä on tullut enemmän kuin viisi. Nämä ruudut keskittyvät tiukasti kaupunkien ja kylien liepeille.

Merkitys

Rakennettujen ruutujen määrän kasvu on tulkittava yhdyskuntarakenteen hajautumisena. Rakentamispaineet ovat osittain purkautuneet jäsentymättömästi ympäri seutua sen sijaan, että ne olisivat löytäneet paikkansa kylistä ja kaupungeista. Yhdyskunnan toimivuuden kannalta toteuttamalla kehitystä voidaan kritisoida sen ollessa kaukana optimaalisesta.

Tiiviimpi yhdyskunta mahdollistaa paremmat, lähempänä sijaitsevat palvelut ja on myös kustannustehokasta. Koulukyytien, sekä vanhus- ja vammaiskuljetusten järjestäminen olisi vähemmän haasteellista ja parempi palvelutaso olisi helpompaa saavuttaa ja tämäkin toisi säästöjä. Nykyinen hajalleen rakentunut asutus saattaa olla tulevan maankäytön tiellä ja edellyttää henkilöä kohden suurempaa taloudellista panostusta infrastruktuuriin ja tulee kalliiksi paitsi kunnalle niin myös asukkaille.

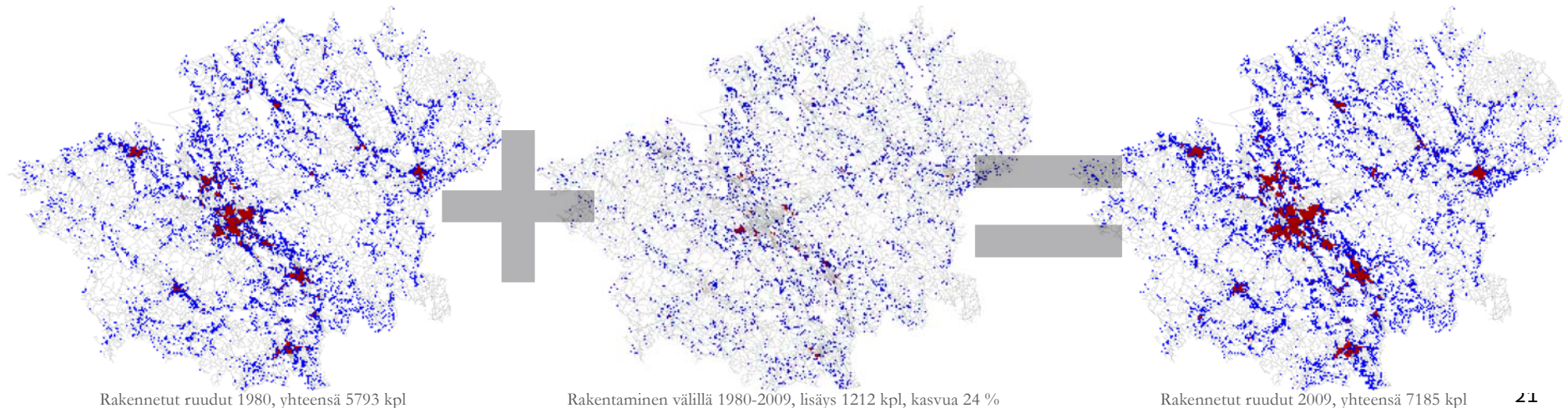
Suositukset

Yhdyskuntarakenteen eheyttämiseksi on löydettävä keinot keskittää rakentamispaineet kyliin ja kaupunkeihin ja vastaavasti vähentää uuden haja-asutuksen syntymistä. Kyliin rakentamista on helpotettava ja luotava sinne houkuttelevia vaihtoehtoja sekä vaikeutettava kylien ulkopuolelle suuntautuvaa rakentamista. Näin varmistetaan sisään päin suuntautuva kasvu ja eheytetään yhdyskuntarakennetta.

Kaupunkiseutujen kasvu on ohjattava sisäänpäin, eikä suunniteltuja alhaisen tiheyden taajama-alueita tule rakentaa. Samalla on estettävä rakentamispaineen ohjautuminen hajaasutusalueen orgaaniseksi hajautumiseksi.
- Kanninen ym. 2010

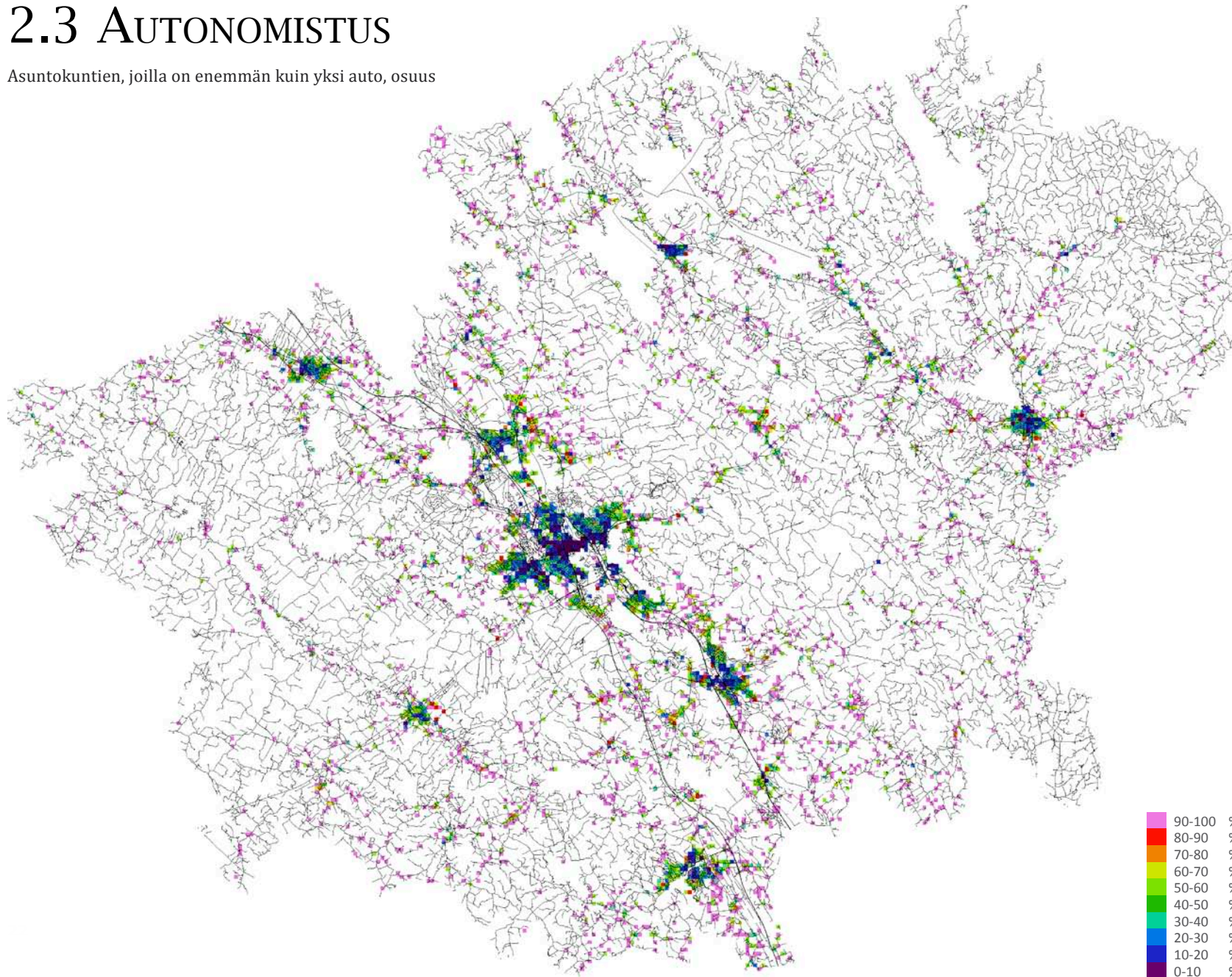
Lähteet:

Kanninen, Kontio, Mäntysalo, Ristimäki (toim.) Autoriippuvainen yhdyskunta ja sen vaihtoehdot, 2010
<http://lib.tkk.fi/Reports/2010/isbn9789526035352.pdf>

2.3 AUTONOMISTUS

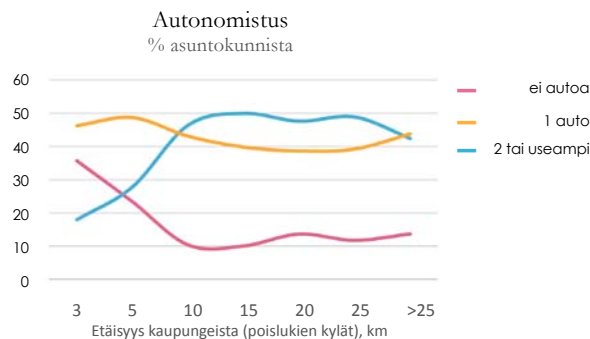
Asutokuntien, joilla on enemmän kuin yksi auto, osuus

Nykytila

Hämeenlinnan seutu on voimakkaasti autoriippuvaista. Kaupunkien ja kylien keskustoissa ihmisillä on mahdollisuus olla ilman ja esimerkiksi Hauholla ja Lammilla jopa yli kolmannes kotitalouksista on autottomia. Kylien ulkopuolisella maaseudulla luku on 12 %. Yhden auton asutokuntien määrä pysyy lähes vakiona riippumatta sijainnista, mutta sen sijaan kahden auton asutokunnat lisääntyvät samassa suhteessa kuin autottomat vähenevät. Eteläisessä noin puolella asutokunnista on enemmän kuin yksi auto ja autottomien osuus on vertailukohteista pienin.

Takaisinkytkentä lienee luonteeltaan sellainen, että ympäristön ollessa epäsuotuisa, ne jotka olisivat pärjänneet ilman autoa hankkivatkin sellaisen ja niille joille olisi

riittänyt yksi, hankkivat toisen.

Merkitys

Edellisestä kuvaajasta on luettavissa, että kakos- (tai kolmos-) auto korvaa matkoja, jotka muutoin tehtäisiin ilman autoa. Tällaisia ovat asiointimatkat kauppaan, harrastuksiin tai lasten vieminen kouluun. Auton käyttö saattaa vähentää merkittäväällä tavalla lasten hyötyliikuntaa vanhempien hoi-

taessa koulukyyditykset pyöräilyn tai kävelyn sijasta. Terveysvaikutukset vähenevät tietysti myös aikuisväestössä ja tällä saattaa olla merkittäviäkin taloudellisia vaikutuksia kunnan terveydenhuoltomenoihin. Autojen määrän kasvaessa nousee myös onnettomuusriskit, jotka toteutuessa tulevat kalliiksi kunnalle osallisten kärsimyksistä puhumattakaan.

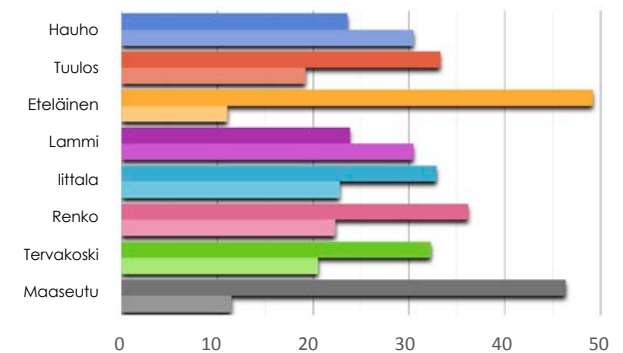
Liikunta parantaa terveyttä pitkällä aikavälillä, sillä sen on todettu mm. pienentävän sydän ja verisuonitautiin sairastumisen riskiä aikuisiällä, auttavan painon hallinnassa, ehkäisevän diabetesta, parantavan luuston kehittymistä sekä vähentävän mielenterveysongelmia ja lisäävän elämisen laatua. Koulun kävelen tai pyöräillen tulleiden oppilaiden vireystilan ja keskittymiskyvyn on havaittu olevan parempi kuin autolla kouluun kulkevilla oppilailla. (Sustrans 2000, Mackett 2002)
- Kalenoja, 2004

Auton omistuksen määrä ja niiden käyttö vaikuttavat myös tiestön kulumiseen, ruuhkauttavat keskusta-alueita aiheuttaen paineita rakentaa lisää kapasiteettia. Etenkin pysäköinnin kautta ne vievät arvokasta tilaa muulta maankäytöltä ja näin heikentävät ympäristön laatua ja vaikeuttavat muiden tienkäyttäjien liikumista.

Valtakunnallisesti merkittäviä ja vetovoimaisia kohteita Hämeenseudun kylissä ovatkin ne, joissa autot ovat suhteellisen pienessä roolissa kuten Hauhon Vanhalla raitilla tai Iittalan Lasimäellä.

Tieliikenteestä tulee noin kolmannes maamme hiilidioksidipäästöistä (www.CO2-raportti.fi). Syrjäinen asuinpaikka lisää asutokunnan autoriippuvuutta ja kasvattaa liikkumisesta aiheutuvia päästöjä. Mikäli asutokunnalla on kaksi tai useampia autoja niin on oletettavaa, että vain toisessa autossa kulkee kuljettajan lisäksi matkustajia jolloin toisen auton matkustajamäärä jää hyvin pieneksi jolloin henkilöä kohti lasketut päästöt kasvavat.

Autonomistus
Enemmän kuin yksi auto ja ei autoa / asutokunta

Suositukset

Autoilu lisää merkittävästi päästöjä ja toisaalta siihen vaikuttamisella on suuri potentiaali vähentää niitä ja verrattain helposti. Kysymys on vain erilaisista suunnitteluratkaisuista. Autolla liikkuminen on myös pois hyötyliikunnasta ja aiheuttaa kunnalle kasvavia terveydenhoitokustannuksia. Tilankäytön tehottomuus ja muiden tiellä liikkujien heikko asema ovat ongelmia erityisesti kaupungeissa, mutta myös maaseudulla.

Näistä näkökulmista tulisi kyläkeskusten kehittämisen käydä edellä muualla maaseudulle suuntautuvaa rakentamista.

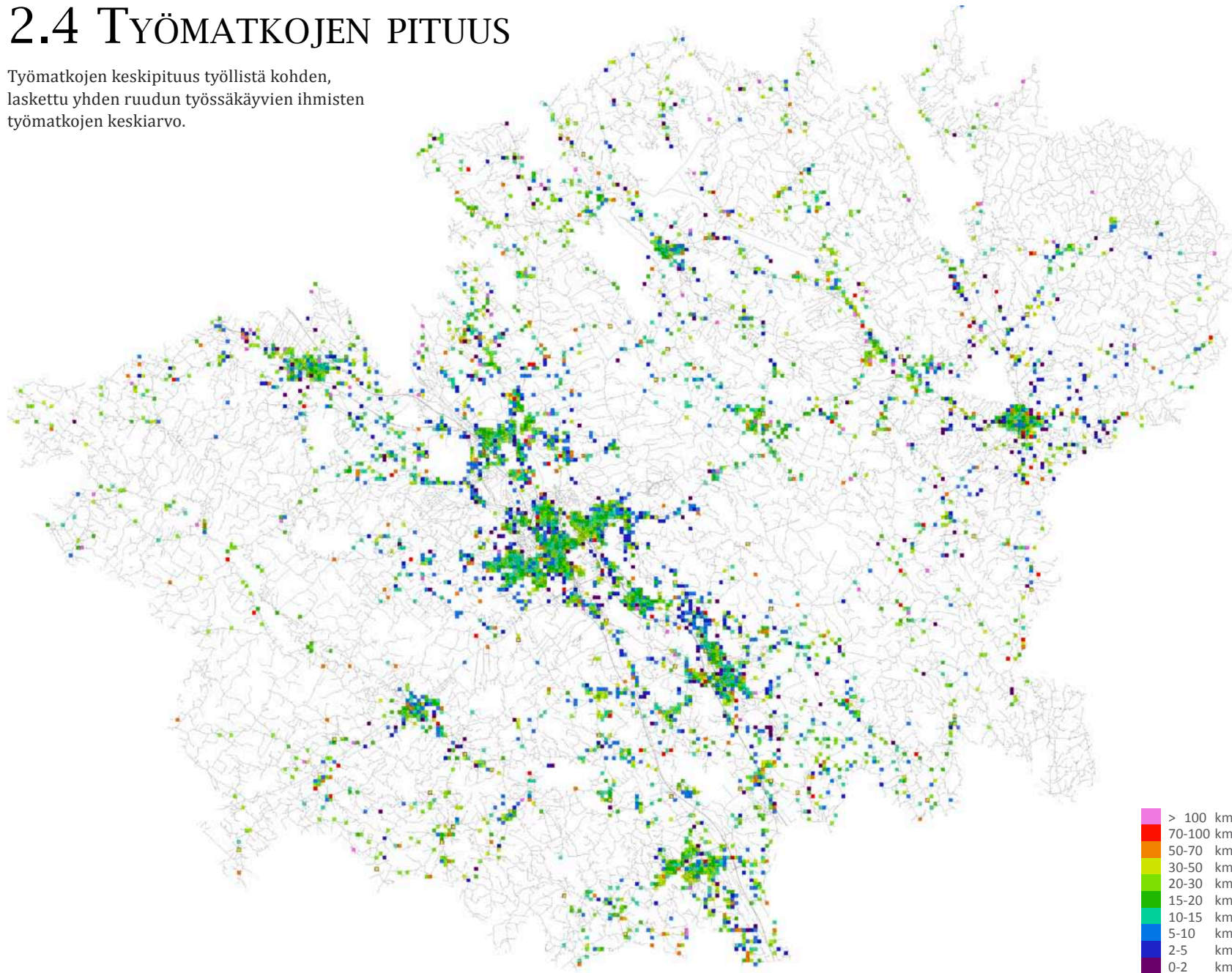
Lähteet:

Liikennevälineiden yksikköpäästöt,
LIPASTO -laskentajärjestelmä, VTT
<http://lipasto.vtt.fi/yksikkopaastot/henkiloliikenne/tieliikenne/henkilootot/hayht.htm>

Kalenoja, Omin jaloin kouluun - Kangasalan koulumatkatutkimus, 2004
<http://extranet.nuorisuomi.fi/download/attachments/3245041/Omin+jaloin+kouluun,+Kangasalan+koulumatkatutkimus>

2.4 TYÖMATKOJEN PITUUS

Työmatkojen keskipituus työllistä kohden,
laskettu yhden ruudun työssäkäyvien ihmisten
työmatkojen keskiarvo.

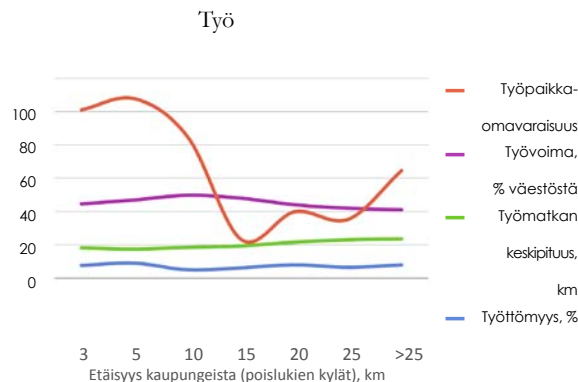

Nykytila

Työmatkojen keskipituus Hämeenlinnan maaseudulla on hyvin tarkasti 20 kilometriä. Aineistosta ei selvitetty yksittäisten työmatkojen pituuksia, eikä oheiset kuvaajat tai kartta kerro kuinka monen työmatka jää vaikkapa alle viiden kilometrin tai moniko menee junalla pääkaupunkiseudulle. Ei voida myöskään päätellä kuinka monestiko ihmiset käyvät työpaikallaan, tekevätkö he etätyötä jne.

Tarkastelluista alueista Tuuloksesta ja Eteläisestä tehdään kaikista pisimmät työmatkat, keskimäärin 23 ja 22 kilometriä. Täysin selkeää ei ole, miksi työmatkojen keskipituus nousee mitä kauempana kylästä asuinpaikka sijaitsee; osa kylän etäämmällä sijaitsevista asutokunnista sijaitsee toki kauempana esimerkiksi Hämeenlinnasta, mutta osa vastaavasti lähempänä. Työskentely kylässä ei myöskään edellytä siellä asumista, eikä voi selittää joitain havaintoja. Tarkastelluista vyöhykkeistä pisimmät matkat, 26 kilometriä, tehdään Tuuloksessa, 3-5 kilometrin päässä kylän keskustassa (jossa keskipituus on 21 kilometriä).

Tutkituista kylistä Hauholla matkat ovat kaikkein lyhyimpiä, noin 18 kilometriä, joka on samaa luokkaa kuin Lammin keskustassa. Tätä selittänee erittäin hyvä työpaikkaomavaraisuus ja sijainti, josta on hankalaa käydä muualla töissä niin myös eläväinen kyläkeskusta, joka

houkuttelee ihmisiä jäämään töihin kylään.

Hienojakoisempi tarkastelu paljastaa, että kaikista matlimpaan lukuun päästään 3-5 kilometrin etäisyydellä Rengon keskustasta, jossa keskimääräinen työmatka on vain 16 kilometriä. Tähän vaikuttanee paitsi työläisten pieni määrä, josta saattaa tulla jonkin verran epätarkkuutta niin myös maatalouselinkeinon limittyminen maaseutuasumiseen.

Merkitys

Lyhyempi työmatka on aina pidempää parempi - monestakin syystä. Osa työmatkoista tehdään henkilöautolla, jonka ongelmista löytyy yhteenveto kohdasta Auton omistus.

Kenties merkittävin ongelma on, että ihmiset jotka tekevät pitkiä työmatkoja kokevat olevansa tyytymättömiä omaan elämäänsä ja tähän liittyy myös sosiaalisten kontaktien vähäisempi määrä.

[I]nterventions that reduce the amount of time spent commuting alone (such as congestion taxes and car pool subsidies) could possibly have a beneficial effect on individuals' emotional states.

- Kahneman ja Krueger, 2006

Kartassa erottuu selvästi myös kaupunkien lievealue, josta työmatkat (kaupunkiin) ovat keskimääräistä selvästi lyhyempiä. Etäisyydet ovat kuitenkin liian pitkiä taittaa matka jalkaisin tai pyörällä ja alhaisen väestötiheyden vuoksi myöskään julkinen liikenne ei ole kannattavaa.

Keskustoissa auton omistus on vähäisempää osaksi sen takia, että työmatkat on mahdollista tehdä muilla tavoilla. Liikenneväylien ja pysäköintipaikkojen kapasiteetista menee kuitenkin suhteellisen paljon hivenen kauempana asuvien käyttöön.

Suositukset

Kaupunkien maaseutumainen lievealue pitäisi saattaa tehokkaamman maankäytön piiriin, mutta säilyttää siellä olemassaoleva työpaikkarakenne (katso kohta Työpaikat). Näin ehkäistään yhdyskuntarakenteen hajautumista ja kanavoidaan rakentamispaineita jo olemassaoleville vyöhykkeille.

Kylien suhteen on tärkeää pitää yllä ja edistää työpaikkaomavaraisuutta. Tämä on pidettävä mielessä kun harkitaan uuden asutuksen sijoittumista kyliin tai niiden lähelle; samalla on pidettävä kiinni siitä, että myös kylissä sekoittunut maankäyttö, asumisen ja työpaikkojen yhdistely on erittäin tärkeää.

Lähteet:

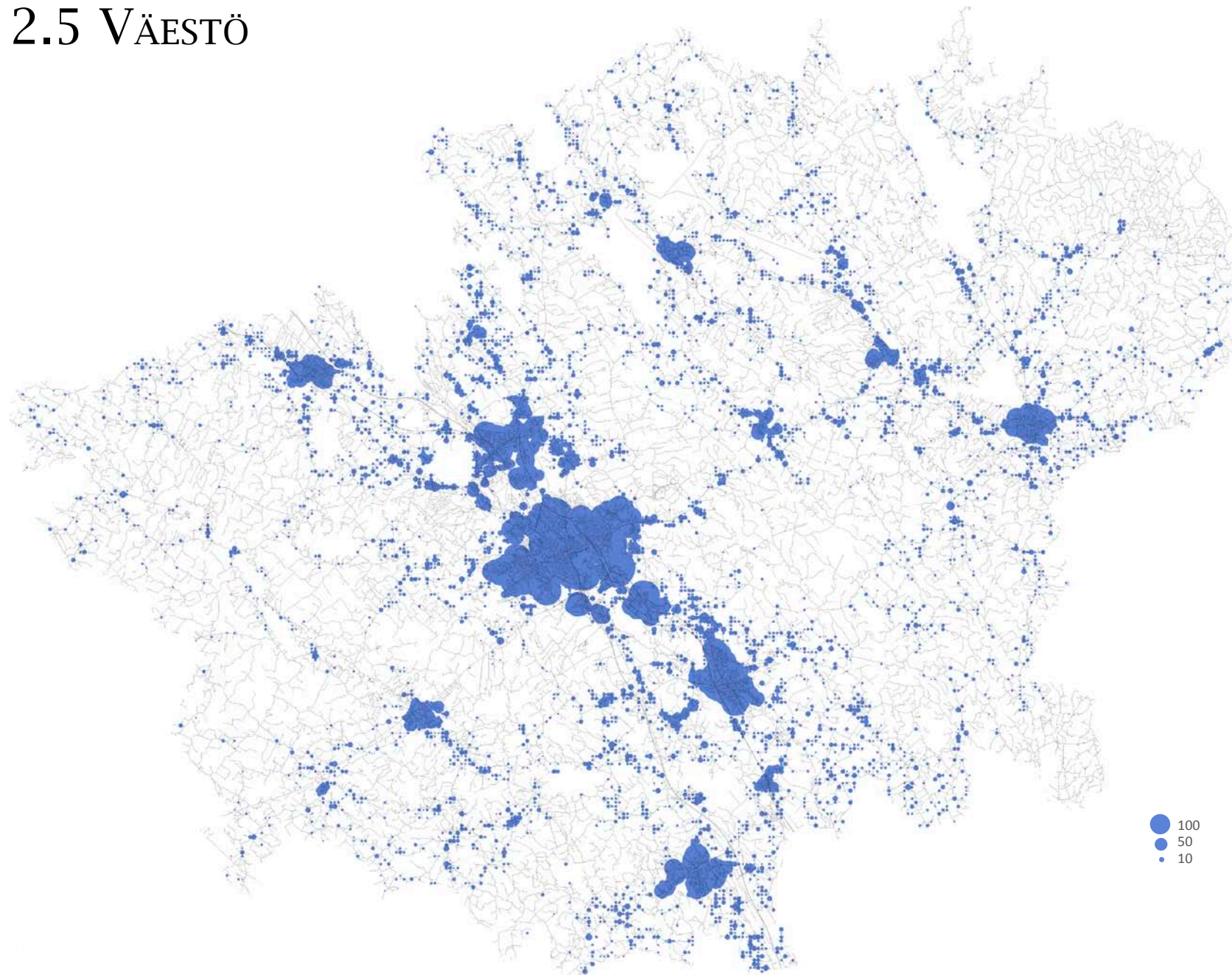
Stutzer ja Frey, Stress that Doesn't Pay: The Commuting Paradox, 2008

<http://commonsenseatheism.com/wp-content/uploads/2011/01/Stutzer-Frey-Commuting-Doesnt-Pay.pdf>

Kahnemann ja Krueger, Developments in the Measurement of Subjective Well-Being

<http://www.krueger.princeton.edu/PDF%20of%20Kahneman%20Krueger%20paper.pdf>

2.5 VÄESTÖ

Väestön sijoittuminen

Nykytilanne

Kun tarkastellaan koko Hämeenlinnan maaseutua niin yli puolet alueen väestöstä sijaitsee yli viiden kilometrin päässä suuremmista kylistä. Hajanaisen tasaisesti ympäri seutua levittäytynyt asuminen on välttänyt joitain isompien teiden väliin jääviä suurempia alueita.

Väestön määrän suhteen merkittävimmät kylät ovat Tervakoski, Lammi ja Iittala. Näistä erityisesti kaksi ensimmäistä ovat keskustansa asukastiheyden kannalta verrattavissa jo Hämeenlinnaan. Iittala sekä Hauho ja jossain määrin myös Renko ovat pienempiä, mutta tiiviitä keskuksitoiltaan lähes yhtä tiiviitä kuin kaksi isompaa kylää.

Sen sjaan Tuulos ja Eteläinen ovat väestötiheyttä vertailtaessa merkittävästi muita heikommassa asemassa.

Tuuloksessa maanviljelys vie tilaa, osaltaan myös Eteläisessä, mutta jälkimmäisessä myös maankäytön suunnittelussa ei olla onnistuttu tuottamaan tiivistä rakennetta.

Merkitys

Hajanainen yhdyskuntarakenne on merkittävä kustannustekijä erityisesti kunnalle, mutta myös valtiolle sekä asukkaalle. Pitkät etäisyydet vievät aikaa ja vaativat paljon infrastruktuuria (näistä tarkemmin kohdassa Työmatkojen pituus).

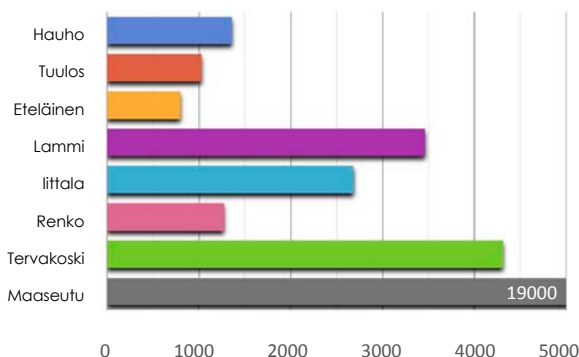
Helposti unohdettuja piilokustannuksia tulee mm. tie- ja vesiavustuksista; kasvavien liikennemäärien aiheuttamasta parannustarpeista ja lisääntyvistä kunnossapitopaineista; palveluiden kalliimmasta tuottamistavasta

Suunnitellessa yhtä osaa on helppo unohtaa kokonaisuus, mutta pikku hiljaa hajaantuvasta asutuksesta saattaa tulla suuret kustannukset. **Yhdyskuntarakenteen ulkopuolelle sijoittuvalla asumisella on tyypillisesti negatiivinen vaikutus kunnan talouteen.** Verrattaessa yhdyskuntarakenteen sisään sijoittuvaan asumiseen saattaa kustannusvaikutus olla jopa 5000 euroa vuodessa asukasta kohti.

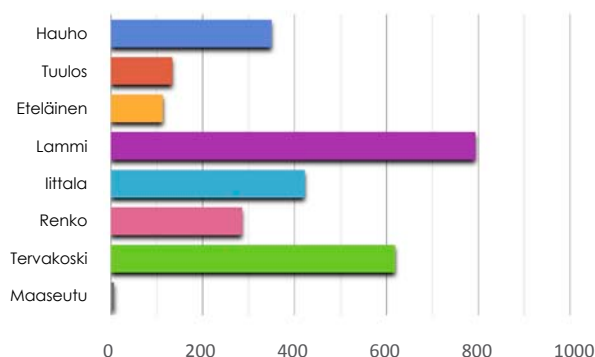
Yksi menestyvä kunta voi vastata pitkälle seudullisesta vetovoimasta ja kilpailukyvyistä, mutta useamman kunnan yhteistyöllä ja työnjaolla kehittymismahdollisuudet ovat paremmat. Tulevaisuudessa edullisimmassa asemassa ovat alue- ja yhdyskuntarakenteeltaan eheät ja toiminnallisesti tasapainoiset seudut.

- Koski, 2008

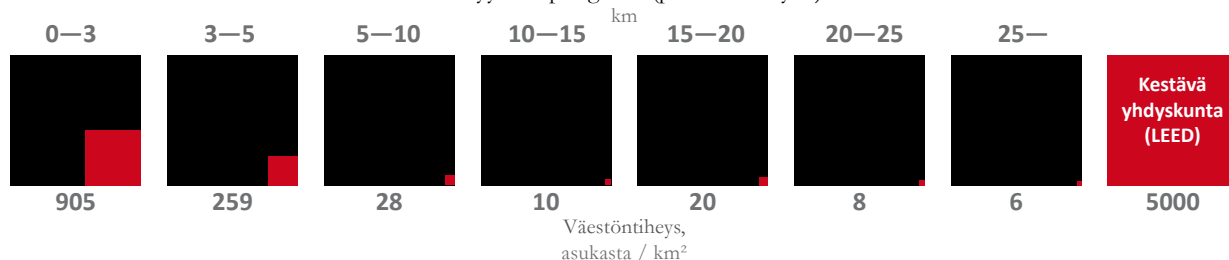
Väestö

Väestötiheys
hlö/km² (1 km säteellä kylästä)

Etäisyys kaupungeista (poislukien kylät)

Suositukset

Kylien suhteen rakentamispaineet tulisi suunnata mahdollisimman lähelle keskustaa ja tuoda sieltä nopeat joukkoliikenneyhteydet kaupunkeihin. Hajarakentamisen negatiivisen taloudellisen vaikutuksen takia siihen tulee suhtautua erittäin kriittisesti tai ratkaista kustannusten ja tulojen välinen epätasapaino uudella tavalla.

On epäselvää onko kaikki tässä mainitut kylät sellaisia, että ne selviävät ajassa, kannattaako kunnan panostaa esimerkiksi palveluihin vai ei ja näin osaltaan vaikuttaa kylän näivettymiseen. Tämän takia onkin tärkeää luoda seudullinen strategia ja sitä tukevat toimintaohjeet eikä pyrkiäkään ratkaisemaan asioita tapaus kerrallaan.

Lähteet:

Koski, Kuntatalous ja yhdyskuntarakenne, 2008

<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=92843&lan=sv>

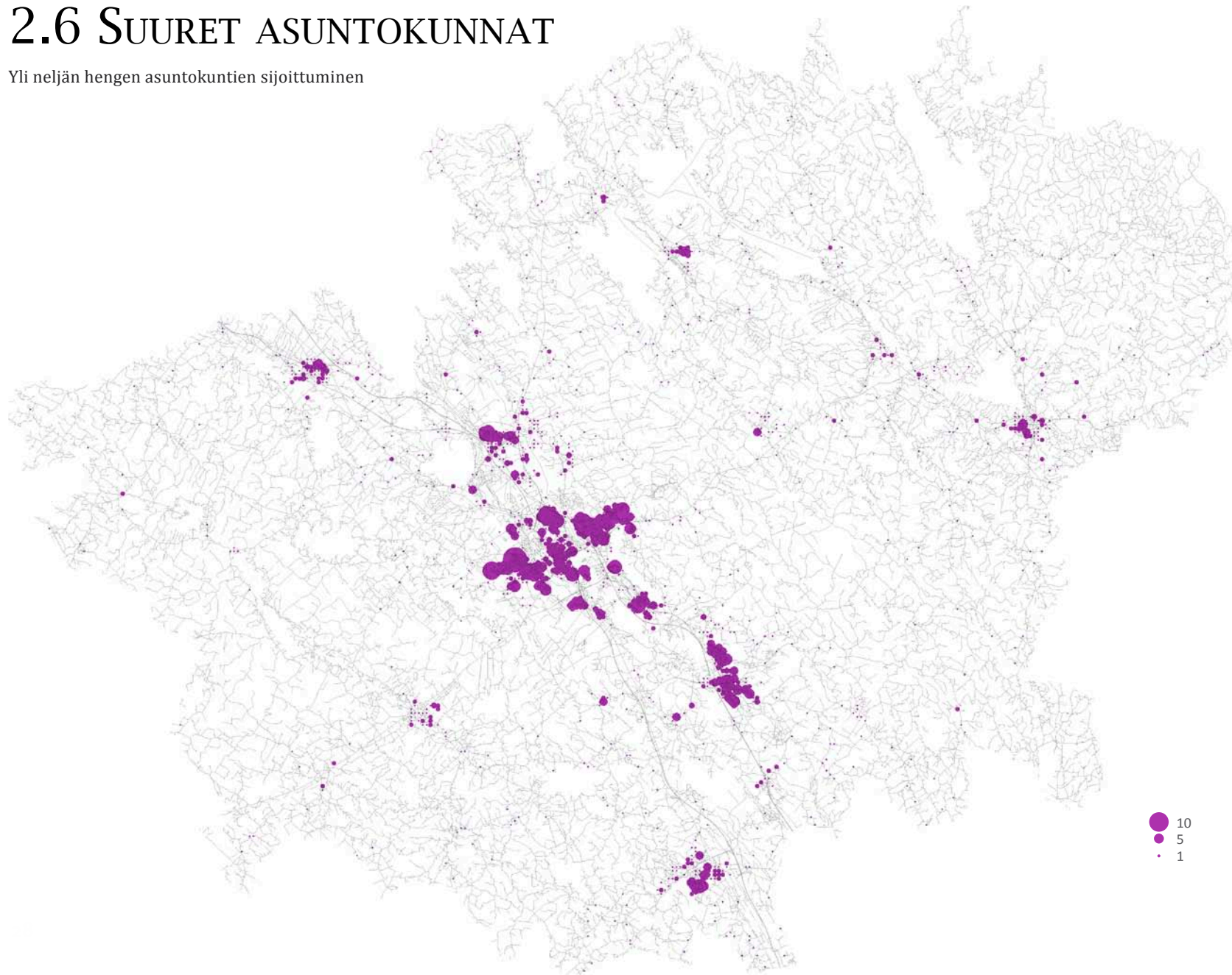
Laine, Hajarakentamisen ohjauskeinoista, 2010(?)

http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/tyt/ilmastonmuutos/ilmastohanke/Materiaalit/hajarakentamisen_ohjauskeinoista.pdf

LEED, Sustainable Neighborhood

2.6 SUURET ASUNTOKUNNAT

Yli neljän hengen asuntokuntien sijoittuminen

Väestön rakenne

Nykytilanne

Asuntokunnan koossa vaihteluväli alueittain on noin kahden ja kahden ja puolen välissä. Tarkastelluissa kylissä korkein keskiarvo (2,6 henkilöä) löytyy Eteläisistä, matalin Hauholta (1,9). Kylien ulkopuolinen maaseutu nauttii keskimääräistä vilkkaammasta perhe-elämästä.

Suuret, yli 4 henkilön asuntokunnat (kartta viereisellä sivulla) ovat suhteellisen tasaisesti jakautuneet maaseudulla. Ääripäin on Lammi, jossa niiden osuus on 5 % sekä Eteläinen, 8 %. Suuret asuntokunnat sijoittuvat tyypillisesti pienen etäisyyden päähän kylien keskustoi-
ta tai kokonaan kylien ulkopuoliselle maaseudulle, jossa niiden osuus onkin 9 %.

Tarkasteltaessa väestön ikärakenteen suhteellisia osuuksia huomataan, että yhden hengen asuntokunnilla ja alaikäisten määrällä on erittäin selvä negatiivinen korrelaatio; jos yksinasuvien osuus on suuri niin asuntokuntien, joissa on alaikäisiä, on vastaavasti vähäisempi. Samoin yli 65-vuotiaiden osuus tarkoittaa usein vähäisempää alaikäisten määrää alueella. 18-64 -vuotiaiden osuus on suhteellisen vakaa (tietysti ikähaarukka on jo niin suuri, että se tasoittaa vaihtelua pienemmissä osa-

joukoissa.

Merkitys

Asuntokunnan koko on laskettu keskimääräisestä jakamalla alueen väestö asuntokuntien määrällä. Tästä seuraa pientä virhettä tuloksiin, mutta luvut ovat silti keskenään täysin vertailukelpoisia.

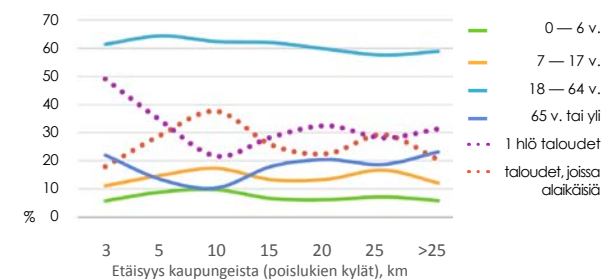
Kylien ja maaseudun kohdalla voidaan pitää ongelmallisena tilannetta, jossa suuri osa asukkaista koostuu vanhuksista tai kuten tässä tarkastellaan yhden hengen talouksista. Iäkkään väestön suuri osuus, kuten Hauholla (32 % yli 65 vuotiaita), herättää kysymyksiä miten alueen käy heidän jälkeensä. Maaseudulla asiassa on mukana vielä taloudellinen ja elämän laatuun liittyvä puoli mitä sairaanhoidon ja muiden palveluiden tuottamiseen tulee.

Toisaalta myös lapsiperheiden poikkeuksellisen suuri määrä, kuten Eteläisessä, laittaa kysymään onko asialla jatkuvuutta, kuinka voimakkaasti

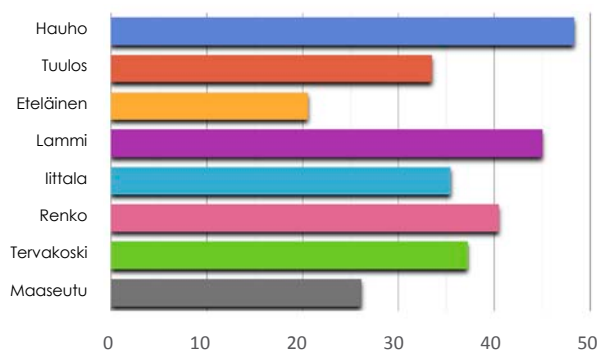
Suosituks

Mikäli kylät halutaan pitää elävänä olisi pyrittävä tasapainottamaan erityisesti Hauhon ja Lammin väestörakennetta. Toisaalta on pohdittava myös onko seudullisesti toivottua kehitystä, että lapsiperheet keskittyvät tiettyihin paikkoihin tai siroavat maaseudulle. Myös kylä- niin kuin kaupunkiasumisen olisi tarjottava houkuttelevia vaihtoehtoja maaseudun omakotitaloasumiselle.

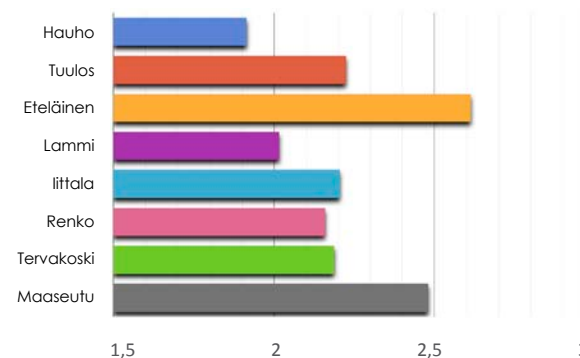
Väestö

Yhden hengen taloudet
prosenttia

Asuntokunnan koko
hlö/asuntokunta

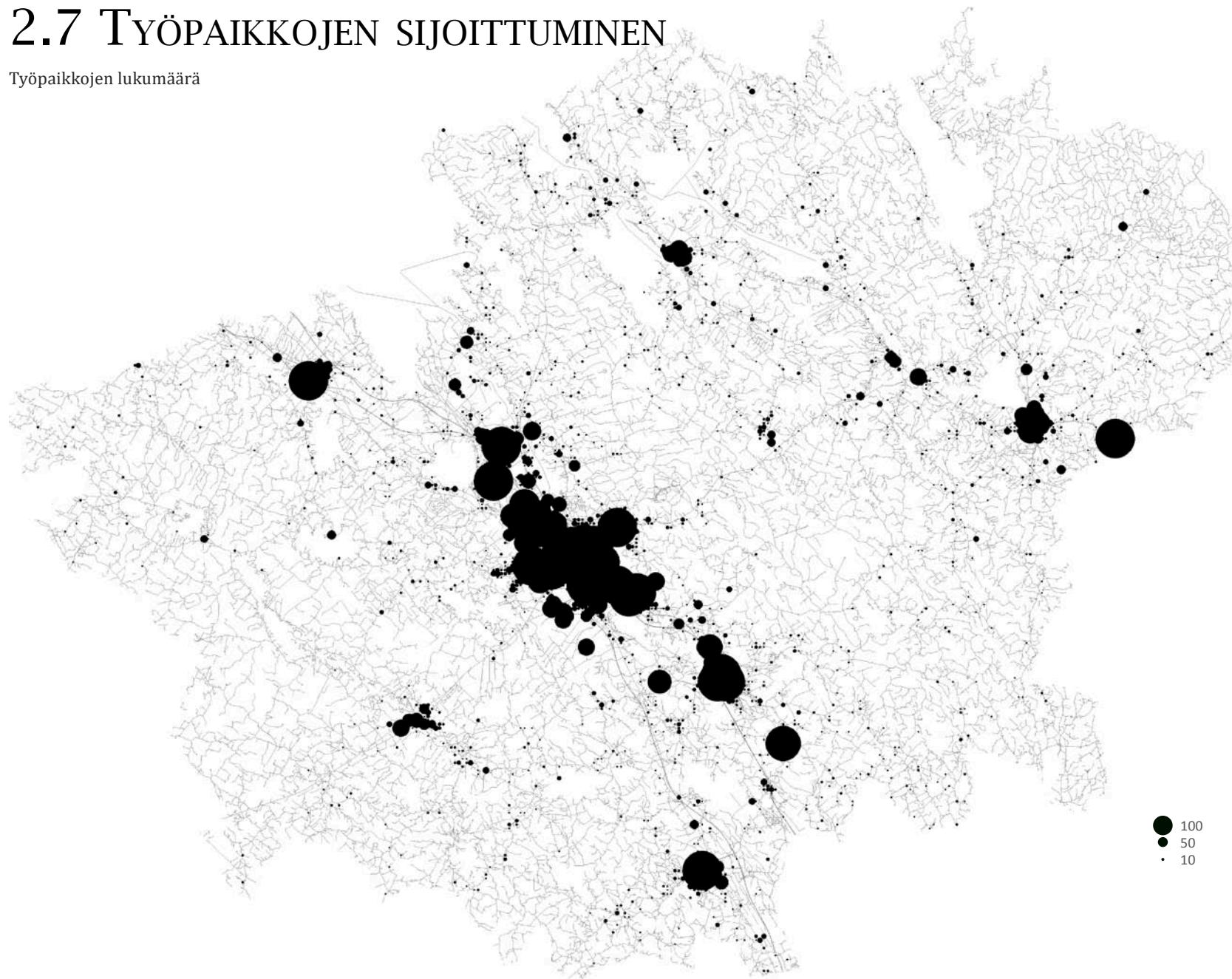

Asuntokunnan koko
henkilöä

2.7 TYÖPAIKKOJEN SJOITTUMINEN

Työpaikkojen lukumäärä

Työpaikkojen sijoittuminen

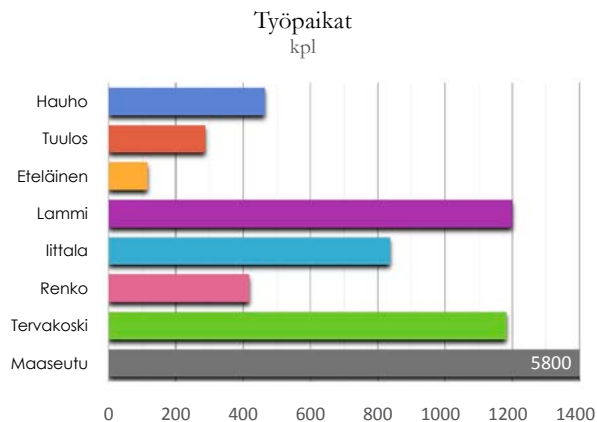
Nykytilanne

Suurimmat työpaikkakeskittymät sijaitsevat luonnollisesti kaupungeissa, ja vastaavasti maaseudun suhteen liki kaikki isommat työpaikkojen kertymät ovat kylissä. Kyläen ulkopuolisten työpaikkojen sijoittuminen näyttää satunnaisena, mutta niiden yhteinen painoarvo on silti merkittävä.

Maatalousvyöhyke alkaa oikeastaan vasta noin kymmenen kilometrin päästä kylästä ja kaupungeista kun taas seudun reuna-alueita kohti palveluelinkeinot muuttuvat dominoiviksi.

Määrällisesti eniten työpaikkoja on kahdella isoimmalla kylällä, Lammilla ja Tervakoskella, noin 1200 kummassakin; Eteläisessä on vain noin 100.

Jos katsotaan työpaikkaomavaraisuutta, joka kenties paremmin kuvaa kylän toimeliaisuutta niin tässä korostuu Hauho, joka ylittää varsin urbaaneihin lukuihin: 90 työpaikkaa 100 työllistä kohden. Tervakoski jää selvästi jälkeen Lammista, mutta Eteläisessä tilanne on yli kaksi kertaa huonompi kuin missään muualla ja kolme kertaa huonompi kuin Hauholla. Maaseutua ei tässä voi verrata, sillä se kertoo enemmän seudun rakenteesta kuin jostain tietystä paikasta siellä.

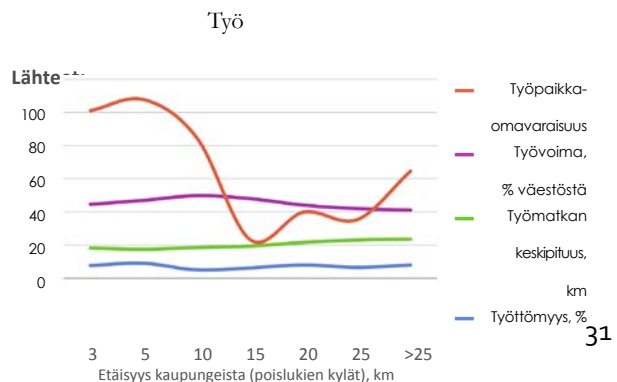
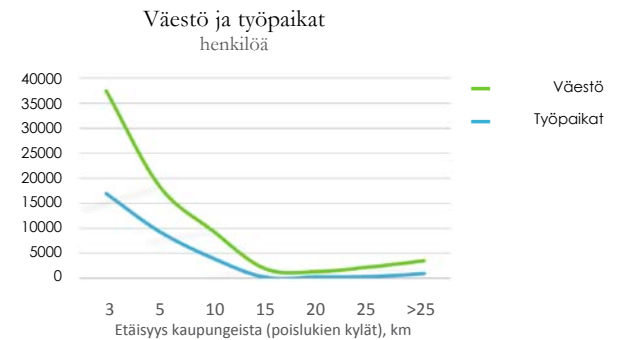
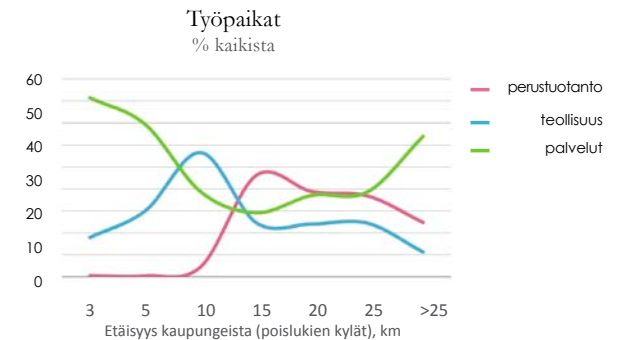
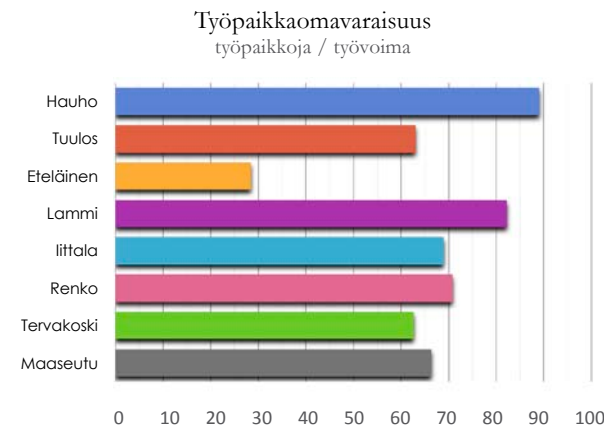
Merkitys

Työpaikkojen määrä kertoo alueen houkuttelevuudesta yritysten näkökulmasta, mutta työpaikkaomavaraisuus siitä kuinka onnistuneesti yhdyskuntarakenne on asettunut. Hauhon hyvä tilanne jälkimmäisen suhteen on merkki toimivasta tasapainosta ja osaltaan vaikuttaa kylän poikkeuksellisen lyhyisiin työmatkoihin. Eteläisen tilannetta voidaan pitää epäonnistuneena ja tulevaisuuden kannalta ongelmallisena tilanteena. Kylän riippuvuus ulkopuolisista työpaikoista yhdistettynä voimakkaaseen autoriippuvuuteen ei ole omiaan takaamaan eri toimintojen elävöittämää ympäristöä.

Maaseudun työpaikat ovat osittain paikalla tapahtuvaa, perustuotantoon liittyvää, mutta paljon on myös palvelualueiden työpaikkoja.

Suosituks

Hyvä työpaikkaomavaraisuus on toimivan ympäristön edellytys ja merkki onnistuneesta yhdyskuntarakenteesta. Tärkeää olisikin miettiä Eteläisen rooli tulevaisuudessa - lisätäkö työpaikkojen määrää vai miettiä rakentamiselle muita, edullisempia paikkoja. Yhtälailla merkittävää on pitää kiinni ja seurata niitä paikkoja, joissa tässä ollaan onnistuttu.

3 MAASEUTU JA MUUTOSVOIMAT

Johdanto lukuun
Satu Huuhka:

Kuva oikealla sivulla:

Hyvä paha globalisaatio. Suomalainen marjateollisuus hyödyntää globalisaatiota hankkimalla työvoimaa mm. Aasiasta. (Kuva MMM/Mavi, Antti Saraja)

Hämeenlinnan seudulla Lammin Ronnissa pakolaisten vastaanotokeskuksen toiminta aiheutti suu-
kopua. Aasiasta ja Afrikasta tullaan Suomeen agraarikulttuureista. Oliko tulijoiden helpompaa sopeutua maaseudulle kuin kaupunkiin?

Suomalainen ja hämäläinen maaseutu ei millään tavoin ole muusta maailmasta erillinen yksikkö. Maaseudun nykyisyyden ymmärtämiseksi on tunnettava yhteiskunnassa vaikuttavia valtakunnallisia ja jopa maailmanlaajuisia ilmiöitä. Toisaalta maaseudun vahvuudet olisi tunnistettava, jotta niitä voitaisiin hyödyntää. Maaseudussa erityistä on se, mikä ei ole mahdollista kaupungissa - esimerkiksi ravinnon tuotanto tai erämaiden hiljaisuus. Pyysin aluetieteilijä Jenna Taajamoa kirjoittamaan maaseutuun vaikuttavista suurista ilmiöistä ja maaseudulla piilevästä, kestävän yhteiskunnan näkökulmasta vielä hyödyntämättömästä potentiaalista.

3.1 Globalisaatio yltää Hämeeseen - vastavoimana lokalisatio

Globalisaatiolla tarkoitetaan yksinkertaisesti mannerten välisen sosiaalisen vuorovaikutuksen virtojen ja käytäntöjen

lisääntymistä, kasvua, kiihtymistä ja aiempaa suurempaa merkitystä (Held, McGrew, 2005, 9). Globalisaatiossa keskinäinen kanssakäyminen lisääntyy, mutta se ei silti ole universaali prosessi sillä sen vaikutukset eivät ole kaikkien saatavilla. Globalisaatioon liittyy työvoiman, pääoman ja teknologioiden vapaa liikkuminen alueiden välillä ja siten se korostaa elinympäristöön ja sen viihtyvyyteen liittyviä asioita. Koulutetun työvoiman saatavuus sekä ensiluokkainen kuljetus- ja viestintäinfrastruktuuri ovat tulleet globalisaation myötä entistä tärkeämmiksi (Hyvärinen, 1999, 62).

Suomi on kokenut suuren murroksen viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana, jolloin syntyvyys on laskenut nopeasti, väestön alueellinen ja rakenteellinen liikkuvuus on muodostunut vilkkaaksi sekä elinkeinorakenteen painopiste on siirtynyt erityisesti palvelu- ja tietointensiivisiin elinkeinoihin keskittyen maan eteläisiin osiin

Tietoverkot ovat mahdollistaneet etätönn, joka silti yleistyy hitaasti. Onko kyse maaseudun verkkoyhteyksien hitaudesta, työnantajien joustamattomuudesta, työn paikkaan sidotusta luonteesta vai sosiaalisen eristäytymisen pelosta? (Kuva Kehittämiskeskus Oy Häme)

(Järvinen, 2000, 2). Globalisaatiosta aiheutuva elinkeinojen rakennemuutos on aiheuttanut sen, että suurin osa Suomen työpaikoista sijaitsee kaupunkimaisissa kunnissa. Väestö on muuttanut työn perässä maaseudulta kaupunkiin, ja maaseudulla maa- ja metsätaloustyöntekijien määrä on vähentynyt kun taas kaupungissa toimihenkilöiden määrä on kasvanut. Elinkeinojen rakenteen muutos ja väestön yhä kohoava koulutustaso muuttavat asumisen ja työn yhteyttä (Järvinen, 2000, 2). Tämä ilmenee pendelöinnin ja ihmisten liikkuvuuden lisääntymisessä sekä työssäkäyntialueiden laajentumisessa.

Elinkeinojen rakenteen muutos on kiristänyt alueiden välistä kilpailua erityisesti työvoimasta. Suomen on kyettävä vastaamaan globaalin työnjaon asettamiin muutospaineisiin. Maaseudulle on suuri merkitys sillä, mikä on Suomelle mahdollinen ja tavoiteltu elinkeinorakenne (Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma, 2004, 137). Alueellinen kilpailukyky pohjautuu yhä vahvemmin kykyyn houkutella erityisosaamista ja eri alojen ammattilaisia alueelle sekä ylläpitää alueen ihmillisiä resursseja (Järvinen, 2000, 4). Alueen kilpailukykyllä on merkittävää pitää yllä tutkimus- ja oppilaitoksia sekä työpaikkojen teknologista tasoa. Alueiden, yritysten ja kaupunkien välinen taloudellinen kilpailu kiristyy ja kansainvälistyy, ja alueiden menestyminen riippuu siitä kuinka hyvin sen yritykset menestyvät. Globalisaation ja tie-

toyhteiskunnan kehityksen aikana yritysten kilpailutekijät liittyvät yhä enemmän kykyyn hyödyntää uutta teknologiaa ja uutta tietoa, innovaatioihin, osaamiseen, oppimiskykyyn ja kykyyn verkostoitua (Tilli, 2005, 41).

Globalisaatio ja tietoverkkojen kehitys ovat saaneet aikaan sen, etteivät suuret fyysiset etäisyydet ole enää este asettua asumaan maaseudulle, sillä työpaikka voi järjestää kotiin ja työt voi tehdä sieltä käsin. Etätönn mahdollisuus kasvaa etäisyyksien pienentyessä, ja yhä useampi pystyy tekemään työnsä kotonaan nopeiden ja yleistyvien tietoverkkojen ansiosta. Hienosen (2011) mukaan suhtautuminen työhön ja työelämään on murroksessa, sillä nuoriso ei ajattele työstä niin urakeisesta kuin vanhempi sukupolvi. Hienonen toteaa myös, että päätöksentekijät ja kohtuullistaminen ovat tekijöitä, jotka muuttavat maaseutua paikaksi jossa voi toteuttaa uudenlaisia työhön liittyviä toimintatapoja. (Hienonen, 2011, 43.)

Mikäli etätönn on mahdollista, maaseudusta tulee yhä useammalle mahdollinen paikka tehdä työtä (Hienonen, 2011, 43). Hienonen (2011) esittää, että etätönn toteutettuna kunnollisesti ja voimilla on vuosisadan mahdollisuus, sillä etätönnellä on mahdollisuus parantaa maaseudun asemaa ja siellä olevia palveluja. (Hienonen, 2011, 43.) Ja vaikka johonkin maaseutukylään ei saataisi kuin muuta-

ma etätyöläinen, sillä voi olla merkittäviä sosiaalisia vaikutuksia kylän elämään, se voi turvata kyläkoulun säilymisen ja elvyttää muitakin kylän sosiaalisia verkostoja (Kostiainen, Vadén, Välimäki, 2000, 41).

Käytännössä etätyö ei ole kuitenkaan ottanut tuulta alleen, johtuen vielä toistaiseksi osittain heikoista verkkoyhteisistä sekä sosiaalisen eristyneisyyden pelosta. Moni haluaa myös pyhittää kodin täysin vapaa-ajalleen, ja tekee tämän taktia työtehtävänsä mieluiten työpaikalla. Etätyössä tarvitaan myös itsekuria ja itsenäisyyttä, työntekijän on pystyttävä noudattamaan työaikatauluja ja monet kokevat tämän vaikeaksi kotiympäristössä. Lisäksi työnantajien asenteet ja työn luonne vaikuttavat siihen, onko etätyötä mahdollista tehdä. Esimerkiksi tehdastyötä on mahdotonta tehdä kotoa käsin, ja maaseudulla asuvien toimialat ovat hyvin usein juuri tehdastyön tyyppisiä.

Globalisaation myötä maailman ikävät tapahtumat, kuten terrorismi ja sodat, ovat yhä enemmän läsnä ja saattavat vaikuttaa meihin siten aiempaa enemmän ja voimakkaammin. Turvallisuushakuisuus saattaa lisääntyä väestön keskuudessa, jolloin pienempien kaupunkiseutujen ja maaseutualueiden muuttovetovoima vahvistuu (Mella, 2010, 78). Maaseutu voi houkutella muuttajia, erityisesti lapsiperheitä, turval-

lisuusimagolla, puhtaalla ruualla ja rauhallisella elinympäristöllä. Maalle muuttaminen tapahtuu usein kahdessa eri vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa perhe muuttaa maaseudulle hankkiessaan lapsia ja toisessa vaiheessa jäädessään eläkkeelle. Lapsiperheet suosivat maaseutua muun muassa siksi, että maaseutu koetaan turvallisemmaksi asuin ympäristöksi kuin kaupunki, sillä maaseudulla ympäristö ja sen asukkaat tulevat helpommin tutuiksi. Turvallisuudessa on kysymys myös saasteettomasta elin-

Kaukana paha maailma? Globaalit uhat voivat lisätä maaseudun suosiota asuinpaikkana, sillä se koetaan turvallisiksi. Maalle muuttamista tapahtuu erityisesti kahdessa vaiheessa: lapsiperhevaiheessa tai eläkeiän koittaessa. (Kuva Kehittämiskeskus Oy Häme)

Öljyä Persianlahdelta vai haketta Tuuloksesta? Kotimaiset biopolttoaineet ovat uusiutuvia lähienergianlähteitä.

Ruoan massoitumisen myötä ihmiset ovat kiinnostuneet yhä enemmän ruoan puhtaudesta ja eettisestä tuotannosta. Pystyykö hämäläinen ruoka vastaamaan kysyntään?

(Kuvat MMM / Mavi)

ympäristöstä ja puhtaasta ruuasta, ei vain yksilön fyysisestä koskemattomuudesta (Kuhmonen, Niittykangas, 2007, 47). Turvallisuuteen liittyy myös sosiaalinen turvallisuus, joka on eräänlainen turvaverkko, jonka edellytyksenä on toisista huolehtiminen ja ihmisten välinen kanssakäyminen.

Globalisaatio on lisännyt yleistä tietoisuutta ihmisten keskuudessa ympäri maailmaa, ja saanut siten ihmiset kiinnittämään yhä enemmän huomiota globaaleihin asioihin kuten ilmastonmuutokseen. Pohjoiset metsäseudut ovat avainasemassa niissä poliittisissa ratkaisuissa, joilla voidaan hillitä globaaleja ympäristöongel-

mia kuten ilmastonmuutosta ja biodiversiteetin heikentymistä (Rannikko, 2002, 226). Tärkeimpinä tekijöinä ovat esimerkiksi puun käyttö energiantuotannossa sekä hiilinielujen hyödyntäminen ilmakehän hiilin sitomisessa. Biodiversiteetin kannalta vanhojen metsien suojeleminen kasvaa erityisen merkittäväksi tehtäväksi.

Globalisaatiosta on seurannut ruuantuotannon massoituminen. Euroopan unionin yhteismarkkinoihin sopeutumisen ja maailmankaupan tasolla tapahtuvan maatalouskaupan vapautumisen myötä ruokajärjestelmän globalisoinnin vaikutukset alkavat näkyä yhä

enemmän myös Suomessa (Silvasti, Mononen, 2002, 222). Vaikutukset näkyvät alkutuotannosta ja jalostuksesta lähtien myös ruokakulttuurissa ja sen muutoksessa. Toisaalta kun ruuan kysyntä jatkuvasti erilaistuu ja monimuotoistuu, myös paikalliseksi tunnistettava ruoka, joka on jäljitettävissä tuttuun puhtaaseen, vihreään ja turvalliseen tuotantoympäristöön, on tullut kuluttajien kasvavan kysynnän kohteeksi (Silvasti, Mononen, 2002, 218).

Maaseutu voi hyödyntää tätä suuntausta kehittämällä ja lisäämällä esimerkiksi pienten tilateurastamoiden, juustoloiden ja savustamojen määrää ja toimintaa. Lisäksi kehitykseen kuuluu näiden tuotteiden selkeä eriyttäminen massatuotannosta. Tällainen paikallinen ruuantuotanto voidaan nähdä globalisaation vastaisena trendinä, jonka tarkoituksena on korostaa paikallisuutta ja suunnata kuluttajien kiinnostusta pientilojen tuotantoon sekä ruokakulttuurin säilyttämiseen. Lähiruokatrendi on suurissa kaupungeissa varsin voimakasta, joten tulevaisuudessa voisi kuvitella, että esimerkiksi helsinkiläisten ja tamperelaisten lähiruoka voisi tulla kantahämäläisiltä tiloilta.

Globalisaatio pakottaa erikoistumaan. Kansainvälisillä markkinoilla toimivat yritykset joutuvat hakemaan yhteistyökumppaneita ja alihankkijoita, mikä avaa myös maaseudun uskottaville toimijoille

uusia liiketoimintamahdollisuuksia (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 49.). Tällaisesta toiminnasta hyvä esimerkki on Keski-Suomessa toimiva alihankkijaverkosto Valtra. Globalisaatio lisää kilpailun kiristymistä ja se voi muuttaa aluerakennetta niin, että yritysten ja palveluiden erikoistuminen on välttämätöntä jotta alue voi kilpailla muiden alueiden kanssa. Alueen tulee olla elinvoimainen, ja siihen vaikuttavat tärkeimpinä tekijöinä teknologian ja osaavan työvoiman keskittyminen. Maaseudulla erikoistumista voisi tapahtua esimerkiksi matkailuelinkeinojen ja ruuantuotannon kohdalla.

Matkailu on yksi nopeimmin kasvavista elinkeinoista maailmassa. Luonto, omaleimainen kulttuuri ja puhdas ympäristö ovat globaalistuvassa ja teknistyvässä maailmassa yhä merkittävämpiä matkailun vetovoimatekijöitä (Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä, 2004, 155). Suomi on EU:n maaseutumaisin maa, ja matkailu on maaseutupoliittisesti kehittämisen arvoinen elinkeino. Maaseudun matkailuelinkeinon menestyksen perusteet, arvot, joita on erityisesti vaalittava, ovat eettisyys, ympäristövastuullisuus, kulttuuriperinnön vaaliminen, terveys ja hyvinvointi, luotettavuus, tekemisen rehtiys, tuotteiston aitous, myönteinen palveluasenne sekä suomalaisen maaseudun arvostus ja maiseman kauneus (Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä, 2004, 156). Ydinasemassa

Hämäläinen kartanokulttuuri on Suomen mittakaavassa ainutlaatuista. Huomattavalla osalla kartanoista on jo matkailuliiketoimintaa. Lähimatkailun suosion on ennustettu kasvavan. (Kuva Kehitämiskeskus Oy Häme)

Yllä ja oikealla sivulla:

Hoivatyöllä ja ravinnontuotannolla on pitkät perinteet maaseudulla. Perinteisetkin tuotteet ja palvelut saavat kuitenkin uusia sävyjä green caren ja lähiruokan kaltaisista trendeistä.

(Kuvat MMM / Mavi)

ovat myös toimijoiden välinen yhteistyö sekä sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin.

Globalisaation voimistuminen on kasvattanut vastareaktionä lokalisaatiota, jossa ihmiset alkavat arvostaa paikallisia yhteisöjä, paikkaa ja paikallista kulttuuria sekä korostamaan paikallista identiteettiä. Lokalisaatio prosessina toimii päinvastoin kuin globalisaatio eli suositaan paikallista ja alhaalta ylöspäin suuntautuvaa osallistumista ja päätöksentekoa (Haverinen, 2007, 24). Lokalisaation seurauksena yksilön kiinnostus omaa asuinympäristöään kohtaan voimistuu, ja paikallisyhteisöt saavat suuremman roolin elämänlaatua nostavana tekijänä. Lisäksi paikallisen päätöksenteon korostaminen lisää alueen houkuttelevuutta elinympäristönä, johon asukas voi itse vaikuttaa. Paikallisuuden korostuminen voi kehittyä eräänlaiseksi maaseudun valttikortiksi. Paikalliskulttuurilla on myös suuri rooli houkutellessa kansainvälisiä huippuosaajia. Esimerkiksi Helsinki voidaan nähdä globaalina noodina, joka yhdistää sekä globaalialla että lokaalia ajattelua sekä kaupunkina houkuttelee maailmanlaajuisesti ihmisiä. Hämeenlinnan seudulla voikin tulevaisuudessa olla suuri rooli Helsingin noodin kehittämisessä ja sen imagoon vaikuttamisessa esimerkiksi lähiruuantuotannon ja puhtaan ympäristön muodossa.

Kylätoimintaa pidetään tärkeänä

paikallisdemokratian ja asukaslähtöisyyden edustajana. Kuntaliitokset on koettu uhaksi paikallisdemokratialle, ja tämä on synnyttänyt uusien toimintatapojen tarvetta. Paikallisdemokratiaa on tähän asti pidetty kansalaisten osallistumisen takeena, mutta nyt kun palveluiden tuotanto on kuntaliitosten myötä irtautumassa kunnallisesta päätöksenteosta, paikallisdemokratian ja osallistumismahdollisuuksien pelätään heikkenevän. Yksi uusi toimintatapa voisi olla esimerkiksi sopimuksellisuus, jossa alueen paikallisista palveluista sovitaan, suunnitellaan ja neuvotellaan joustavasti. Sopimuksellisuudella tähdätään julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistoimintaa kehittävään toimintakulttuuriin, jossa palvelujen kysyntään ja tarjontaan vastataan paikallisesti: alueen kunnat, yritykset ja yhdistykset käyvät yhdessä läpi alueen palvelutarpeet ja sopivat työnjaosta niiden hoitamiseksi (Matthies, Kattilakoski, Rantamäki, 2011, 32). Sopimuksellisuudessa korostuu yksityisten yritysten, henkilöiden, yhdistysten ja julkisten organisaatioiden yhteistyö. Paikallisuus on ihmisen elämäntapavalinta. Sama ihminen, joka viettää tehokkaan, globaalin ja huipputeknologisen päivän urbaanissa ympäristössä, saattaa viettää yksityiselämänsä pienessä kyläyhteisössä. Tämä merkitsee nostetta kaupungin läheiselle maaseudulle (Perheentupa, 2008, 21.).

Paikalliskulttuuria voidaan hyödyn-

tää maaseutumatkailussa ja maaseudulle voidaan perustaa paikallisiin lähtökohtiin perustuvaa liiketoimintaa. Lokalisaatioon ja paikallisuuteen liittyy esimerkiksi kylätoiminta ja lähiruuan tuotanto sekä perinteisen ruokakulttuurin vaaliminen. Tällaisen toiminnan järjestäminen on omiaan luomaan maaseudulle uusia työpaikkoja, kehittämään sitä matkakohteena sekä houkuttelevaan uusia asukkaita, jotka ovat kiinnostuneita nimenomaan yhteisöllisestä ja paikallisesta elämäntavasta.

Matkailussa, sen kehittämisessä ja markkinoinnissa voidaan melko uuten keinona hyödyntää folklorismia. Folklorismin avulla voidaan hyödyntää ja elvyttää menneisyyttä sekä paikan omaleimaisia vahvuuksia joita ei liioin muilla alueilla ole. Folklorismia voidaan pitää vetovoimatekijänä, jolla voidaan houkuttaa turisteja kansaperinteen ja historian avulla. Pohjanmaalla folklorismia on hyödynnetty jo pitkään, hyvinä esimerkkeinä tästä ovat Duudsonit ja Lauri Tähkä, joiden pohjanmaalainen imago on kaupallistettu menestyksekkäin tuloksin. Hämeessä tällainen folklorismiin nojautuva vetovoimatekijä voisi olla esimerkiksi hitaus vahvuudeksi käännettynä.

Teknologinen kehitys mahdollistaa yhteisöllisyyden kokemisen ja tuottamisen maaseudulla myös sosiaalisen median välityksellä. Sosiaalisen median kautta on yhä helpompaa ja nopeampaa sopia yhteisistä

asioista, tapaamisista ja välittää esimerkiksi kehitysideoita muille yhteisön jäsenille.

Ilmastonmuutos on seurausta ihmisen aiheuttamasta voimistuneesta kasvihuoneilmiöstä. Kasvihuoneilmiö kiihtyy, kun ihmiset päästävät ilmakehään erilaisia kasvihuonepäästöjä. Merkittävin päästöjen lähde on fossiilisten polttoaineiden eli hiilen, öljyn ja maakaasun käyttäminen energiantuotannossa ja liikenteessä (Soini, 2007, 5). Ilmastonmuutoksen seuraukset vaihtelevat alueittain, mutta niiden voidaan todeta yleisesti olevan kielteisiä. Merkittävimpiä seurauksia ovat muun muassa luonnon monimuotoisuuden pienentyminen, merenpinnan nousu, äärimmäisten sääilmiöiden voimistuminen, satojen heikkeneminen ja tautien leviäminen. Muutokset aiheuttavat muun muassa vesipulaa ja nälänhätää, ja kärsijöinä ovat erityisesti köyhimpien maiden ihmiset, joille elämä on jo nyt jokapäiväistä taistelua. Suomessa tapahtuvat muutokset eivät ennustoiden mukaan kuitenkaan ole niin rajuja, sillä täällä ilmastonmuutos saa aikaan lähinnä keskilämpötilan kohoamista. Satokausi pitenee lämpenemisen seurauksena ja on jopa mahdollista alkaa viljellä täysin uusia viljelylajikkeita. Sadon uhaksi muodostuvat kuitenkin mahdolliset, uudet hyönteislajit.

Tulevaisuudessa yksi suurimmista maalla asumisen tyydytyksen aiheista

Oikealla sivulla:

Pohjoisen luonnon lumovoimaa. Lanankoski Viralan kylässä, Jannakkalassa. Luontokokemusten elvyttävyyttä voidaan hyödyntää tavoitteellisesti matkilo- sekä sosi- aali- ja terveyspalveluissa.

on ympäristöä säilyttävän ja hyvinvointia lisäävän elämäntavan mahdollistaminen (Hienonen, 2011, 25). Haasteena on tehdä maaseudulla asuminen houkuttelevaksi, ekologisiksi, luontoa säästäväksi ja kestäväksi vaihtoehdoksi. Ilmastonmuutoksen seurauksena ihmiset kiinnostuvat yhä enemmän uusista, ekologisista ratkaisuista sekä pyrkivät kuluttamaan mahdollisimman vähän. Tästä seurauksena, että maaseudun rooli kasvaa yhä merkittävämmäksi, sillä ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyvä uusiutuvien luonnonvarojen käyttö tapahtuu juuri maaseudulla, jossa ne saadaan hyödynnettyä kaikista tehokkaimmin ja helpoiten. Hienonen (2011, 34) toteaa, että maaseudun arvo tulee osoittautumaan ilmeiseksi vasta, kun maaseudun luonnonvarat saadaan hyödynnettyksi kestäväällä tavalla.

Maaseudulla on mahdollista käyttää energiantuotantoon uusiutuvia luonnonvaroja, kuten puuta, huomattavasti helpommin ja tehokkaammin kuin kaupungissa. Maaseudun elinkeinoilla on myös ilmastonmuutosta torjuva vaikutus, sillä metsät muodostavat hiiltä sitovia hiilinieluja ja bioenergian käyttö on kasvattamassa jatkuvasti suosiotaan. Maaseudulla voidaan hyödyntää bioenergian lisäksi monia muitakin energianlähteitä, kuten esimerkiksi peltoenergiaa, tuulivoimaa ja vesi-voimaa. Näitä energiamuotoja on alettu entistä enemmän pohtimaan juuri ilmas-

tonmuutoksen ja sen hidastamisen takia. Bio- ja metsäenergia ovat myös huomattavia työllistäjiä, joten niiden tuottaminen ja kehittäminen voivat luoda uusia työpaikkoja maaseudulle.

Ilmastonmuutos on saanut liikkeelle nk. hiilineutraalikkoja, jotka ovat innostuneita hiilineutraalista ja ekotehokkaasta asumisesta. Hiilineutraalikko haluaa omalla kokeilevalla esimerkillään kantaa kortensa kekoon ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi (Hienonen, 2011, 58). Hiilineutraalikot haluavat omalla elämäntyylillään muodostaa mahdollisimman pienen hiilijalanjäljen sekä vähentää luonnonvarojen kulutusta suosimalla esimerkiksi aurinkoenergiaa ja asumalla ekoyhteisöissä. He ovat yleensä koulutettuja kaupunkilaisia, jotka muuttavat maaseudulle tarkoituksenaan ehkäistä ilmastonmuutosta omalla toiminnallaan, ja näin ollen maaseudulle muodostuu kasvavaa kysyntää muun muassa ekokylistä ja tonteista.

Kun ilmasto lämpenee, pohjoinen viileämpi ilmanlaatu kiinnostaa etenkin turisteja (Hienonen, 2011, 73). Ilmaston lämpeneminen ei ole siis mahdollisuus vain uusille viljelykasveille, mutta myös turismin kehitykselle. Turisteja voidaan houkutella Suomeen ja sen maaseudulle jatkossa viileämmän ilmaston, puhtaan veden ja harvan asumistiheyden perässä, kun monissa muissa maissa nämä tekijät muuttuvat huonompaan suuntaan.

3.2 Väestö- ja yhdyskuntarakenteen muutokset liikuttavat kaupungin ja maaseudun rajapintaa

Kaupungistumisella tarkoitetaan paitsi uusien kaupunkien syntymistä, Suomessa myös 1960-luvulla alkanutta voimakasta muuttoaaltoa maaseudulta kaupunkikeihin. Se on yhteiskunnallinen ilmiö, jossa koko ajan kasvava osa kokonaisväestöstä asuu kaupungeissa. Globaalissa kaupungistumisessa kyse on siitä, että ihmiskunnan kasvun rajat lähenevät ja muuttavat kaupunkilaisten elämäntapaa eri puolilla maailmaa. Globaalit ongelmat, kuten ilmastomuutos, muuttavat kaupunkilaisten elämää ja kaupunkeja erilaisiksi kuin mitä ne nyt ovat. Kaupungit houkuttelevat sekä yrityksiä että asukkaita, sillä kaupungistuminen liittyy vahvasti talouden kasvuun ja taloudelliseen tehokkuuteen. Kaupungistumiseen johtaneita syitä on useita, merkittävimpinä niistä teollistumisen myötä tapahtunut maaseudun koneistuminen, sen seurauksena työvoiman tarpeen väheneminen ja työvoiman siirtyminen maaseudulta kaupunkikeihin teollisuuden tarpeisiin.

Teollisuus on tällä hetkellä merkittävä työllistäjä maaseudulla. Kuitenkin globalisaation vaikutuksesta teollisuutta karkaa Aasian maihin, ja lännessä kehityksen suunta on yhä enemmän kohti palvelutaloutta. Maaseudulla olisi mahdollista kehittyä palvelutalouden eri aloilla, sillä palvelualo-

jen sisällä on laajentuvia mahdollisuuksia maaseudulle. Sellaisia aloja ovat erityisesti maaseutu- ja luontomatkailu, yksityisten hyvinvointi- ja hoivapalvelujen kehittyminen sekä yrityspalvelut muun muassa etätöön laajentumisen kautta (Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä, 2004, 137).

Suomen 1960- ja 1970-lukujen voimakas taajamiin suuntautunut muuttoliike muutti koko maan aluerakennetta aiheuttaen samalla paineita mm. muuttovoittoalueiden asunto- ja palvelurakentamiseen. Samaan aikaan muuttotappioalueiden palvelut heikkenivät huomattavasti (Kytö, Tuorila, Leskinen, 2006, 4). Tänä päivänä viestintäteknologia ja autoistuminen ovat kuitenkin mahdollistaneet entisten muuttotappioalueiden elpymisen ja kaupungistuminen on hidastunut. Suomen suurimmista kaupungeista on kasvanut varsin menestyviä. Lisäksi on syntynyt kasvukeskuksia, joihin maaseutukaupungit ja jopa yksittäiset kylät ovat alkaneet verkottua. Tästä hyvänä esimerkkinä Seinäjoen talousalueen vahva kehitys, jossa yhteistyö Tampereen yliopiston ja Tampereen teknillisen korkeakoulun kanssa on ollut yksi ponnin. (Kostiainen, Valdén, Välimäki, 2003, 41).

Mitä suuremmiksi kaupungit kasvavat, sitä suuremmiksi maaseudun tarve muodostuu, sillä maaseudulla tuotetaan

suuri osa tuotteista, ruuasta ja palveluista juuri kaupunkilaisten tarpeisiin. On tärkeää huomioida ja tiedostaa maaseudun rooli sekä pyrkiä verkottamaan maaseutu ja kaupunki kummallekin suotuisilla tavoilla. Kaupungistumisen jatkuessa maaseutu tulee olemaan merkittävä tekijä muun muassa erilaisissa hyvinvointipalvelu- ja ruuantuotannossa, jotka vaikuttavat yhä enemmän kaupunkilaisten elämään ja sen laatuun kaupungissa. Kaupungistuminen on hieman yllättäen vaikuttanut maaseudun ympäristötietoisuuteen, sillä kaupunkilaiset ovat yhä enemmän ympäristötietoisempia ja kaupungeissa toteutetaan ekologista elämäntapaa harjoittamalla työmatkapyöräilyä, kuluttamalla luomuruokaa ja viljelemällä entistä enemmän hyötykasveja. Hienosen (2011, 46) mukaan uudenlainen ympäristötietoisuus voi levitä vastoin oletuksia nimenomaan kaupungista maaseudulle kun kaupunkilaiset opastavat maalaiset jälleen orgaanisen ja kestävä viljelyn tavoille.

Väestön pakkautuminen yhä pienemmille kaupunkialueille luo kysyntää maaseudusta sinänsä: maaseutuasumisesta, matkailusta, metsästyksestä ja kalastuksesta, luonnontuotteiden keräilystä, kesämökkeilystä, virkistyksestä, kulttuurista ja hyvinvoinnista. Maaseudun omat pelimerkit vähenevät – voimavaroja on amennettava markkinaehtoisesti nykyistä

suuremmassa määrin ihmisten enemmistöltä, kaupunkilaisilta (Kuhmonen, Niittykangas, 2007, 51). Maaseudun valttikortteja ovat muun muassa matkailu, metsästys, kalastus, kesämökkeily, kulttuuri, hyvinvointi, virkistys, sienestys ja marjastus sekä maaseutuasuminen. Kaupungistumisen aiheuttamat ongelmat lisäävät ihmisten kiinnostusta maaseutua kohtaan, ja maaseutu voi tulevaisuudessa profiloitua kestävien elämäntapojen, puhtaan ympäristön ja rauhallisuuden paikkana.

Teknologia- ja tietoyhteiskunta on suuri mahdollisuus maaseudulle. Maaseudun toimijoiden täyty olla lähtökohtaisesti tehokkaampia kuin keskusten toimijoiden muun muassa etäisyyshaitat voittaakseen; juuri teknologian tehokas käyttö helpottaa tätä haastetta (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 56). Kehittyvän teknologian ansiosta maaseudun asukkailla on mahdollisuus hyödyntää ja käyttää keskuksissa tuotettuja palveluja. Maaseudun yritykset voivat päästä osalliseksi suurta ammattitaitoa vaativasti yhteistyöstä erilaisissa tiimeissä ja toimitusverkostoissa (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 56). Tämä vaatii maaseudulta kuitenkin riittävää infrastruktuuria sekä erikoistumista.

Toimiva liikenneverkko ja hyvät liikenneyhteydet ovat maaseudun tasapainoisen kehityksen välttämätön edellytys (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, 2004, 99). Liikenneverkon avulla maaseutu

kytkeytyy läheisiin kaupunkeihin ja keskukseen, joiden yhteyksien tärkeys korostuu entisestään verkostoituneessa yhteiskunnassamme. Maaseudulla on erityisen tärkeää turvata seututieverkoston hyvä kunto, jolla on huomattava merkitys maaseudun ja kuntakeskusten välisille yhteyksille joita erityisesti maaseudun yritykset tarvitsevat menestyäkseen. Myös maaseudun sisäiset yhteydet ja yhdystiet ovat pääosin vähäliikenteisiä ja osa niistä on erittäin huonokuntoisia, jopa niin että huonokuntoisimpia päällysteitä joudutaan purkamaan ja teitä muuttamaan sorateiksi (Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä, 2004, 99). Maaseudun vapaa-ajan asuminen, virkistyskäyttö, koulu- ja lomamatkat yms. ovat mahdollistettava hyvän tieverkon avulla.

Myös maatalouden ja energiantuotannon rooli voisi kasvaa ja kehittyä uudestaan, sillä maaseudulla olisi hyvät mahdollisuudet tuottaa ja hyödyntää uusiutuvia energialähteitä. Maatalouden perinteisten elinkeinojen rooli saattaa tulevaisuudessa muodostua yhä tärkeämmäksi, sillä maa- ja metsätalous sekä teollisuus eivät ole riippuvaisia paikallisesta kysynnästä, niiden tuotteet viedään pääosin tuotantoalueen ulkopuolelle kulutettaviksi (Kuhmonen, Niittykangas, 2007, 51).

Maa- ja metsätalous eivät ole riippuvaisia paikallisesta kysynnästä, toisin kuin erilaiset palvelut, joten maatalouden

ja energiantuotannon rooli voi kasvaa entistä merkittävämmäksi tulevaisuuden maaseudulla. Maaseudun luonnonvaroista on saatavissa nykyistä suurempi ehtymätön virta bioenergiaa: sähköä, lämpöä ja polttoainetta (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 105). Bioenergia lisää maaseudun liiketoimintamahdollisuuksia, sillä parhaimmillaan tämä uusi toimiala voi tarjota maaseudun toimijoille energiakonsernin omistajan tai hallinnoijan roolin.

Bioenergian tuotanto maaseudulla parantaa energiaomavaraisuutta ja vähentää maaseudun riippuvuutta tuontipanoista. Bioenergian merkitys maaseudun liiketoimintana riippuu siitä, kuinka hyvin uuden liiketoiminnan haltuunotto onnistuu maaseudun omilta toimijoilta; ellei se onnistu, rooliksi jää perinteinen raaka-aineen tuottajan tai pienen, paikallisen, osa-aikaisen lämpöyrittäjän rooli (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 57). Bioenergiaan liittyy energiatuotannon lisäksi muutakin, kuten esimerkiksi geenitiedon hyödyntäminen lääketieteessä, moderni lääkekehitys ja erilaiset biomateriaalit. Keskiöön nousevat myös elintarvikkeiden valmistus, ympäristönsuojelu, mikrobien hyödyntäminen, entsyymipesuaineet ja niin edelleen. Bioteknologian kenttä on siis varsin laaja.

Vastakaupungistuminen tarkoittaa yksinkertaistettuna väestön hajautumista

muuttoliikkeen vaikutuksesta kaupunkiseudun sisällä keskuksesta reunoille (Aro, 2007, 375). Mikko Kumpulaisen (1993, 26) mukaan maaseutu ja kaupunki eivät enää näyttäyty toistensa jyrkkinä vastakohtina, vaan ne ovat korvautuneet keskusten ja välisestä hierarkiasta ja keskuksen ja ympäristön välisestä jatkumosta. Olennaista vastakaupungistumiselle on kaupungin reuna-alueiden ja pienempien taajamien vetovoiman lisääntyminen (Parkkali, 2008 16). Kasvu suuntautuu kaupunkikeskuksesta maaseudulle niin, että aluksi tietyt hyvällä sijainnilla olevat pienemmät keskukset houkuttelevat muuttajia ja pikkuhiljaa tämän kehityssuunnan seurauksena myös kauempana oleviin pieniin keskusiin alkaa suuntautua kasvavaa muuttoliikettä. Tämä näkyy Hämeen seudulla selkeästi. Päivittäisalueet laajenevat, koska asuinpaikan valitsemismahdollisuus entistä laajemmilta alueilta on mahdollista riippumatta työpaikasta tai palveluiden sijainnista (Kumpulainen, 1993, 27).

Vastakaupungistuminen saattaa kuitenkin ihmisiä eriarvoiseen asemaan, sillä vapaus valita kaupungin ja maaseudun väliltä koskee vain niitä joilla on siihen mahdollisuus ja varaa. Vaikka vastakaupungistuminen nähdäänkin nykyisin epäekologisenä ja epätasa-arvoisena ja vain hyvätuloisten muuttoliikkeenä, on havaittavissa trendejä, jotka vahvistavat maaseu-

tumaisen elinympäristön kiinnostavuutta myös muiden kuluttajaryhmien keskuudessa (Hienonen, 24, 2011). Tähän ovat syynä muun muassa kasvanut ympäristötietoisuus, ekologisten arvojen suosiminen sekä kaupungistumisen ja globalisaation vastustaminen. Puute puhtaista elintarvikkeista ja vedestä sekä energian kallistuminen ajavat ihmisiä terveemmän elämän perässä kaupungista maaseudulle.

Vastakaupungistuminen voi avata aivan uusia mahdollisuuksia maaseudulle sinne muuttavien nk. Lohas- kuluttajien (Lifestyles of Health and Sustainability) toimesta. Hienonen (2011, 25) kirjoittaa, että Lohas-kuluttajat ovat kiinnostuneita kestävän kehityksen kysymyksistä, luon-taistuotteista, köyhyyden poistamisesta, lähiruuasta ja erilaisista energiavaihtoehtoista. Lohas-kuluttajien markkinat ovat jo vahvasti olemassa USA:ssa, Länsi-Euroopassa ja Aasian progressiivisissa maissa (Hienonen, 2011, 22). Tällaisen kehityksen puitteissa maaseudulle olisi kehitettävissä uusia liiketoimintamahdollisuuksia kuten virkistys- ja elämyspalveluita, joita erityisesti Lohas-kuluttajat voisivat hyödyntää ja niitä kuluttamalla toimia myös esimerkiksi muille.

Gentrifikaatio on seuraus viime vuosikymmeninä tapahtuneesta kaupunkien kehityssuunnasta, jossa keskusta-alueil-

ta on vapautunut kiinteistöjä ja alueita asu-
miskäyttöön erityisesti uuden keskiluokan
tarpeisiin. Gentrifikaatiota tapahtuu, kun
keskiluokkainen väestö muuttaa aiemmin
työväenluokkaiselle alueelle. Tämän seu-
rauksena asuinalueen asuntojen hinnat ja
vuokrat nousevat. Gentrifikaation ongel-
mana on sen asukkaita ja toimijoita syr-
jäyttävä vaikutus sekä kaupunkitilan yksi-
puolistuminen. Käytännössä gentrifikaatio
on alueen sosioekonomisen tason nousua.

Suosittu esimerkki gentrifikaatiosta
on Helsingin Kallio. Sen gentrifikaatio lähti
liikkeelle siitä, kun kaupungin taiteilijat ja
boheemit ihmiset löysivät sen hienouden
ja asettuivat asumaan alueelle. Heitä hou-
kuttelivat alueelle muun muassa työläis-
kaupunginosan romantisoitunut olemus.
Keskiluokkaa viehätti erityisesti alueen so-
siaalinen ympäristö, sen elävyys, monimuo-
toisuus ja muuttuvuus (Mäenpää, 1991, 62).

Samankaltaista keskiluokan har-
joittamaa romantisointia on kohdistunut
kaupunkialueiden lisäksi myös maaseu-
tuun. Maaseutumaiseman ihannoinnin on
sanottu syntyneen osana kaupunkilais-
porvariston tarpeita (Pitkänen, 2011, 32).
Maaseudun romantisoinnilla on pitkät pe-
rinteet, erityisesti 1900-luvun alussa val-
lalla olleen ihannoinnin tiedetään saaneen
alkunsa kaupungistumisen varjopuolista
eli ahtaudesta, melusta ja päästöistä (Ny-
gård, 2003, 115). Maaseudun romantisointi

korostaa tänä päivänä niin ikään puhtautta
ja kestävämpiä elämäntapoja kaupunkiin
verrattuna. Esimerkiksi kulttuurista ja tai-
teesta kiinnostuvia ihmisiä ovat alkaneet
houkutella maaseudulle muun muassa van-
hat, hyvin säilyneet kulttuuriympäristöt ja
erilaiset rakennukset, kuten aitat, tehta-
at, ladot sekä laakeat maisemat. Kun ennen
tämä ihmisryhmä toimi mieluiten kaupun-
kimaisessa ympäristössä, on maaseutu
tänä päivänä muodostunut varteenotet-
tavaksi toimintaympäristövaihtoehdoksi
muun muassa tietoverkkojen ja teknolo-
gian kehityksen ansiosta.

Maaseudun gentrifikaatio lähtee
eri lähtökohdista kuin kaupunkiseudul-
la tapahtuva gentrifikaatio. Maaseudulle
muuttavat ihmiset muuttavat sinne ennen
kaikkea vihreyden, rauhallisuuden, tilan ja
luonnon perässä. Maaseudun tapauksessa
gentrifikaatiossa kiinnostavia ovat varsin-
kin kulttuuristen merkitysten muutokset,
eli kulttuurisen pääoman ja maun kysy-
mykset, joilla on yhteys myös maallemuut-
tajien taloudellisiin resursseihin (Ikosen,
2010, 42). Maaseudun gentrifikaatiota on
tutkittu melko vähän, mutta sillä on todet-
tu olevan samanlaisia alkuperäisiä asukka-
ita syrjäyttäviä vaikutuksia kuin urbaaneilla
alueilla tapahtuvalla gentrifikaatiollakin.

Ikosen (2010, 43) mukaan kulttuu-
risten käytäntöjen muutoksia tapahtuu

Suomessa siten, että maaseudun tuotteistaminen, kuluttaminen ja uudelleenmerkityksellistäminen saavat alkunsa median ja mainonnan avulla luoduista urbaaneista ja globaaleista makumarkkinoista. Näiden makumarkkinoiden kuluttaminen vaikuttaa siihen, miten mikäkin alue representoituu eli millaisia merkityksiä se saa. Nämä merkitykset ohjaavat sitä, millaisten ihmisten suosion tietynlaiset alueet saavat.

Kun maaseutua merkityksellistetään luonnonomaisena, ekologisena ja rauhallisena paikkana elää, se houkuttelee esimerkiksi meluun ja rauhattomuuteen kyllästyneitä asukkaita urbaaneilta alueilta. Toisaalta jotkut maanviljelijät saattavat vierastaa kaupunkilaisnaapureita, sillä rauhaa etsivät uudet naapurit eivät välttämättä ymmärrä työkoneista lähteviä ääniä tai peltojen lannoittamisesta aiheutuvia hajuhaittoja. Gentrifikaation edetessä yhä, alue alkaa houkutella lisää asukkaita, ja samalla asuntojen, vuokrien ja maan hinnat nousevat. Vähitellen maaseudulle muuttaa yhä enemmän ihmisiä, joilla on alueen alkupe räisiin asukkaisiin verrattuna korkeampi elintaso. Näiden muuttajien toimesta maaseudun palvelutarve kasvaa ja sitä mukaa kehittyä, sillä koulutetut asukkaat haluavat yleensä myös laadukkaita palveluja, kuten päivähoitoa. Maaseutu tarvitsee asukkaikseen varakkaita ihmisiä, jotka pystyvät investoimaan asumiseensa ja tuomaan sitä

kautta vaurautta maaseudulle (Hienonen, 2011, 35). Hyvä esimerkki tällaisesta asuinalueesta on Hauhossa sijaitseva Eteläisten kylä, jossa asuu paljon hyvätuloisia perheitä.

Vapaa-ajan asumisen suosio on kasvanut. Mökkeilyn roolia on pohdittu maaseudun kehittymisen ja sen muutokseen vaikuttavana tekijänä. Mökkeily oli 1900-luvun alussa lähes yksinomaan porvariston huvia, mutta vuosisadan jälkipuoliskolla modernisaation ja demokratisoitumisen myötä mökkeilystä tuli koko kansan unelma. Huvila-arkkitehtuuri pelkistyi ja ulkoisten puitteiden sijaan kesäelämässä korostuivat keskiluokkaiset perhearvot, urheilu, ulkoilu ja puutarhanhoito (Kurri, 2010). Kurrin (2010) mukaan 1960-1970-lukujen aikana kesämökkien määrä lisääntyi rajusti ja vuonna 1980 Suomessa tilastoitiin olevan 250 000 kesämökkiä (Kurri, 2010). Mökkikulttuurin gentrifikoitumisen seurauksena yhä useampi suomalainen hankkii, vuokraa tai haaveilee kesämökistä. Kesäasunnot ovatkin kasvattaneet suosiotaan suomalaisten, mutta myös ulkomaalaisten keskuudessa.

Vapaa-ajan asumisesta voi muodostua tärkeä tekijä etätyön tekijöille. Perheentupa (2008, 50) kirjoittaa, että useiden tutkimusten mukaan vapaa-ajan asumisen mukanaan tuomat rahavirratt ovat kunnille hyvin merkittäviä, ja vapaa-ajan asukkaat voivat myös tullessaan tuoda alueelle tieto-

taitoa josta voi olla suurta hyötyä kunnalle. Kostiainen, Vadén ja Välimäki (2003) ovat esitelleet idean kahden kunnan kansalaisuudesta. Idea perustuu siihen, että kesäkuntien taloutta voitaisiin vahvistaa jos kesäajan verot maksettaisiinkin kotikunnan sijaan mökkikuntaan. Kirjoittajien mukaan tämä toisi maaseudulle työtä ja paljon erilaisia palvelumarkkinoita. Tällä tavoin saataisiin sosiaalista pääomaa verkottumaan maaseudun ja kaupungin välille (em. 2003, 42).

Maaseudun kannalta mökkeilyyn liittyy useita erilaisia liiketoimintamahdollisuuksia, kuten esimerkiksi mökkien vuokraamista. Mökkeilyn suosion lisääntyessä matkailupalvelujen kysyntä kasvaa, ja ne voivat työllistää useita ihmisiä maaseudulla. Lisäksi mökkeilijät käyttävät maaseudun palveluita, jolloin myös niiden kysyntä voimistuu. Mökkeilijöistä saattaa muodostua maaseudulle uusia asukkaita, joko ensin väliaikaisia ja lopulta pysyviä esimerkiksi eläkkeelle jäämisen seurauksena.

Kaupungistumisen seurauksena mökkeilyn suosio tulee jossakin vaiheessa taittumaan, sillä nykyisillä nuorilla sukupolvilla on yhä vähemmän siteitä mökkikulttuuriin. Tämä johtuu siitä, että mökkejä omistavat ihmiset ovat sen ikäisiä, että heillä on juuret maaseudulle joko suoraan kotiseudun kautta tai välillisesti esimerkiksi isovanhempien kautta. Mökkeilyn suosion laantumista ei pidä välttämättä nähdä kiel-

teisenä asiana, vaan mökkeily voi kehittyä metsämökkeilyistä kylämökkeilyyn kulttuurimaisemissa, jossa ihmisille olisi enemmän aktiviteetteja, yhteisö ja ihmisiä ympärillä sekä palveluja. Tämän kaltaiselle kehitykselle voisi hyvinkin olla kysyntää. Esimerkiksi Ruotsissa kesämökkikulttuuri on jo lähtenyt kehittymään tähän suuntaan. Suomalaisessa mökkeilyssä on jo tapahtunut muutosta yhä enemmän modernimpaan ja ympärivuotiseen vapaa-ajan asumiseen.

Mökkeily merkitsee useimmille läheisempää yhteyttä luontoon ja maaseutuun. Mökkeilyn ohella kakkosasuminen voi nousta tulevaisuudessa kiinnostuksen kohteeksi ja maaseudun elinvoimaisuuden vahvistajaksi, sillä kesämökkeilystä on siirrytty yhä enemmän kohti ympärivuotista maaseudulla asumista. Kakkosasuminen kasvattaa palvelutarjonnan kysyntää maaseudulla, kun loma-asukkaat viettävät siellä aikaa kesän lisäksi myös muina vuodenaikoina. Kakkosasuminen merkitsee myös entistä joustavampaa elämäntapaa, mahdollisuutta kiinnittyä samanaikaisesti kahteen paikkaan (Aho, Ilola, 2006, 17). Tällöin on mahdollista pitää sekä maaseutua että kaupunkia osana omaa elinympäristöä. Kakkosasuminen ei ole erityisesti suomalainen ilmiö, vaan se on yleistynyt monissa länsimaissa lisääntyneen vapaa-ajan, kasvaneen varallisuuden, kaupungistumisen ja liikenneyhteyksien kehittymisen myötä.

Ilmiö ei ole vieras muuallakaan maailmassa. (Aho, Ilola, 2006, 147). Suomessa kakkosasumista vaikeuttaa se, etteivät kaikki mökit ole talviasuttavia. Lisäksi yleensä mökkien käyttötarkoitukseksi on rakennusluvassa määritetty vapaa-ajan asunto, jolloin vakituinen asuminen ei ole mahdollista. Joissakin tapauksissa mökin rakennusluvan käyttötarkoituksen muuttaminen voi onnistua, mikäli se täyttää tietyt ennalta asetetut ehdot ja vaatimukset.

Kun vanhat mökit vapautuvat vanhalta ”mökkeilysukupolvelta” uusille sukupolville, kakkosasumisen kysyntä tulee todennäköisesti kasvamaan, sillä nuoret vaativat mökkeilyltä entistä useammin ympärivuotista käyttömahdollisuutta. Kuitenkin autioituminen uhkaa vanhoja mökkejä, sillä kesämökkikulttuurin siirtyminen nuoremille sukupolville ei ole itsestään selvää. Tämä johtuu siitä, että vapaa-aika on lisääntynyt, mutta niin ovat myös vaihtoehdot ja tavat sen käyttöön (Aho, Ilola, 2006). Aho ja Ilola (2006) toteavat kuitenkin, että suomalaiset nuoret ovat kiinnostuneita mökkeilystä, mutta eri asia on, kuinka hyvin nykyiset kesämökit vastaavat nuorten vaatimuksiin ja toiveisiin (Aho, Ilola, 2006).

Kakkosasuminen voi vireyttää maaseutua, sillä mökkeilijät osallistuvat usein erilaisiin tapahtumiin, tuovat alueelle uusia ideoita, taitoja ja tietoa (Aho, Ilola, 2006, 34). Kunnat, jotka sijaitseva

viikonloppukäyntien etäisyydellä suurista kaupungeista ja joissa vapaa-ajan asunnot ovat helposti muutettavissa talvikäyttöön soveltuviksi, saavat kakkosasumisesta eniten elinvoimaa (Aho, Ilola 2006, 3).

Aho ja Ilola (2006) esittelevät muutamia kakkosasumiseen liittyviä mahdollisuuksia maaseudun elinvoimaisuuden kannalta, kuten esimerkiksi tyhjiksi jääneiden asuin- tai muiden rakennusten ohjautuminen kakkosasumiseen, kakkosasuntojen käyttöasteen nostaminen esimerkiksi etätyön tai opiskelun merkeissä, ulkomaa-laisten kakkosasujien määrän lisääminen, kakkosasumisen käyttöasteen nostaminen esimerkiksi vuokraamisen tai yhteisomistuksen kautta ja ”kuivan maan” asuntojen markkinointi kylissä ja taajamissa.

Varsinaisen kakkosasumisen lisäksi maaseudun elinvoimaa täydentävät muutkin tilapäiset asumismuodot (Aho, Ilola, 2006, 47). Näitä ovat esimerkiksi tilapäinen matkailullinen asuminen, jossa asiakas voi viipyä pitkän ajanjakson, jopa pysyväluonteisen, ajan matkailukeskuksessa. Matkailukeskukset voivat vastata myös sapatti- ja vuorotteluvapaata pitävien ihmisten tarpeisiin sekä tarjota pidempiaikaista majoitusta sellaisille, jotka haluavat vaihtaa työskentelyympäristönsä rauhallisempaan ja inspiroivampaan paikkaan. Luonnonläheinen ympäristö voi toimia suurena voimavarana esimerkiksi vaativaa taiteellista

tai tieteellistä työtä tekeville (Aho, Ilola, 2006).

Yhdyskuntarakenteen hajautumisella tarkoitetaan yhdyskuntarakenteen levittäytymistä nykyisin sitä ympäröiville alueille niin, että sen osat ja toiminnot etääntyvät toisistaan. Tällöin syntyy useita erillään olevia rakenteita. (Simonen, 2005, 20). Kakkosasuminen edustaa hajautunutta yhdyskuntarakennetta, jota pidetään ekologisesti haitallisempänä kuin tiivistä yhdyskuntarakennetta (Ahlqvist, 2009, 174). Simonen (2005) kirjoittaa, että yhdyskuntarakenteen hajautumisella on useita erilaisia kielteisiä vaikutuksia, kuten autoistumisesta aiheutuvaa saastumista ja asukkaiden epäarvoiseen asemaan joutumista (Simonen, 2005, 25). Kakkosasuminen asettaa näin vaatimuksia kuntien palvelurakenteen kehitykselle ja päätöksentekojärjestelmille. Entistä laajemmin on otettava huomioon myös yhteiskunnan infrastruktuuri, esimerkiksi lämmitys-, vesi-, ja liikennejärjestelyt. (Ahlqvist, 2009, 174.)

Kaupunkiseutu muodostuu keskustaajamasta, lähitaajamista ja lievealueesta. Lievealue on taajamien ulkopuolinen alue, jota voidaan kutsua myös haja-asutusalueeksi. Taajamalla tarkoitetaan aluetta, jolla on vähintään 200 asukasta, ja sen rakennusten lukumäärä ja kerrosala muo-

dostavat ympäröivää haja-asutusta selkeästi tiheämmän ryhmittymän. Taajaman lievealue eli haja-asutusalue on alueellisesti yhtenäinen etäisyysvyöhyke taajaman ulkoreunasta, joka suuntautuu ympäröivälle haja-asutusalueelle linnuntietä mitattuna viiden kilometrin etäisyydelle keskustaajaman ja kolmen kilometrin etäisyydelle lähitaajaman ulkoreunasta (Aarnikko, Rautiainen, 2012, 1-3).

Rakentaminen asemakaavoittamattomille tonteille heikentää lähipalveluverkkoa ihmisten hakiessa autolla palveluita, aiheuttaa kustannusten kasvua, vaarantaa maatalouden alkutuotannon toimintaedellytyksiä sekä palveluiden ja infrastruktuurin tehottomuutta. Haja-rakentaminen on muodostumassa uhkaksi järkevälle asutus- ja ympäristöpolitiikalle, sillä sen myötä sekä palveluiden että teknisen huollon järjestäminen tuottavat ongelmia, ja seudulliset virkistys- ja luonnonalueet ovat vaarassa pirstoutua (Kotavaara, Nyholm, Ruokamo, Nytkönen, 2007, 16). Hajarakentamisen riskinä on, että alueet jäävät vajaakäyttöisiksi, ja niiden uudelleensuunnitteleminen sekä yhdyskuntarakenteen tiivistäminen on tulevaisuudessa varsin hankalaa, kun taajamien lievealueiden kaavoitus vaikeutuu. Jo yksi rakennus voi haitata jälkeensä suunniteltua kaavaa.

Asutuksen asettuminen työ- säkäyntialueiden reunoille ja erityisesti

haja-asutusalueille lisää rakennusten lämmittämistä ja liikenteestä aiheutuvia kasvihuonekaasupäästöjä. Hajarakentaminen on saanut aikaan sen, että taajamien laajetessa alueellisesti yhdyskuntarakenne hajaantuu. Ihmiset rakentavat mielellään haja-asutusalueelle muun muassa siksi, että maa on siellä halvempaa, ja samalla hinnalla saa rakennettua suuremman talon kuin esimerkiksi kaupunkialueelle.

Haja-asutusta on kritisoitu siitä aiheutuvien ekologisten haittojen vuoksi. Irmeli Wahlgren (2007) kirjoittaa, että haja-asutus kuluttaa enemmän luonnonvaroja kuin taajama-asutus (Wahlgren, 2007, 10). Wahlgrenin (2007) mukaan erityisen paljon luonnonvaroja tuhlaantuu rakennusmateriaaleihin, polttoaineeseen sekä rakennusvaiheessa laajojen verkostojen rakentamista varten käytettyyn soraan (Wahlgren, 2007, 10). Maaseudulla tulisi kehittää kylä-asutusta haja-asutuksen sijaan ja hajarakentamisen painetta tulisi ohjata kylien yhteyteen palveluiden äärelle. Rakentaminen tulisi myös suunnata liikenne- ja tieverkkojen läheisyyteen, jotta etäisyydet palveluihin ja työpaikoille olisivat mahdollisimman lyhyet. Hajarakentamisen hallintaan on tärkeää kehittää toimivia työkaluja, jotta kuntatalouden kustannukset voitaisiin pitää järkevissä mitoissa.

Hajarakentamisen seurauksena on autoistuminen, jonka myötä joukko- ja

kevyen liikenteen järjestäminen vaikeutuu ja liikennemäärät sekä päästöt kasvavat. Arjen sujuvuus voi myös vaikeutua auto-riippuvuuden takia. Myös vesihuollon vaikeutuminen haja-asutusalueilla aiheuttaa ongelmia, kuten esimerkiksi pintaveden kuormittumista ja pohjaveden pilaantumisriskin kasvua. Toisaalta haja-asutuksen ongelmia vähentää se, että asukkaat siirtyvät useimmiten elämään kestävämmällä tavalla kuin kaupungissa. Yksi syy tähän saattaa olla se, että kaupungissa on enemmän kulutusmahdollisuuksia kuin maaseudulla.

Hajarakentamisen tilalle on pyritty tuomaan malttimallia, jonka noudattaminen vähentäisi hajarakentamista. Malttimallissa vain 10 % omakotitalo- ja paritalojen rakennusluvista sijoittuisi haja-asutusalueelle. Myös liikennejärjestelmä paranisi, sillä sitä pystyttäisiin malttimallisesti käyttämään tehokkaasti. Liikennemäärät olisivat vähäisempiä kuin hajamallissa joukkoliikennekysynnän vuoksi. Tällainen asemakaava-alueiden tiivistäminen loisi myös edellytyksiä kevytliikenneverkon parantamiseen. Liikenneinfrastruktuurin rakentamiskustannukset olisivat huomattavasti halvemmat kuin hajamallissa. (Aarnikko, Rautiainen, 2012, 9-15).

Yhdyskuntarakenteen hajautuminen on ongelma myös muissa maissa. Monet maat ovat ottaneet käyttöön eri-

laisia keinoja haja-asutuksen laajenemisen estämiseksi. Esimerkiksi Kanadassa on käytössä tietyt, rajatut alueet joille ei saa rakentaa, ja Englannissa ”green belt” estää asutuksen liian laajenemisen maaseudulle. ”Green beltejä” on myös varta vasten luotu kaupunkimaisten alueiden ympärille. Australiassa Melbournen osavaltion hallitus sääti vuonna 2001 rajat asumisen hajautumiselle, mutta siitäkin huolimatta haja-asutus on päässyt laajenemaan. Näiden asetettujen alueellisten rajojen ja rajoitusten tarkoitus on ohjata maankäyttöä suotuisalla tavalla ja estää kaupunkialueen laajeneminen tietyn rajan yli.

3.3. Maaseudun tulevaisuuden talous on muutakin kuin maataloutta

Väestön ikääntymisen myötä hoivatyön ja hoivatyöntekijöiden tarve tulee kasvamaan. Maaseudulla väestörakenne painottuu kaupunkeja enemmän ikääntyviin luokkiin, joten hoiva- ja monien muiden henkilöpalvelujen kysyntä tulee olemaan maaseudulla suhteellisesti kaupunkeja suurempi (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, 2004, 88), sillä koko ikänsä maalla asuneet vanhukset haluavat viettää vanhuutensa kotimaisemmissaan.

Yhä suurempi osa maaseudun voimavaroista joudutaan tulevaisuudessa suuntaamaan vanhustenhuoltoon. Ikäänty-

minen aiheuttaa kuitenkin korvaustarvetta myös muilla toimialoilla: maa- ja metsätaloudessa, teollisuudessa ja muissa palveluissa (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 54). Kuhmonen ja Niittykangas (2008) viittaavat Työministeriön tekemään selvitykseen, jonka mukaan vuosina 2005-2020 maa- ja metsätalouden työpaikoilta poistuu nykyisistä työllisistä puolet eläkkeelle. Tämä tarkoittaa sitä, että pelkästään tähän maatalouden peruselinkeinoon tarvitaan 30 000 työntekijää lisää.

Myös maaseutukuntien sosiaali- ja terveysalalta poistuu paljon työvoimaa eläkkeelle; uutta työvoimaa kaivataan sekä tämän poistuman korvaamiseen että ikääntyvän väestön aiheuttaman palvelukysynnän tyydyttämiseen (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 54). Työpaikkoja on tulevaisuudessa avautumassa paljon useille toimialoille.

Monet nuoret muuttavat opintojen perässä kasvukeskuksiin ja vanhusten muuttoalttius kaupunkeihin on varsin alhainen. Tämä aiheuttaa sen, että töille ei löydy maaseudulla tekijöitä omasta takaa. Ikääntyvällä maaseudulla tulee jatkossa olemaan pulaa työvoimasta. Mikäli tällaista kehitystä tapahtuu, voidaan pendelöinnin suunnan katsoa kääntyneen. Kuhmonen ja Niittykangas (2008) ehdottavat ratkaisuksi vierastyövoimaa epätasapainon korjaamiseksi ja tyhjiön täyttämiseksi. Vierastyövoi-

man hyödyntäminen on entistä helpompaa globalisaatiosta aikaansaamasta etäisyyksien pienenemisestä johtuen.

Hoivapalvelujen tarpeen kasvu tulee luomaan uusia työpaikkoja ja mahdollisuuksia yrittäjille, sillä aikaisempia eläkeläispolvia varakkaammat ja kuluttamaan tottuneet eläkeläiset tulevat lisäämään maaseudulla kysyntää muun muassa erilaisille yksityisille hoiva- ja hemmottelupalveiluille. Eläkeläismuutto on paikkakunnan ja sen toiminnan kehittämisen kannalta huomionarvoinen asia.

Yhteiskunnassa tapahtuneet arvomuutokset ovat muovanneet mitä ilmeisimmin ihmisten asumispreferenssejä. ”Omakotitalo järven rannalla kaupungin keskustassa” on muuttunut epärealistisesta unelmasta lähes todellisuudeksi autoistumisen ja kommunikaatiotekniikan myötä. (Kumpulainen, 1993, 103). Ihmisten elinympäristö pienenee, sillä autojen ja teknologian ansiosta välimatkat ovat lyhentyneet, joten ihmiset muuttavat entistä uskaliaammin kaupunkikeskuksista ympäryskuntiin. Ympäryskunnat harvemmin pystyvät tarjoamaan töitä kaikille asukkailleen, joten asukkaiden on käytävä töissä kasvukeskuksissa. Tällaista työmatkaliikennettä asuinpaikkakunnan ja työpaikkakunnan välillä kutsutaan pendelöinniksi. Pendelöinnissä on kyse siitä, että ihmiset käyvät töissä ympäristökunnista kasvukes-

kuksissa, erityisen yleistä on maaseudulta kaupunkiin suuntautuva pendelöinti.

Pendelöinnin vuoksi työvoiman ei tarvitse keskittyä samassa suhteessa työpaikkojen kanssa, mikä vaikuttaa alueiden palvelutarjontaan ja väestökehitykseen, verotuloihin ja väestön kokonaisostovoimaan (Nivalainen, 2006, 7). Maaseudun kannalta pendelöinti on kannattavaa, sillä se siirtää ihmisiä toiselle alueelle vain tilapäisesti, ja se hidastaa maaseudun väestön vanhenemista. Vaihtoehto pendelöinnille olisi muuttoliike, joka on yleensä huomattavasti pysyvämpää. Muuttotappiollisilla maaseutualueilla pendelöinti voi rajoittaa väestön vähenemistä ja samalla hillitä keskusten räjähdysmäistä kasvua (Nivalainen, 2006, 9). Pendelöinti voi olla ratkaisu maaseudun asutuksen turvaamiseksi. On myös hyvä pohtia, onko maaseudun asutuksen turvaaminen itseisarvo jota tulee vaalia, vai tulisiko keskittyä enemmän esimerkiksi maaseutuelinkeinojen säilymiseen maaseudulla. Pendelöintitutkimuksen mukaan mikäli liikenneyhteydet toimivat, pendelöinnin kautta kohtuuhintaisten asuntojen tarjonta ja rauhallinen asuinympäristö voivat tulevaisuudessa muodostua nykyistä selvemmin väestöltään hitaasti kasvavien tai supistuvien alueiden kilpailuvaltiaksi (Nivalainen, 2006, 63).

Pendelöinnillä on myös ekologisia vaikutuksia, sillä se kuormittaa ympäristöä

erityisesti kun työmatkat kuljetaan useimmiten henkilöautoilla. Henkilöautoliikenteen suosiminen pendelöinnissä edesauttaa ruuhkien syntymistä liikenteessä aamuisin ja iltaisin. Tämä edellyttää uusien liikenneväylien rakentamista ja vanhojen ylläpitoa ja parantamista, jotka lisäävät merkittäviä kustannuksia yhteiskunnalle (Koivumäki, 2007, 42.).

Pendelöinti lisää liikennettä, ja infrastruktuuria joudutaan suunnittelemaan ja rakentamaan yhä uudelleen lisääntyneen käytön sekä liikenteen sujuvuuden takaamisen vuoksi. Näin ollen pendelöinti näyttäytyy huonona vaihtoehtona siihen verrattuna, että työt tehtäisiin kotona. Paikallisuutta voidaan tukea etätyön muodossa, jolloin työt suoritettaisiin kotoa käsin ilman, että työntekijän tarvitsisi siirtyä paikasta toiseen. Etätyöstä on tulossa mahdollisuus niin sanotun tietotyön lisääntyessä entisestään. Etätyön eduiksi on luettavissa myös se, ettei se kuormita ympäristöä ja se lisää paikallisten palvelujen käyttöä ja tarvetta, kun taas pendelöijät käyttävät usein palveluja työmatkansa varrella tai kunnassa, jossa käyvät töissä.

Ihmisten arvojen, kulutustottumusten ja elämänpiirin muutokset vaikuttavat maaseutuun ja sen työllisyystilanteeseen. Elämäntapojen ja kulutuskäyttäytymisen yksilöllistyminen heijastuu muun muassa yksilöllisten elämispalvelujen ja tuotteiden

sekä niihin liittyvän yrittäjyyden kasvuna (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, 2004, 88). Terveellisen, viihtyisän ja puhtaan elinympäristön ja ruuan kautta ihmiset tavoittelevat merkityksellistä elämää. Arvoja ja asenteita tullaan entistä enemmän ilmaisemaan myös kuluttamisen muodossa, esimerkiksi suosimalla lähi- ja luomuruokaa.

Luomu- ja lähiruuan suosion kasvu on yksi esimerkki vihreän talouden kasvaneesta kysynnästä. ”Luomu” tulee sanasta luonnonmukainen, sen tuotanto on virallisesti valvottua ja se määritellään pitkälti EU-direktiivien perusteella. Lähiruuan määrittely on vaikeampaa. Sitran lähiruoka-selvityksessä se on määritelty ruuaksi, joka on korkealaatuista, tuoretta, ympäristöystävällistä ja joka on tuotettu Suomessa ja jolla on mahdollisimman lyhyt tuotantoketju (Mäkipeska, Sihvonen, 2010, 8).

Erityisesti pääkaupunkiseudulla luomuruokaa kulutettaisiin enemmän kuin sitä tällä hetkellä pystytään kotimaassa tuottamaan. Luonnonmukainen tuotanto eli luomutuotanto on kestävä kehityksen mukaista maataloutta, jossa pyritään korostamaan luonnon monimuotoisuutta ja uusiutuvien luonnonvarojen säästeliästä käyttöä (Karelahti, 2004, 30). Luomutuotannon periaatteisiin kuuluvat muun muassa luonnon puhtaana pitäminen, tuotannon luonnonmukaisuus, eläinten hyvä kohtelu ja suojele sekä elintarvikkeiden

turvallisuus. Luomu- ja lähiruuan tuotanto voi tuoda uusia mahdollisuuksia maaseutuyrittämiseen niiden suosion yhä kasvaessa, sillä luonnollinen ruoka on tällä hetkellä erittäin vahva trendi. Lisäksi luomuruuan tuotanto rakentaa maaseudulle tietynlaista puhdasta ja terveellistä imagoa.

Luomutuotannolla voidaan vähentää ilmastonmuutoksen vaikutuksia ja estävät monimuotoisuuden hupenemista, sillä luomuviljely monipuolistaa peltojen lajistoa. Lisäksi kasvien ja eläinten monipuolinen, samanaikainen tuotanto vähentävät sään tuomia riskejä. Luomutuotannossa on nimenomaan otettu huomioon kestävä kehityksen vaaliminen, johon pyritään muun muassa hyödyntämällä paikallisia ekosysteemejä.

Ruoka on keskeinen osa hyvinvointia. Koko Suomen elintarviketalous tulisi mieltää ja jäsentää uudelleen tavallisten, yksittäisten ihmisten hyvinvoinnin kannalta. Ydinasioita ovat silloin tuoteturvallisuus, alkuperäistieto- ja merkinnät sekä näitä ylläpitävien rakenteiden vahvistaminen, esimerkiksi tautiriskejä pienentävän hajautetun kotieläintuotannon toimintamahdollisuudet turvaava maatalouspolitiikka EU:n ja kotimaan mittakaavoissa (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 105.).

Hämeen seudulla alkutuotannon luomutuotoimijoita on Eviran mukaan ollut vuonna 2011 yhteensä 178. Pirkanmaalla

luomutoimijoita on huomattavasti enemmän, 417 kappaletta. Tilaston mukaan vuonna 2011 luomutoimijoiden määrä koko maassa on 4114. (Evira: Toimijoiden ja tuotantoalojen yhteenveto ELY-keskuksittain, 2011). Hämeessä olisi selkeästi potentiaalia kasvavalle luomutuotannolle, sillä kysyntää riittää niin Tampereen kuin Helsinginkin seudulla.

Vaikka suomalaiset ovat koko ajan omaksumassa lisää vihreitä arvoja ja he arvostavat yhä enemmän ympäristöä sekä luonnollista, puhdasta ruokaa, jää suomalaisia metsämarjoja joka vuosi suuri määrä poimimatta. Tähän ongelmaan on haettu ratkaisua vierasperäisestä työvoimasta. Globalisaation myötä työvoiman liikkuvuus on helpottunut ja sen seurauksena maaseudulla on entistä paremmat mahdollisuudet hyödyntää ulkomaalaista halpatyövoimaa esimerkiksi marjanpoiminnassa. Työntekijät, yrittäjät ja maaseutu hyötyvät siitä, kun metsämarjat eivät enää jää metsiin vaan niitä saadaan aiempaa enemmän poimittua ja ne voidaan myydä eteenpäin. Monelle ulkomaalaiselle marjanpoimintakausi Suomessa on todella hyvä tilaisuus tienata lyhyessä ajassa suuria lisätienestejä.

Työntekemisen ja yrittäjyyden muodot ja tavat ovat muuttuneet. Kaupungeissa on ollut yleensä ongelmana hoitohenkilökunnan huono saatavuus. Tämä on lisännyt kuntien painetta hankkia hoito-

palveluja alan yrittäjiltä, myös oman kunnan ulkopuolelta (Naakka, Räsä, 2007, 14). Sen sijaan maaseudulla työntekijöitä on riittänyt. Maaseutu voisikin tuottaa entistä enemmän kaupunkilaisille esimerkiksi tuki- ja hyvinvointipalveluja. Uudenlaisilla hyvinvointipalveluilla on nk. sosiaalinen tilaus nyky-yhteiskunnassa (Naakka, Rasa, 2007, 18) ja niiden valttina olisi se, että maaseudulla tuotettavat hyvinvointipalvelut voisivat tarjota käyttäjilleen puhtaan ja luonnonläheisen ympäristön. Naakan ja Räsän (2007, 13) mukaan maaseutu soveltuisi mainiosti hyvinvointipalvelujen tuottamiseen, sillä se voi tarjota iäkkäimmille asukkailla mahdollisuuden päästä lapsuuden maisemiin ja tunnelmiin, sekä nuoremmille asiakkaille rauhallisen mutta myös samalla myös virikkeellisen ympäristön.

Yrittäjyyden kasvu lisää maaseudun elinvoimaisuutta. Yrittäjyyden avulla on mahdollista kehittää maaseutualueita ja parantaa heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymistä sekä ehkäistä maaltamuuttoa. Maaseutu antaa omat piirteensä yrittäjyyden toimintaympäristölle, sillä maaseutualueiden ihmisillä on myönteinen perusasenne yrittäjyyteen ja itselliseen työntekoon (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, 2004, 138). Tällainen suotuisa toimintaympäristö edistää yrittäjyyden houkuttelevuutta, ja tärkeiksi seikoiksi muodostuvat myös yrittäjyyskasvatus sekä

kattava koulutusjärjestelmä, jotka kannustavat yrittäjyyteen. Lisäksi tietoverkkoyhteyksien hyödyntäminen on merkittävä tekijä liiketoiminnan kehittämisessä.

Hyvinvointipalvelujen tarve on kasvamassa ja niiden kehittäminen nousee maaseudun elinvoimaisuuden ja kehittämisen keskeiseksi teemaksi monen eri tarpeen kautta. Tarpeen tuottavat maaseudun kanta-asukkaat, sen ikääntyvät väestö sekä kasvava kaupunkiväestö. Kahdelle ensimmäisistä peruspalvelujen tuottaminen on keskiössä, jälkimmäinen ryhmä on kiinnostunut kuluttamaan lähinnä virkistys- ja elämyspalveluja. Näiden kahden tarpeen – pakon ja mahdollisuuden - yhdistäminen sallii ajan myötä sellaisten liiketoimintakokonaisuuksien kehityksen, että niissä pystytään saavuttamaan erikoistumis- ja mittakaavaetuja (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 100). Maaseudulla on olemassa runsaasti hyvinvoinnin lähteitä, kuten puhdas ruoka ja uusiutuvat luonnonvarat. Hyvinvoinnin mahdollisuuksiin ei ole aiemmin kiinnitetty juurikaan huomiota, sillä nämä asiat ovat olleet aina maaseudulla asuvien ilmainen hyödyke. Liiketoimintamahdollisuuksia ei välttämättä ole pystytty kunnolla havaitsemaan, sillä sen mahdollistavat tekijät ovat olleet ikään kuin liian itsestään selviä.

Palveluiden tuottaminen kaupunkilaisille lisää samanaikaisesti palvelutarjontaa maaseudulla ja auttaa säilyttämään

työpaikkoja. Tällaisten tukipalvelujen järjestämisen kautta voitaisiin hyödyntää maaseudulla olevia tyhjiä rakennuksia ja tiloja uudella, tehokkaalla tavalla. Esimerkiksi erilaisten hoivapalvelujen tuottaminen monipuolistaisi maaseudun yritystoimintaa ja parantaisi sen työllisyystilannetta. Tällaisia palveluja voidaan tuottaa sekä paikallisia asukkaita että turisteja ajatellen. Suomessa on myös monesta kulttuurista hävinnyttä asiantuntijuutta hiljaisuuden ja kadonneen luontosuhteen löytämiseen, mikä mahdollistaa uudenlaisten hyvinvointi- ja matkailupalveluiden kehittämisen maaseudulle (Hienonen, 2011, 44). Turistit matkustavat mielellään kohteisiin, joissa noudatetaan hidasta elämäntapaa ja jossa he voivat viipyä pitkään. Siispä hyvinvointi- ja matkailupalveluita olisi hyvä suunnitella palvelemaan paikallisten asukkaiden lisäksi myös kulutuskykyisiä, muualta Suomesta sekä ulkomailta saapuvia matkailijoita.

Hyvinvoinnin näkökulmasta katsottuna maaseutu voi tarjota runsaasti luonnonvaroihin liittyviä palveluja, kuten esimerkiksi hoivamaataloutta. Hoivamaatalous (care farming, care agriculture) tarkoittaa maatilán tai maatalousympäristön käyttöä ihmisten fyysisen terveyden ja henkisen hyvinvoinnin parantamiseen (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 118). Se kattaa laajan kirjon erilaisia palveluja, kuten toiminta- ja eläinterapia, sosiaali-

palvelut, ympäristökasvatus ja luontoelämyksien tuottaminen. Erilaisia hoivamaatalouteen pohjautuvia sosiaalipalveluja ja raskaampia terapiapohjaisia toimenpiteitä on suunnattu tavallisista mielenterveysongelmista (masennus yms.), alkoholi- ja huumeongelmista, työuupumuksesta, kehitysvammaisuudesta, ikääntymisen ongelmista, autismista ja monista muista ongelmista kärsiville ihmisille (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 118-119). Eläinavusteinena terapiaa ja puutarhaterapiaa ovat tunnetuimpia hoivamaatalouden muotoja. Eri-tyisesti puutarhaterapiaa on hyödynnetty jo pitkään esimerkiksi vankiloissa ja mielisairaaloissa ruokahuollon omavaraisuuden takaamiseksi. Alankomaa on hoivamaatalouden edelläkävijä, siellä on noin 600 hoivamaatilaa. Hoivamaataloudella on ollut tutkitusti hyviä vaikutuksia, se on parantanut ihmisten itsetuntoa, sosiaalisia taitoja ja henkistä hyvinvointia. Hoivamaatalous on hyvä esimerkki maaseudun perinteisten asioiden näkemisestä hyvinvoinnin linssin läpi (Kuhmonen, Niittykangas, 2008, 120).

Maaseudulla on tekemätöntä työtä esimerkiksi vanhustenhoidossa, jätehuollossa, puuyrittäjyydessä, maisemanhoidossa ja niin edelleen. Työ- ja toimeentulomahdollisuuksia on tärkeää koota yhteen, jotta syntyisi pohjaa toteutumiskelpoiselle yrittäjyydelle ja palkkatyölle (Maaseutupoliittinen Maaseutupoliitiikan yhteistyö-

ryhmä, 2004, 177). Keinoja tämän ongelman ratkaisemiseksi ovat muun muassa starttiyrittäjyyden laajentaminen, sopimusperusteinen toiminta, esiyrityisyys ja työosuuskunnat. Työosuuskunnat sopivat organisoimaan pirstoutuvaa työtä, jota ei kannata teettää osakeyhtiömuotoisessa yrityksessä tai palkkatyösuhteessa. Työosuuskunnat vastaisivat lyhytaikaisen, osa-aikaisen ja urakkaluontoisen työn kasvaneeseen tarpeeseen.

Maaseudulla asuvien ihmisten ammatit ja toimialat ovat monipuolistumassa. Uusina tulevaisuuden maaseudun tuotannollisina kasvualoina Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2004) mainitsee puutuo- tealan, pienimuotoisen elintarvikejalostuk- sen, matkailun, uusiutuvien energiamuoto- jen hyödyntämisen sekä ICT-tekniikan hyödyntämisen laajentumisesta syntyvät toiminnot. Uuden työn tarve tulee lisäänty- mään erityisesti hoiva-alalla väestön ikään- tymisen vuoksi.

Luonnontuoteala ja siihen liittyvä yrittäjyys ovat maaseudun kannalta suuria mahdollisuuksia. Luonnontuoteala käsittää esimerkiksi jalostus- ja tutkimustoiminnan, joka liittyy luonnosta saataviin marjoihin, sieniin, yrtteihin sekä muihin keruutuot- teisiin. Luonnontuotteisiin liittyvä yrittä- jyyys keskittyy useimmiten harvaan asutulle maaseudulle. Kotimaan markkinoinnin li- säksi luonnontuotteilla on kysyntää myös

ulkomailla. Kansainväliset markkinat tar- joavat luontoalan yrityksille merkittävän mahdollisuuden lisämarkkinoiden löytä- miseen, uusien tuotteiden kehittelyyn ja yritystoiminnan kasvattamiseen (Maaseu- tupolitiikan yhteistyöryhmä, 2004, 163). Viennin kasvun myötä toimialan vetovoii- maisuus ja uskottavuus lisääntyvät.

3.4. Muutostekijöiden, maaseutu- kehittämisen ja maankäytön suhde

Maaseudulla ja sen kehittämisellä on tulevaisuudessa nähtävissä paljon mah- dollisuuksia, jotka aiheutuvat erilaisista yhteiskunnallisista ja maailmanlaajuisista muutostekijöistä, kuten esimerkiksi glo- balisaatiosta, lokalisaatiosta, kaupungis- tumisesta ja ilmastonmuutoksesta. Nämä toisiinsa yllättäen melko paljon linkittyvät tekijät herättävät muun muassa entistä enemmän tarvetta puhtaalle ympäristölle ja ruualle, turvalliselle asuinympäristölle, uusien elinkeinojen kehittämiselle ja työn- teon muutoksen tarkastelulle.

Globalisaation vaikutukset ovat varsin moninaisia. Sen aiheuttama elinkei- nojen rakennemuutos on aiheuttanut kil- pailun kasvua työvoimasta ja korostanut alueen kilpailukyvyn merkitystä. Maaseu- dulla kilpailukyvyn nostaminen ja ylläpitä-

minen tarkoittaisi palvelujen ja elinkeinojen erikoistumista esimerkiksi matkailuelinkeinoissa ja ruuantuotannossa. Tämän lisäksi tarvitaan osaavaa työvoimaa ja teknologiaa. Globalisaation myötä tietoverkot ovat kehittyneet ja etäisyydet pienentyneet, ja tämä on mahdollistanut etätöiden tekemisen. Etätö mahdollistaa asumisen kaukana työpaikasta kun etäisyys ei ole enää este ja se voi parantaa maaseudun asemaa sekä siellä olevia palveluja. Etätöiden mahdollisuus madaltaa kynnystä muuttaa esimerkiksi kaupungista maaseudulle, kun työn suorittaminen ei ole paikkasidonnaista ja liikkuminen on nopeaa autoistumisen ansiosta. Käytännössä etätö ei ole kuitenkaan vielä ottanut tuulta alleen johtuen työnantajien ja työntekijöiden asenteista.

Päinvastoin kuin globalisaatio lokalisaatiokehitys korostaa paikallisuuden vaalimista ja asukkaiden mielenkiintoa omaa asuinympäristöään kohtaan. Lokalisaatio on maaseudulle hyvä valttikortti, sillä lokalisaatiossa paikallisen päätöksenteon merkitys on suuri ja siitä halutaan pitää kiinni. Tämä on tärkeää näinä aikoina, jolloin pelätään kuntaliitosten heikentävän paikallisdemokratian mahdollisuuksia ja vaikuttavuutta. Maaseudulla lokalisaation ja asukaslähtöisyyden perustana voidaan nähdä kylätoiminta, jota yhdessä paikalliskulttuurin kanssa voidaan hyödyntää maaseutumatkailussa, esimerkiksi

paikallisen ruokakulttuurin vaalimisessa. Tällainen matkailuun liittyvä liiketoiminta olisi suunnattu heille, jotka ovat kiinnostuneita nimenomaan yhteisöllisyydestä ja paikallisesta elämäntavasta. Sama konsepti voi houkutella maaseudulle myös pysyviä asukkaita, sillä mahdollisuus vaikuttaa omaan asuinympäristöön lisää alueen houkuttelevuutta.

Ympäristötietoisuuden lisääntyminen ja tietoisuus ilmastonmuutoksesta ovat kasvattaneet maaseudun suosiota elinympäristönä ja korostaneet sen tärkeyttä. Ilmastonmuutoksen seurauksena maapallon keskilämpötila nousee ja tämän seurauksena Suomessa satokausi pitenee, ja uusien viljelylajikkeiden viljely tulee mahdolliseksi. Haittapuolena ilmastonmuutoksella on tuhoeläinten leviäminen. Ilmastonmuutoksessa on nähtävissä hyötyä maaseudulle myös siinä, että tulevaisuudessa Suomen maaseudulle saattaa hakeutua turisteja, jotka pakenevat omassa maassaan vallitsevaa kuumaa ilmastoa.

Ilmastonmuutos on saanut ihmiset ajattelemaan enemmän kestäviä elämäntapoja ja kiinnostumaan ekologisista ratkaisuista, kuten kierrättämisestä ja uusien energianmuotojen kehittämisestä. Tämä luo maaseudulle kysyntää muun muassa ekokylistä, joissa asukkaat voivat asua kestäviä elämäntapoja noudattaen. Lisäksi maaseudun energiantuotannon rooli voisi

tulevaisuudessa kasvaa, jos maaseudulla otettaisiin rohkeasti vastaan uusia energiantuotantomuotoja, kuten esimerkiksi bioenergiaa, tuulienergiaa ja vesienenergiaa. Nämä energiantuotantovaihtoehdot ovat huomattavia työllistäjiä ja ne parantaisivat maaseudun energianomavaraisuutta.

Kaupungin ja maaseudun rajapintaa liikuttavat erilaiset väestö – ja yhdyskuntarakenteissa tapahtuvat muutokset. Kaupungistumisen seurauksena väestö on pakkaantunut yhä ahtaammille kaupunkialueille ja tämä luo kysyntää maaseudulle kaupungistumisen aiheuttamien ongelmien myötä. Maaseudulla olisi mahdollisuus profiloitua kaupungin vastakohtaksi, rauhalliseksi, turvalliseksi ja puhtaaksi elinympäristöksi. Lisäksi voimavarojen ammentaminen enemmistöltä, kaupunkilaisilta, on tehtävät markkinaehtoisesti. Maaseutu voisi tuottaa palveluja, jotka liittyvät erilaisiin aktiviteetteihin joita maaseudulla voi harrastaa, kuten esimerkiksi metsästyksen, kalastukseen ja marjastukseen. Maaseutu ei ole kuitenkaan ainoa paikka, jossa voi noudattaa ekologista elämäntapaa. Myös kaupungissa se on mahdollista ja yhä useampi kaupunkilainen elää ekologisten arvojen mukaisesti. Vastakaupungistumisella tarkoitetaan kehitystä, jossa ihmiset muuttavat kaupungista maaseudulle. Muuton syynä ovat useimmiten asumisen ja elämisen halpuus.

Gentrifikaation eli keskiluokkaisuutumisen ansiosta maaseutu houkuttelee uusia, vauraampia asukkaita. Maaseutu on ollut jo jonkin aikaa keskiluokan harjoittaman romantisoinnin kohde ja erityisesti se houkuttelee puoleensa vihreällä, luonnolla, rauhallisuudella ja tilalla. Kun maaseudulle muuttaa gentrifikaation seurauksena paremman elintason asukkaita, he tuovat alueelle vaurautta sekä lisäävät palvelujen tarvetta. Näin maaseudun elinvoima lisääntyy ja se houkuttelee entistä enemmän asukkaita puoleensa.

Vapaa-ajan asumisen suosion kasvussa voidaan nähdä useita mahdollisuuksia maaseudun kehittämiseksi. Vapaa-ajan asujat, mökkeilijät, tuovat alueelle rahavirtoja ja synnyttävät tarvetta erilaisille palveluille ja tapahtumille. Lisäksi mökkeilyyn liittyy paljon erilaisia liiketoimintamahdollisuuksia, kuten mökkien vuokrausta ja mökkeilyyn liittyvien tarvikkeiden myyntiä. Mökkeilyn suosio tulee todennäköisesti taittumaan, kun nuorilla sukupolvilla ei ole enää siteitä maaseudulle kuten heidän vanhemmillaan ja isovanhemmillaan. Mökkikulttuuri voi muuttua melko paljon, sillä mahdollisuudet ja vaatimukset vapaa-ajanviettoa kohtaan ovat kasvaneet. Yhä useampi toivoisi mökkinsä olevan talviasuttava ja haluaisi kenties asua siellä ympärivuotisesti. Tämä on kuitenkin usein ongelma, sillä rakennusluvassa mökit ovat

usein määritelty vapaa-ajan asunnoiksi ja harva niistä on talviasuttava.

Tällainen kakkosasuminen edustaa hajautunutta yhdyskuntarakennetta, jolla nähdään olevan useita kielteisiä vaikutuksia, kuten esimerkiksi autoistuminen ja epätasa-arvon kasvu. Hajarakentaminen heikentää lähipalveluverkkoa ja asettaa vaatimuksia kunnan infrastruktuurille. Se nähdään myös uhkana järkevälle asutus – ja ympäristöpolitiikalle, sillä se aiheuttaa alueiden ja luonnon pirstoutumista. Ratkaisuna haja-asutuksen ongelmiin on ehdotettu malttimallia, jossa vain 10% omakotitalojen ja paritalojen rakennusluvista myönnettäisiin haja-asutusalueille.

Maaseudun tasapainoisen kehityksen edellytyksenä ovat toimivat liikenneverkot ja tietoliikenneyhteydet. Teknologialla, sen kehityksellä ja sen viemisellä maaseudulle on suuri merkitys maaseudun tulevaisuuden kannalta. Se vaikuttaa maaseudun asukkaiden mahdollisuuksiin hyödyntää keskuksien tuottamia palveluita sekä tuo mahdollisuuden etätyöhön.

Väestön ikääntymisen myötä myös maaseudulle kohdistuu yhtä enemmän tarvetta vanhuksille suunnatuista palveluista, kuten esimerkiksi hoitopalveluista. Maaseudulle voi lisäksi muodostua täysin uusia toimialoja juuri vanhusten tarpeisiin. Väestön ikääntyessä maaseudulla tulee vapautumaan runsaasti työpaikkoja ja ilmassa on

jopa pelkoa siitä, että näille töille ei saada tekijöitä. Tällöin ratkaisu voisi löytyä vierastyövoiman käytöstä, joka globalisaation myötä on tullut entistä helpommaksi.

Yhteiskunnassa tapahtuneilla arvomutoksilla on suuri vaikutus maaseudun tulevaisuuteen ja sen kehittämiseen. Ihmisten tietoisuuden kasvaessa ympäristöasioita kohtaan arvot ja asenteet muuttuvat yhä enemmän ekologisempaan ja ympäristöä kunnioittavampaan suuntaan. Tämä näkyy luonnollisen ja puhtaan elämäntavan suosimisessa, ja tällaisen elämäntavan perässä yhä useampi valitsee maaseudun asuin ympäristökseen. Maaseutu houkuttelee ihmisiä puoleensa puhtaudella, rauhallisuudella ja turvallisuudella. Elämäntapojen yksilöllistyminen ja kulutustottumusten muutokset lisäävät myös uusien palvelujen tarvetta maaseudulle.

Arvomutoksiin ja kestäväan kehityksen vaalimiseen liittyen luomu – ja lähiruoka ovat kasvattaneet suosiotaan. Maaseudulla onkin nähtävissä potentiaalia luomu – ja lähiruuan tuotannolle sen runsaan kysynnän vuoksi.

3.5. Yhteenveto

Maaseutukehittämiseen ja maaseudun tulevaisuuteen vaikuttaa moni toisiinsa liittyvä asia. Arvojen ja asenteiden muutos yhteiskunnassa sekä ympä-

ristötietoisuuden lisääntyminen tuntuvat vaikuttavan verrattain paljon maaseudun asemaan. Kaupungistumisen haittapuolel, kuten saastunut ilma, tiivis asuminen ja melu, luovat kysyntää maaseudulle, jossa ekologisuus, puhdas ympäristö, luonto ja rauhallisuus houkuttelevat ihmisiä puoleensa. Mahdollisuus tehdä etätöitä, tietoverkkojen kehittyminen ja pendelöinnin yleistyminen madaltavat kynnystä asettua maalle.

Maaseudulla yrittäjäyys, siihen kannustaminen ja sen tukeminen tulee olemaan tulevaisuudessa avainasemassa. Yrittäjäyteen liittyy paljon mahdollisuuksia, sillä kulutusrakenne muuttuu yhä enemmän yksilöllisemmäksi ja lisää tarvetta erilaisille palveluille ja tuotteille, joita voidaan tuottaa maaseudulla. Näitä ovat esimerkiksi ruoka, luonnontuotteet, energia, raaka-aineet, vapaa-ajan palvelut ja terapiapohjaiset palvelut, kuten esimerkiksi hoivamaatalous. Maaseudulle on myös muodostumassa uusia toimialoja ja työpaikkoja esimerkiksi väestön ikääntymisen vuoksi.

On syytä kiinnittää huomiota siihen, onko maaseudun asettuminen itseisarvo ja suurin tavoite vaan voisiko maaseutu profiloitua ja toimia esimerkiksi ruuan – ja energiantuottajana keskuksille. Maaseudulla voidaan hyödyntää myös globaaleja noodeja, kuten

Helsinkiä. Hämeen maaseutu voi tuottaa Helsingille luomu –ja lähiruokaa, joilla Helsinki erottautuu ja houkuttelee matkailijoita puoleensa.

3.6. Lähteet

Ahlqvist, Kirsi (2009). Vapaa-ajan asuminen –irtautumista, autonomiaa ja luonnonläheisyyttä. Teoksessa Kulutuksen liikkeit. Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2009. Toim. Lammi, Minna, Niva, Mari, Varjonen, Johanna (2009). Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirjoja 5. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere.

Aro, Timo (2007). Yhteiskuntapolitiikkaa 72 (2007):4. Valikoiva muuttoliike osana pitkän aikavälin kehitystä s. 375-376.

Evira (2011). Toimijoiden ja tuotantoalojen yhteenveto ELY-keskuksittain 2011 [<http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/tilastot/luomu2011ep.pdf>]

Harmaajärvi, Irmeli (2005). Artikkel: Ilmastomuutoksen haasteet yhdyskuntasuunnittelulle [http://mts.fgi.fi/paivat/2005/05_harmaajarvi.pdf]

Haverinen, Matti (2007). Kainuun maaseu-

dun elinkeinojen kehitysnäkymät ja kehittämissämahdollisuudet 2007-2013. Kainuun TE-keskuksen julkaisuja 6.

Held, David & McGrew, Anthony (2005). Globalisaatio – puolesta ja vastaan. Vastapaino: Tampere.

Helminen, Ville & Ristimäki, Mika (2007). Kaupunkiseutujen haja-asutusalueen väestömuutokset Suomessa 1980-2005. Suomen ympäristö 9/2007. Ympäristöministeriö, alueiden käytön suunnittelu. Edita Prima Oy. Helsinki.

Hienonen, Kati (2011). Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa. Trendianalyysi. Sitran selvityksiä 52. Helsinki.

Ikonen, Hanna-Mari (2010). Muutu ihmiseksi joka olet. Maalla-lehti jälkimodernin työntekijän ja paikan kuvaajana. Alue ja ympäristö 2010:2 s. 39-52.

Järvinen, Taru (2000). Alueellisen kehittyneisyyden ja muuttoliikkeen välinen problematiikka. Siirtolaisuusinstituutti. Turku.

Karelahti, Sami (2004). Luomumatkailun mahdollisuudet ”vihreämpänä” matkailumuotona. Näkemyksiä ja kokemuksia luomumatkailun alkutaipaleelta. Pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto.

Koivumäki, Elina (2007). Paikallisten työ-

markkinoiden seutuistuminen ja pendelöinti. Tutkimus Kuopion, Jyväskylän ja Tampereen työssäkäyntialueiden rakenteiden ja toiminnan muutoksista ajanjaksolla 1987-2002. Pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto.

Kostiainen, Juha, Vadén, Tere & Välimäki, Pauli (2003). Viettelevä politiikka. Traff-kustannus, Tampere.

Kotavaara, Ossi, Nyholm, Anna Sofia, Ruokamo, Outi & Rytönen, Anna-Mari (2007). Maankäytön suunnittelu ja asiakastyytyväisyys viisaan kasvun näkökulmasta Oulun seudun pientaloalueilla. Oulun yliopisto. Maantieteen laitos.

Kuhmonen, Tuomas & Niittykangas, Hannu (2008). Maaseudun tulevaisuus. Ajetelun käsikirja. Gummerus: Jyväskylä.

Kurri, Miikka (2010). Kesäasumisen kulttuurihistoriaa – viikonloppu majoja ja kakkoskoteja. Osoitteessa http://www.rakennusperinto.fi/rakennusperintomme/artikkelit/fi_FI/kesaasunnot/ [viitattu 21.5.2012]

Kytö, Helena, Tuorila, Helena, Leskinen, Johanna (2006). Maaseudun vetovoimaisuus ja kuluttajien yksilölliset elämäntavat. Tutkimuskokonaisuuden loppuraportti. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 5:2006.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2004). Elinvoimainen maaseutu –yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005-2008. Suomen Printman Oy, Hyvinkää.

Matthies, Aila-Leena, Kattilakosi, Mari, Rantamäki, Niina (2011). Maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta. KAMPA-hankkeen Tutkimus –ja kehittämisraportti I. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 9:2011. Tampereen yliopistopaino Juvenes Print Oy. Tampere.

Mella, Ilkka toim. (2010). Trendejä ja visioita 2000-luvun aluekehityksestä. Työ – ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 18/2010.

Mäenpää, Pasi (1991). Kallion keskiluokkaistuminen 1980-luvulla. Työläisyhteiskunnan tuho? Helsinki.

Mäkipeska, Tuomas & Sihvonen, Mikko (2010). Lähiruoka, nyt! Trendistä markkinoille. Sitran selvityksiä 29.

Naakka, Mervi & Sanna Rasa (2007). Tuotteen tuottaminen maaseudulla. Artikkelisarja Hoivakantri-hankkeen toimijoiden näkökulmasta. Mikkelin ammatti-

korkeakoulu B: Artikkeleita , opinnäytetöitä, tiedotteita.

Nivalainen, Satu (2006). Pendelöinkö vai muutanko? Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu .Helsinki.

Nygård, Stefan (2003). Villinki – saariston huvilayhteisö. Helsingin kaupungin museo. Painolinna Oy, Savonlinna.

Okko, Paavo, Miettälä Asko, Hyvärinen Jari (1998). Globalisaatio ja aluerakenteen muutos, Sitre 177, Helsinki.

Parkkali, Sari (2008). Valikoiva muuttoliike Turussa 2000-luvun alussa. Maantieteen tutkielma. Turku.

Perheentupa, Tuomas (toim.) 2008. Vastuuta ottava paikallisyhteisö. Kylätoiminnan ja Leader-ryhmien valtakunnallinen ohjelma 2008-2013. Suomen kylätoimintary:n (SYTY) julkaisu 2/2008. Sälökarin kirjapaino Oy.

Pitkänen, Kati (2011). Mökkimaisema muutoksessa. Kulttuurimaantieteellinen näkökulma mökkeilyyn. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.

Rannikko, Pentti (2002). Sosiaalisen ja ekologisen kestävyys yhdistäminen syrjäisellä maaseudulla. Muutoksen maaseutu.

Artikkelikokoelma. 226-238.

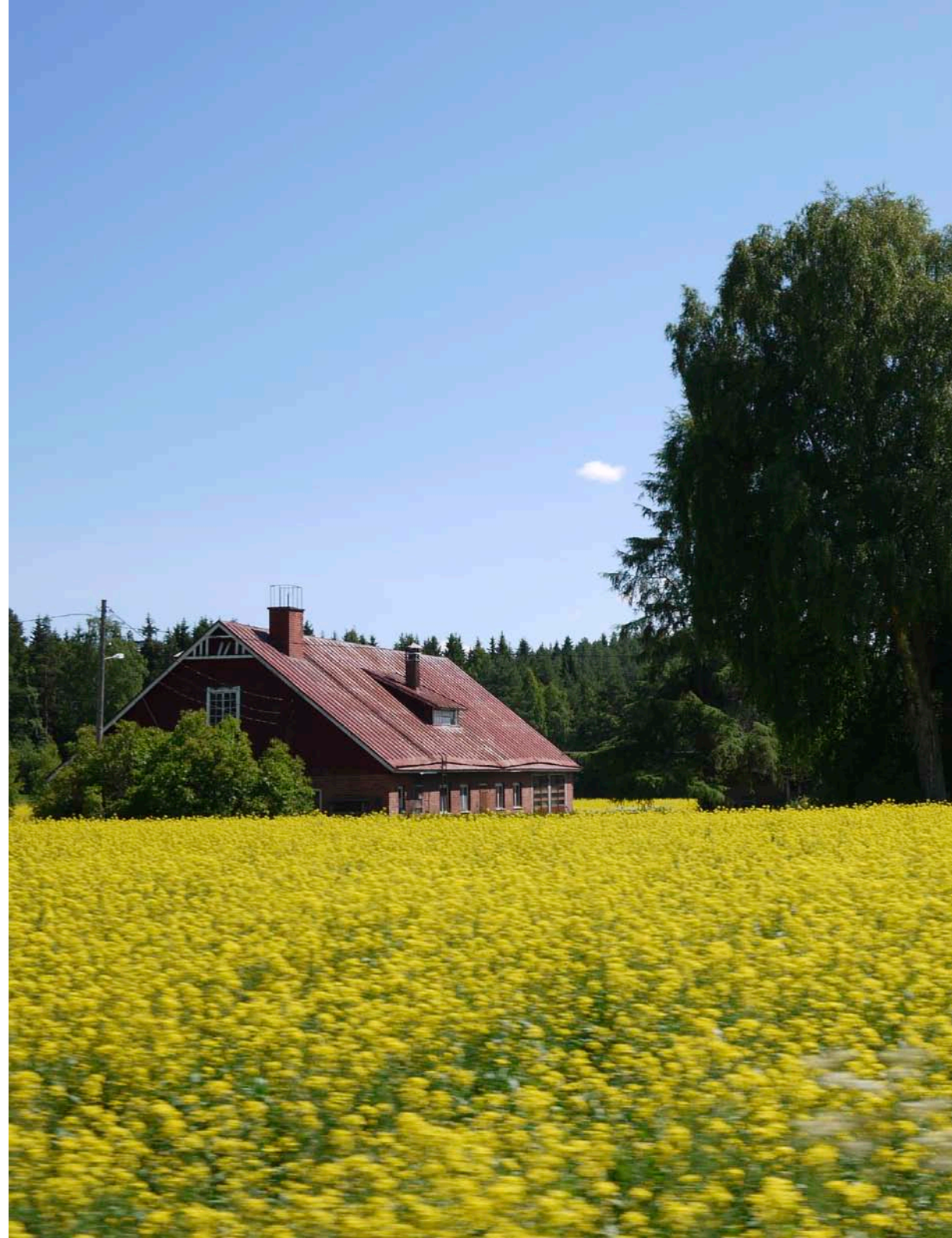
Soini, Sari (2007). Ilmastonmuutos ja siihen varautuminen Espoossa. Espoon ympäristökeskus. Monistesarja 2/2007.

Silvasti ,Tiina & Mononen, Tuija (2002). Ruoka liikkeessä. Muutoksen maaseutu. Artikkelikokoelma. 216-225.

Simonen, Minna (2005). Kaupungin läheinen maaseutu paikkana. Limingan Tupokseen muuttaneiden muuttomotiivit, asuminen ja näkemykset asuinalueestaan. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

Tilli, Ulla (2005). Kuntien yhteistoiminta osana laaja-alaista elinkeinopolitiikkaa. Tarkastelukohteena Länsi-Saimaan seutu. Pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto.

Wahlgren, Irmeli (2007). Haja-asutus –ongelma ilmastonmuutoksen hillinnässä. Artikkel Maankäyttö-lehdessä n:o 2/2007 s. 10-13.

JULKAISUA OVAT TUKENEET

Viralan kyläyhdistys ry

Lammin kehitysosakeyhtiö
MYÖTÄTUULI

JANATRANS OY

